

XVIII 157
<http://rcin.org.pl>

50

STANISLAI KONARSKI

E SCHOLIS PIIS

DE

RELIGIONE HONESTORUM HOMINUM.

Hoc fonte derivata Clades. Horat:

V A R S A V I Æ

Biblioteka

Typis, Regiis & Reip: apud Sch: Pias.

MDCCLXXI.

JANA MICHAŁSKIEGO

<http://rcin.org.pl>

EXPLICATIO SYMBOLI.

In Monte seu *Rupe* præalta & inaccesa, quæ Ecclesie perpetuitatem, *Cruce*, inter *binas* Moyſis *Tabulas*, quæ Vetus & Novum Testamentum, designant: *Impietas sæculi* anguibus crinita, detracta *larvâ*, cum pestifero libro, quem serpens circumdat. è loco, ubi nata est, delicioſo, qui *Portâ hortensi* designatur, erumpens, curru, duobus orci *Draconibus* juncto, veſta, sacras res, libros, ornamenta, imagines, columnas, Fontem Baptismi proterit, templa evertit, *septena face*, seu totidem Capitalibus sceleribus, utrumque Testamentum in cineres redigere attentat; *Providentiæ* oculus hæc aspicit: & *Manus Vindictæ Divinæ* Fulmen è cælo in Impietatem vibrat.

XVIII. 1. 51.

Pietate & Religione sublatis, perturbatio vitæ sequitur & magna confusio: Fides etiam & societas humani generis, & una excellentissima virtus, iustitia, tollitur. Cic. de Nat. D.

A D

CLEMENTEM XIV.
PONTIFICEM MAXIMUM.

*Christi adum divine Pater, vicē Numinis, orbis
Præses, Lex morum, Relligionis apex:*

*Prorsus apostolicæ instaurator, norma; vitæ,
Magnis, & Sanctis, addite Præsulibus:*

*Quæ celebrant, & qui tua proles grexq; tuus sūt,
Et qui naviculam deseruere Petri,*

U

*Ut pius , ut sapiens , ut justus , ut arte regendi
Summus , ut es carus Regibus , & Populis ,*

*Ut Tibi mortali cætu prudentia major ,
Ingenium immenso nec minus imperio :*

*Parvus hic , & sua perpeffus convitia , sistit
Se Romæ præfens ad Tua juffa , Liber :*

*Ille quidem cautus folam petit Impietatem ;
Ecquonam potuit displicuiſſe pijs ?*

*Sarmatico , vix auſ⁹ erat , pavidusque tremēsq[;] ,
Quid nunc ? cum Latio cogitur ore loqui ?*

*Propitio CLEMENTE tamen , rerūq[;] ſupremo
Iudice , Cenſores quid metuat reliquos ?*

AUGUSTO DOBROGOST
PRINCIPI JABŁONOWSKI,

In spem magnam Patriæ

Anno 1769. III. Aug: Lipsiæ, nato;

JOSEPHI ALEXANDRI,

DE DUCIBUS PRUSSIIS,

PRINCIPIS S. R. J.

IN JABŁONOW ET LACHOWCE

JABŁONOWSKI,

Comitis in Lisianka & Zawatow,

Baronis in Podhorce,

(a)

PALA-

PALATINI GENERALIS NOVOGRODENSIS,
Corfunensis, Volpen. Rankancisk,
Onyxt, Zagoscic, &c. &c. Præfeti;

ORDINUM, S. SPIRITUS,
ALBÆ AQUILÆ, ET S. HUBERTI, EQUITIS;

Religione, sapientiâ, scientiâ
Divinarum humanarumque rerum;
Muneribus in Rep: præclare gestis,
Et de Patria meritîs,
Primos inter conspicui:

AC FRANCISCÆ

DE PRINCIPIBUS WORONECCIIS

Fæminæ, omni sexûs virtute,
Rarisque Dotibus ornatissimæ,
DESIDERATISSIMO FILIO:
Imperatorîis, Regiis,
Ac Principibus in Europa Familiis,

San-

Sanguinis necessitudine
Ab iisdem agnita, conjuncto; (*)
Heroum Summorumque Virorum,
Quibus, Resp: trophæa,
Ornamenta, Salutem, debet,
Clarissimæ Propagini & Hæredi:
Quo, ineunte ætate
Christianis principiis imbuatur,
A Religione, mores bonos
Et omnes Virtutes fluere,
Fundamentum vitæ Civilis
In Religione optime collocari,
E morum incorruptorum disciplina,
Fortunam Reip: & omnem felicitatem
Societatis humanæ pendere;
(a) Super-

(*) Nota omnibus Sanguinis necessitudo, cum Domo Borbonica, per Reginam Galliæ neptem Jabſtonoviæ; cum Bavarica, e Diplomate Caroli VII.

factum esse, adeoque se esse contentam declaravit, ut laudibus doctum illum Religiosum compleverit, exaltando verbis maxima estimatione & affectione plenis, singularem eius prudentiam, zelum Religionis Catholicæ, promptam & filialem obedientiam, quam præstitit S. Sedis imperiis. Præstolatur nunc Sanctissimus Pater, ut quàm primum videre possit ad effectum deductam Libri prædicti prælo Impressionem in Idiomate Polono & Latino: quandoquidem sperat hoc Opus non tantum redundaturum in laudem Authoris, verum etiam ad utilitatem Religionis Catholicæ. Precor itaque P. V. ut notificet R. P. Kowarski hæc Pontificia sensa, animumque eidem etiam nomine suæ Sanctitatis addat, ut non cesset unquam oppugnare errores Saculi, & hostes Catholicæ Religionis dominantis in Polonia, quandoquidem valeat id facere cum tanto applausu & profectu Fidelium. Hoc est, quod Scriptor præsentium significare debuit P. Væ. exequento suprema S. Domini iussa. Verba itaque hæc Illustrissimi & Reverendissimi Assessoris S. Officii sunt ejusmodi, nihil ut illis addi aut demi a nobis oporteat: testificari duntaxat ea esse extracta ex originali ejusdem Epistola Roma Varsaviam transmissa. Proinde nos tantummodo Librum hunc nihil contra fidem moresque con-

tinere,

tinere, & cum luce publica dignum esse pro
munere nostro attestamur. In quorum fidem
manibus propriis subscribimus: Varfaviæ
1771. Die 4. Maji.

*Simon Boidecki S. P. Professor Theologiae
in Colleg: Reg: Censor Librorum Or-
dinarius.* mpp.

*Gratianus Piotrowski S. P. in Colleg: Reg:
Professor Theologiae.* mpp.

Librum cui titulus: *De Religione hone-
storum hominum* jam alias in lingua
patria vulgatum; nunc in Latinum sermo-
nem versum, pluribus ab illustri Auctore
auctum, ac nonnullis in locis illustratum,
cum voluptate ac pietatis sensu legi: di-
gumque luce publicâ judicavi. Varfaviæ
X. Kal. Junias. Annô MDCCLXXI.

*Petrus Hyacinthus Sliwicki è Con-
gregatione Presbyterorum Missio-
nis: Librorum Censor Ordinarius.*
mpp.

J M P R I M A T U R .

ANDREAS STANISLAUS
EPISCOPUS.

ERRORES Typi.

- pag. 15. v. 8. *procurandi lege procurandis.*
pag. 32. v. 26. *quoque - quodque.*
pag. 82. v. 8. *instructæ - instructi.*
pag. 119. v. 21. *homines Religione - homines
è Religione.*
pag. 125. v. 6. *teguut - tegunt.*
pag. 153. v. 29. *moribus - motibus.*
pag. 237. v. 4. *imbuuntque - imbuunturque.*
pag. 188. v. 17. *quod fieri - quo ad fieri.*

ELENCHUS

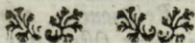
Contentorum in Libro.

	Pag.
<i>Epistola Comitis Zamoyſcſi</i>	1
<i>Paraneſis ad Iuuentutem</i>	5
§. I. <i>Idea Religionis honeſtorum Homi- num. Oſtenditur Religionem hone- ſtorum Hominum, Religioni no- ſtræ, quam contemptui habet, in- juſioſam eſſe, deinde quanam ſit ſignificatio verbi huius honeſtus, cuiam proprie, quæ ueritate com- petat.</i>	19
§. II. <i>Animadverſio de Philoſophis: & No- ta ſuper utilitate ſanæ Philoſophiæ.</i>	40
§. III. <i>Continuatio ejuſdem animadver- ſionis.</i>	52
§. IV. <i>De Virtutibus Religionis honeſto- rū Hominiū. Homini ut homini, & ut Civi Patriæ, neceſſaria eſt uera & interna honeſtas, ſed non honeſtas tantummodo externa & humana, quæ in quibusdam paucis duntaxat Virtutibus conſiſtit, Chriſtianas præcipuas Virtutes rejicit, peccata contra Deum ignorat.</i>	63
§. V. <i>De Charitate in Deum & Revela- tione. Dei uerum amorem, quæ prima omnium eſt Virtus, habere</i>	

	Pag:
<i>eos non posse, qui revelationem, proinde & præcepta Dei, rejiciunt, qua nos è Revelatione cognoscimus. Ubi & de necessitate Revelationis.</i>	78
¶ VI. <i>Continuatio de Charitate in Deum & Revelatione.</i>	93
¶ VII. <i>Continuatio ejusdem.</i>	109
¶ VIII. <i>Honestati hominum sufficit, ut ab hominibus honoretur, proinde satis est illi ipsa quædam virtutis externa species.</i>	120
¶ IX. <i>De Amore Virtutis ob solam virtutem. Non satis est Virtutem, propter ipsammet Virtutem amare & consecrari.</i>	132
¶ X. <i>Obiectiones & Responsa. Ubi & de imbecilli vi humanæ Virtutis, & de vero Virtutis scopo.</i>	145
¶ XI. <i>In quo vera Christiana probitas, in quo, juxta Religionem honestorum hominum, probitas, sita sit. Principia eo tendentia Theistarum & Christianorum quantum diversa sunt, & sibi opposita.</i>	166
Principium Theistarum primum. <i>Dei providentiam præsertim in Individuis Hominum negant.</i>	167
Principium 2dum: <i>nullum juxta Theistas præmium, nulla pœna in vita futura,</i>	171
Prin-	

	Pag:
Principium 3tium. <i>Non Dei lex & voluntas sed instinctus naturæ ac evidentia inter bonum & malum, sunt juxta Theistas Virtutis principia. Nota super eodem.</i>	172
§. XII. Principium Theistarum 4tum. <i>Non Deus finis hominis.</i>	196
Principium 5tum. <i>Impietas in Christum.</i>	198
Principium 6tum. <i>Mysteria Fidei, actus Religionis rejiciunt. (Hic error typi corrigendus in numero: Princip: 5tum, lege sextum & ita in sequentibus numeris.)</i>	203
Principium 7mum. <i>Odium implacabile contra Ecclesiasticos.</i>	204
Principium 8vum. <i>Iram, justitiam & ultionem Dei in peccatores tollunt. Qualis Deus Theistarum.</i>	207
Principium 9num. <i>Quæ in Fide ratio humana non capit, mox improbant. Ubi rationis humanæ dignitas asseritur.</i>	217
Principium 10mum. <i>Omnia Christianorum superstitionis accusant.</i>	224
§. XIII. <i>Qualia Principia Theistarum & Christianorū, tales mores. Nā varietas principiorum & Sententiarū in materia Religionis, varietatem morum inducit. Ostenditur qui sint mores male de Religione sentientium</i>	

	Pag:
<i>tium, qui vere Christianam Religionem profitentium.</i>	227
<i>De Honoris tuitione. Nota super honoris & fama cura.</i>	238
<i>XIV. Publicæ privatæque rationes expendantur, ob quas probus Christianus, præfertur probo Homini ex ista Religione fictitia hominum honestorum. Bonam, florentem, felicemque Rempublicam, nullo prorsus modo esse posse, cujus Cives irreligiosi sint malisque moribus: imo, Respublica perdita, in qua mali mores & irreligio.</i>	236
<i>XV. Rationes reliquæ duæ: propria Fama: & Salutis. Ubi & de Theismi duobus fontibus seu veris causis.</i>	262
<i>XVI. De Ecclesiasticorum Intolerantia. Excerpta ex Oratione de Mr. Seguier. Dogmata perquam impia incredulorum.</i>	275
<i>XVII. Conclusio de Denominationibus diversis Theistarum. Quantum interfit Principum & Reipublicæ, impietatem eliminare.</i>	293

EPISTOLA
ANDREÆ
COMITIS
ZAMOYSKI,

Antehac Supremi Cancellarii Regni
Poloniæ, ad Authorem.

*S*ingulari cum voluptate animi legi
lucubrationem Tuam. In hac ma-
terie adeò humano generi nostra-
tibusque necessaria, nihil in mora-
libus aliarum nationum scriptoribus, cum
brevitate numeris omnibus magis absolutum,
nihil in hoc genere expressius fortiusque legi.
Simul tamen indolui, quod in lucem publicam
opus hoc edere, ob rationem hujus tempo-
ris, ut intellexi, recuses. Fas mihi sit, Au-
thori tam salubria meditati meum aperire
consilium.

*In quavis gente, nec verò minus in libera,
ubi sors ipsa nascendi ad munia, honoresque
aditum præbet, pernecessaria sunt idgenus*

A

prin-

principia, quæ in Tuis meditationibus elucet; ideo cognitio eorum communicanda est omnibus, bonorum imprimis civium causâ Patriæque utilitatis ergo.

Quæsitâ in scholis doctrina, quæ ætate perficitur, si Reipublicæ non est in semet noxia, minus etiam proderit, nisi innitatur bonis moribus. Quod autem aliud fundamentum morum absque Religione esse poterit?

Annis, qui jam emancipant è potestate patria, liber civis, quomodo obediet legibus, quibus ejus mores repugnent? qui modum potius iis sese subducendi declinandæque pænæ, quam morum emendandorum quæret.

In magistratu & officio, qui exequendis legibus incumbet ille, cui de earum intima æquitate & necessitate persuasum non est? qua ratione arguet prævaricationis alios, prævaricator ipse? Quæ jam existimatio, quæ reverentia ab aliis debebitur illi Magistratui, cujus mores procul adeò distant ab officio? Quid jam verò mirum est, hominem hunc cuicumque parti Reipublicæ admotum, probitate & Virtute carere, qui Religione careat?

Iam in Comitibus ad leges ferendas vocati, qua ratione bonas statuent isti? quorum interest, nullas esse. Si sanciant aliquid, alios non ipsos leges ut obligent, volunt, & ut potentiores sese iis excipiunt. Inde in

con-

conditione æquali , pænæ inæqualitas in Violatores.

Liquet satis quam difficile sit obtemperare Legibus , difficilius Leges ad executionem deducere , defendere & tueri. Difficillimum jam , imò potius fieri id omnino nequit , ut Natio quæpiam corruptis & flagitiosis moribus depravata , id est : ut mali bonas condant Leges. Iam qui mores eorum velit corrigere , nisi basim Religionis jaciat , à Religione , ordiatur , lavabit æthiopem.

Si jam apud falsorum Deorum cultores , Fundatores , Legislatoresque Imperiorum , præmiis , pænisque apud Superos inferosque propositis , Populum continere in officio , hocque ipso Regna fortunata reddere studuerunt , quid vetat in eundem finem uti nos Religione nostra Christiana , quæ tam clarè evidentèrque nobis tradit Virtutis præcepta , quæ tam perfecte nos conducit , ut felices beatosque nos reddat , & generatim in societate humana , & singulatim unumquemque , non in præfenti tantum sed & in altera æternæque vita. Si illa itaque probum quemlibet & virtute præstantem conatur formare Civem , id omnino sequi necesse est , Rempublicam è virtute præditis constitutam Civibus , felicem , eandem è malis conflatham , oppidò infelicem esse oportere.

Contingere id denique potest , fuisse aut
 esse

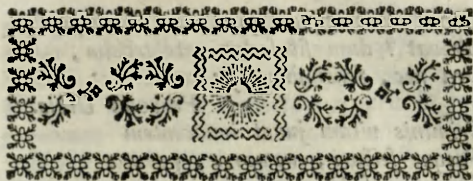
esse bonum Civem , quamvis Christianus non fuerit : sed id manifestum est , esse non posse bonum Christianum , quin simul sit bonus omnino Civis tam Patriæ , quam suo Principi.

Mundum depravatam esse fateor , non in ultimo tamen adhuc corruptionis gradu : opus est & nunc aliquo saltem tegumento persona specieque Virtutis ad Magistratus honoresque consequendos , ad rem fortunisque augendas. Sunt & complures qui ament Virtutem : quamvis infelicitas temporum detegat paucos esse , qui ausint rem privatam , honorem , bona , litare Virtuti. Considerationes Tuæ in aliis excitabunt labefactatam , in aliis animo eorum insitam corroborabunt.

Multi multa dicunt , id quod peroptant , de redigenda in meliorem formam Republica , sed ut sine sole lux claritasque diei , ita emendatio internæ gubernationis & consiliorum Reipublicæ , non emendatis prius moribus , morum verò emendatio absque Religione nullum usquam locum habebunt.

In edendis jam itaque cogitatis Tuis ad corrigendam morum disciplinam tendentibus , noli esse difficilis : cedat Tuis bono communi modestia : ego verò laudi mihi ducam , te id mea persuasione fecisse , & si fas est dicere , me à Te id extorsisse. Vale. die 22. gbris 1768.

PARÆ.

PARÆNESIS

A D

JUVENTUTEM.

Fortasse ex Ode Vobis à me alias decantata, retinetis memoriâ Carmen aliquod; aut ego fatius partem ejus vobis commemorandam duxi:

*Dsit huc Pubes nisi, digna Phæbo:
 A At Sacris exeste procul prophani!
 Prima res: Divûm metus esto!*

prima

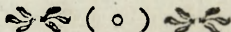
Lex Sapientis.

*Ni Iovis cautus vereare tela,
 Nulla vis Legum satis est. Honos quid?
 Ipsa quid virtus? quid inane vani*

Nomen honesti?

A 3

Quod

Quod bonis æquè , quis enim malisque
Abnuat ? dum sit scelus arte tectum ,
Ora nec , felix sine teste crimen ,
Pervolet Urbis.

Criminis vitam juvat innocentem
Fasque sectari , memores , paratæ
Quæ piis sedes , quis in impiorum
Pectora vultur

Sævit , arguto sine fine rostro.
Nil erit , nil est ita forte , nil plus
Inque mortales valet , ut futuri
Spesvè , timorvè.

Quod brevius in hoc Carmine , idem fu-
sus in Christianis istis de Religione hone-
storum hominum cogitationibus , vobis ex-
plicui , quas nullius certe hominis prius ,
quam Vestri causâ , vestræque utilitatis ergo
in hac Lucubratione collegi.

Certo jam & indubitate id credite , hoc
vobis proprium , hoc vestrum tempus , hanc
vestram ætatem esse , qua Vos homines ve-
re olim honestos efficere , moresque vestros
ad principia Legesque veræ honestatis for-
mare possitis. Ad hoc vos totus hic libel-
lus majorem in modum cohortatur & ex-
citât.

Memineritis imprimis , ad quod Vobis
persuadendum tota nostra tendit oratio, non
posse

posse vos ulla ratione verè honestos esse homines , sine Religione. Cum verò sine Religione ajo , aliud non intelligo , quam quod Vos sine Religione Catholica frustra & falso nomen honestorum hominum usurpabitis.

Nasci in fide Catholica summum est gratiæ Dei donum , quæ sola vobis in meritis Christi jus ad æternam salutem tribuit. Religionem nostram verè esse Divinam , eamq; in Ecclesia Catholica Romana esse integerrimè conservatam , evidentissimis argumentis , toties vobis è solidis de Religione Scriptoribus demonstratum est. Fidem Petri nunquam defecturam. Portas inferi contra eam non prævalituras. Extra Ecclesiam Catholicam , extra Navim Petri , ut Hieronimus alique veteres Patres docent , nullam esse salutem : his similibusque principiis ab usu rationis imbrui cœpistis & continuo imbrimini. Concipietis itaque facile , cum toto isto Libello , honestatem sine Religione stare nullo modo posse vobis demonstrare , me aliam Religionem non intelligere , præterquam solam , in qua nati estis , Romanam Catholicam.

Quod ut vobis proculdubiò constet : honestatem ego Vobis bifariam divido : in honestatem scilicet humanam seu secundum opinionem hominum , & in Christianam veram

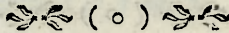
veram honestatem , seu secundum Deum rationesque Divinas. De utraque loqui mihi Magnus Paulus videtur : non qui seipsum commendat , ille probatus est , sed quem Deus commendat. Commendant ergo semetipsos multi homines, confiduntque sibi quod honesti omnino sint , Et tales sunt etiam iudicio hominum : sed si Deus eos ut tales, non commendet nec probet , honestas eorum tantum humana est, Christiana non est.

Id itaque quod Divus Thomas ait : quandoque honestatis nomen transfertur ad exteriorem prosperitatem , divitias puta , potentiam , honores , Et similia ; de humana certe honestate id asserit. Quod verò inquit Salomon : invocavi , & datus est mihi spiritus Sapientiæ, venit mihi innumeralis honestas per manus illius : quod item affirmat de homine justo : justum deduxit Dominus per vias rectas & ostendit illi Regnum Dei , dedit illi scientiam Sanctorum & honestavit labores illius ; hæc profecto de honestate duntaxat juxta Deum accepta, de honestate nempe Christiana oportet intelligi.

Honestatem ergo mere humanam nulli ego Christianorum sectæ , imo ne Iudæis quidem Et Mahumetanis , dum juxta Leges suæ qualiscunque Religionis vivant , nec ipsis denique

nique Ethnicis abnuo aut inficior : uti nec Apostolorum Acta denegarunt hunc titulum fœminis Ethnicorum , mulierum gentilium honestarum , quæ erant plures Græcæ mulieres honesto loco natæ , bonaque opera exercebant , quamvis non essent Hæbreæ. Cujuscunque ergo , demum cultus sint homines , commendent & affirmant illi se probos & honestos esse , sint etiam reapse , ut apud Romanos id maxime bonis laudi erat, Viri honestissimi.

Sed veram honestatem qualem Deus commendat & probat , qua Deus justos suos cohonestat , nulli hæresi , nulli schismati , nulli Philosophorum Sectæ attribui posse , ut mihi est , sic vobis volo esse persuasissimum : ita quidem , ut qui vera Religione careat , verâ quoque Christiana honestate eum carere oporteat. Dum enim eum , qui Ecclesiam non audierit , uti Ethnicum & Publicanum , ipse Christus Deus respici jubeat , talis de homine Ecclesiam non audiente , jussa , decreta , & clare promulgata à Christo opinio , certe cum opinione & laude veræ Christianæ honestatis , aperte pugnat , minimeque cohæret. Irascantur ergo illi non nobis , sed huic ipsius supremi Arbitri & Iudicis Christi Dei Decreto , quod nos super eo fundati , veram Christianam

stianam , ac à Deo probatam & commendabilem honestatem , in vera Catholica Ecclesia includamus , illis verò qui sunt extra Ecclesiam omnes titulos humanæ honestatis minime disputamus.

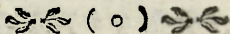
Quamquam etiam hunc ipsum humanæ honestatis titulum , illi mihi minime mereri videntur , qui nati & educati Catholici , avitam Religionem deserunt , hostesque illius fiunt : sive illi mentis superbiâ , quæ se sanctæ Mysteriis fidei subiicere renuit , elati , sive incredibili quadam levitate , temeritate ac furore & pessimis aliorum exemplis impulsæ , sive privatæ rei studio & commodo ducti , sive cupidine majoris in vivendo licentiæ , libidinibus & lasciviis excæcati , à Religione prævaricentur. Nihil enim hoc crimine indignius homine honesto , nihil turpius , nihil inhonestius , ac ignominiam plenius committere possunt.

Sed relinquamus jam fati suis , quæ à Deo præstolentur , istos Religionis omnis inimicos : nobis non est in animo , opinione de se maxima sapientiæ inflatos Theistas convertere : Dei id solius potentia est , cujus munus gratuitum , fides est , nostra illi superbissimè contemnunt. Scopus meus est , Vos , egregii Adolescentes , ne in insanas contra vestram Religionem opiniones aliquando

quando pertrahamini , paucis præmonere ac præmunire.

Agitur hic non de ulla re alia minoris momenti , sed de salute animæ vestræ agitur . Hoc negotio ut in æternum felices sitis , nullum vobis debet esse antiquius , nullum majus , nullum curâ vestrâ dignius , nullum in vita magis necessarium . Discite , intelligite , capite semel , idque continuò cogitate , non ad vitam hanc solam terrenam & brevem , sed ad alteram eamque sine fine perpetuam vos esse à Deo creatos . Penetrate quæso , & mentibus vestris ante omnia à teneris alte imprimite hanc sententiam Dei Homini : quid prodest homini si mundum universum lucretur , animæ verò suæ detrimentum patiatur ? id est , si lucremini , si completamini delicias & voluptates omnes , honores omnes , amicitias mundi omnes , & perdati finita præsentis vita animas , ac æternam ad quam nati estis felicitatem , amittatis , quid tum vobis voluptates , opes , honores , amicitia mundi totius proderunt ?

Neque quæso putate (ut leves , temerarios , sine Religione & moribus homines sæpe dicere audietis) tales de salute animæ cogitationes , ad Sacerdotes , ad Monachos , ad decrepitos senes & anus , ad Egyptiorum Eremiticarum nemora & Trappæ hor-
rores ,

rores , non ad florentem ætate ac opibus ,
 non ad mundi ac Reipublicæ res , ad orna-
 menta & munia crescentem Iuventutem ,
 non ad homines magnis sæculi curis & stu-
 diis occupatos , pertinere : talibus profecto
 insanis persuasionibus cæci ræcos ducunt ,
 decipiunt , & in perniciem secum trahunt ,
 dum à vero & unico fine ad quem unum
 vos Deus creavit , impii isti vos avertunt
 & avocant. Si Sacerdotes & Monachi soli ,
 si sexes & annus , si soli Eremitæ incolæ ha-
 bent immortales animas , & vos easdem
 immortales animas non habetis , relinquite
 illis solis cogitationes de salute animæ ,
 vos eas spernite & negligite. Sed si ve-
 stræ ac illorum animæ ad alteram æternam-
 que vitam sunt conditæ , æquè vos ac illi de
 salute animæ vestræ , adolescentes , juvenes ,
 viri , senes , imprimis , semper ac perpetuo
 cogitare tota vita debetis , & ad hanc de
 salute vestra cogitationem ac non interrump-
 tam sollicitudinem , vel à primis vitæ ve-
 stræ annis vos asuescere , ac quotidie inter
 quasvis mundanarum rerum curas de salute
 vestra æterna præprimis sollicitos vos esse
 oportet. Cogitate semper ita : bene est , id
 quod privatim , id quod in Republica ago
 & agam : sed me animam meam inter hæc ,
 & ante omnia salvare oportet. Illud tem-
 poris ,

poris , hoc æternitatis negotium est. Tem-
pori brevi totum ? æternitati nihil ? quæ in-
saniam !

Credite ergo non horum perditorum ac
in flagitia omnia effusissimorum hominum
vanis impiisque dictionibus , sed potius Au-
thori Fidei nostræ Christo credite , Mar-
tham suavissime alloquenti : Martha Martha
solicita es & turbaris erga plurima , porro
unum est necessarium. Soliciti nimirum &
vos estis , & prout par est eritis , quod
vobis felix faustumque sit , de procuranda
salute corporis , de comparanda rerum hu-
manarum multa scientia , de fortunis , de
fama bona & gloria , de honoribus & po-
tentia , de amicitias acquirendis ; esto ita ;
sitis de his anxii & solliciti , sunt enim
hæc hominum , sunt humanæ societatis bo-
na. Laborate strenue ut ea adipiscamini.
Ignaviâ , ocio , voluptatibus , acedia , ab-
jectione animi putrescere homini , nihil tur-
pius. Motu omnia servantur , motu cre-
scent. Agendum semper , contendendum ad
majora perpetuo , conandum , laborandum
est. Homo nascitur ad laborem , & avis
ad volatum , Job monet. Quo loco ridete
quæso calumniam & malignitatem Christia-
næ Religionis osorum , qui illi id solent
appingere , quasi hæc Religio ita totos ho-
mines

mines ad sola Cœlestia curanda abriperet, omnem ut curam augendæ rei familiaris & opum ac honorum mundanorum prohibeat: malevole id contra doctrinam Catholicam præsertim effingunt, quasi hæc Ordinem Providentiæ & societatis à Deo stabilitæ perveteret, quasi hæc ignoraret, Deum bonos & justos etiam in hoc mundo famâ, honoribûs, opibûs sæpe remunerari, & eorum circa temporalia laboribus prosperare: nemo ergo vobis dissuadet, nemo vos à procuratione justa, legitima, diligenti & laboriosa tam privatæ rei & honoris, quàm Reipublicæ, avocat, imo ad sollicitudinem & circa vestras res domesticas, & olim circa res Patriæ, vos quotidie majorem in modum adhortari non desinimus.

Sed cum solliciti anxique sitis, olimque magis adhuc eritis circa plurima, memento semper unum porro vobis esse necessarium, Deum scilicet animæque salutem æternam. Mox ut esse mortales cessabitis, incipietis esse illico immortales: hunc tandem vestrum post omnes in hoc mundo contentiones & labores, solum, verum & ultimum finem esse, ab hoc, si solis curis temporalibus abrepti, Deus avertat, aberretis, peribitis; ad hunc tendite, hunc curate. Nec differenda vobis ullo modo est hæc æterno-

rum sollicitudo & cura : meminereis moniti sapientissimi Salomonis : memento Creatoris Tui , in diebus Iuventutis tuæ , antequam veniat afflictionis (id est senii) tempus , & appropinquent anni de quibus dicas non placent : id est , non placent anni , quos neglecto Deo & Cælo , in procurandi solis Bonis terrestribus , iisque fluxis & brevibus ac cum mortali halitu finituris , misere prodegi & perdidisti . Dum itaque rem mundi ac vestram perpetinè in mundo agetis , feriat vos , perstringat & percussat sapius brevis hæc Tertulliani cogitatio : in periculo amitendæ æternitatis versamur .

Sed quorsum isthæc hoc loci ? Majus jam enim ullum ejus amitendæ periculum vobis imminere non video , quàm depravationem præsentis sæculi in Religionis materia , quamque hanc talem , qualem ego vobis in hoc Libello paucis explicare agredior Religionem male nuncupatorum honestorum hominum , Catholicæ imprimis & universim Christianæ Religionis injensissimorum hostium . Hanc eorum Religionem tantum intelligere velitis , & satis erit eam ut perhorreatis , detestemini , fugiatis , atque ita salutem animæ vestræ à certo exitio

tio

tio liberabitis. Supra captum vestrum nihil hic offendetis.

Lectiorem Librorum moralium , qui vos post Evangelium , Religionis officia & optimos mores doceant , præ cæteris utilibus Libris maxime vobis esse necessariam, semper vobis commendari inculcarique audistis , absque ea vos nec bonos nec doctos unquam fore Cives: documentum dabitis , vos è puerili ætatula jam esse egressos, crepundiis & nugis infantia expeditos, non puerilia agitare , sed jam solide prout homines decet cogitare , si isthæc quæ vestri imprimis causâ elucubravi , attente vel ipsi legetis , vel legi audietis. Et vestros ego in isto præsertim Collegio Præfectos ac Præceptores nunc & cum tempore ad studia vestra dirigenda delectos & diligendos majorem in modum oro obtestorque , singulis ut annis lucubrationem hanc vobis , statis juxta ordinem Collegii horis , diligenter explicare velint. Monumentum hoc perenne mei erga vos amoris , uti & Orationem de bono Cive, vobis alias dedicatam, gratis quæso animis ab eo excipite , cujus jam tempus resolutionis instat.

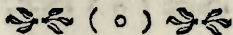
Et quandoquidem jam post rationes salutis æternæ , quæ vos ad honestatem Christianam

stianam sectandam efficacius omnibus aliis permovere & compellere debent, quandoquidem inquam & vestrae carae Patriae, & vobismetipsis; & vestris Parentibus ac Familiis bene precamini, persuasum vobis sit convictique plane hac de re estote, quod neque Patriae, neque in ea vobis, neque vestris Familiis, futurum sit unquam bene, si vos honestorum Christianorum rem, laudem & gloriam quaerere negligetis. Nihil vos, nihil Rempublicam & Patriam vestram perdet citius, quam ut Apuleii voce utamur, Irreligio. Homo irreligiosus, nullo modo esse bonus, aut honestus potest. Homo irreligiosus, & vir honorum morum, notiones istae duae sibi absolute repugnant. Homo religiosus erga Deum & homo probus ac virtute praeditus, unam eandemque notionem complectuntur. Homo irreligiosus pestis est civitatis & civium. Homo religiosus, semper est suae ornamentum & columnen Patriae.

Est Deus, qui mundum & nos in illo è nihilo condidit, qui eundem & nos in eo gubernat, nostrum principium & finis noster supremus ac ultimus. Hanc solam veritatem recte concipere & ejus continuo meminisse, summum verumque est contra

B

impie-

*impietatem remedium. Deus O. M. vos
ad suam conservet gloriam, ac vestram &
Patriæ felicitatem.*

COGI-

COGITATA CHRISTIANA

D E

RELIGIONE HONESTORUM, UT DICIT
VOLUNT, HOMINUM.

§. I.

In quo ostenditur: Religionem honestorum hominum, Religioni nostræ, quam contemptui habet, injuriosam esse; deinde, quænam sit significatio verbi hujus honestus, cuius proprie, quæ ratione competat.

EA est iniqua conditio temporum, in quæ nostra ætas incidit, ut undequaque sæva oboriatur adversus Religionem tempestas, ubique atrox indictum sit ei bellum. Invenitur in eam ex una parte vis magna hominum, quos ab effræni potius morum licentia,

B 2

centia,

centia , quàm à male nuncupari ita solita libertate vivendi , *Libertinos* appellare solemus , qui licet plus , minusve polleant ingenio & doctrinâ , tamen æque in perniciem ejus conjurasse videntur. Non est sane , quod ab his perditis hominibus tantopere vereamur , nam eorum mores corrupti , vita turpis , ac perexiguum ingenium , satis arguunt , securosque nos reddunt , non magnopere formidabiles contemptione potius dignos , Christianæ fidei hos esse hostes. Sed enim parte ex altera irruunt in Religionem Philosophi , eruditione doctrinâque illustres , & , quod maxime , ingenti quadam de se ipsis præcellentis ingenii opinione tumidi. Quidquid ex antiquissimis Sapientum *Ethnicorum* Libris expresserunt , quod totum jam Religio Christiana à primis , ad decimum octavum , Sæculis , funditus concusserat sustuleratque , id ipsum nunc excitare , instaurare , tradere nobis , spargere ac disseminare conantur.

Videntur sane vel ignorare , vel nolle intelligere illud , quod prudentissimus Philosophorum Cicero , de antiquis Philosophis , (qui non minore certe quam quicumque celebres hoc nostro Sæculo Philosophi , sapientix aut verius scientix famâ claruerunt) observavit , inque illorum inquinatissimis
ani-

animadvertit erroribus : *nihil*, inquit *tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo Philosophorum : nemo egrotus quidquam somniat tam nefandum, quod non aliquis dicat Philosophus.* Nihilominus eorum præceptis, opinionibus & doctrinis imbuti ac conformati hujus ævi Philosophi, vestigiis antiquorum insistentes, armisque instructi, nonnulli eorum vim conantur afferre soli nostræ sanctæ Catholicæ Romanæ Religioni, utpote *Universali*, de qua magnus Paulus scribens ad Romanos affirmat : *Fides Vestra prædicatur in universo mundo* : alii & in vetustissimum populi Hebraici cultum ac ceremonias quibus usque ad Christi adventum Deus coli volebat, & in omnes simul insurgunt Christianorum sectas : easque perinde reiiciunt, ac quasvis alias in quatuor mundi partibus, ab infans hominibus inventas effictasque Religiones : neque aliam pati & ferre volunt, præter solam Religionem naturalem, Philosophicam, præter inquam *Religionem Honestorum Hominum*, quam eo nomine sæpius illis appellare lubet. Hocque bellum tam atrox adversus res Divinas gerunt, non tam ex proprio animi sui sensu, & acumine, nihil enim tam novi & inexpectati nostris obtrudunt auribus, quod jam dudum in somniis pri-

scorum Philosophorum non reperiatur , sed potius omnia arma sua deprompta habent ex placitis Platonis , Aristotelis , Anaxagoræ , Epicuri , Lucretii , & multorum aliorum his similibus.

Nos verò omnes , qui Evangelii & Sacrae scripturae veritati adhæremus , qui in societate vitæ Christianæ alti & educati , reliquam curriculi nostri partem in eodem proposito ad ultimum agonem explere cupimus , atque Religionem nostram Catholicam pro viribus defendere ad extremum volumus , nos , inquam , omnes , sine ulla exceptione , aut discrimine cujusquam doctrinae , & saltem illis paris ingenii , renuntiant & declarant , tanquam homines fanaticos , hebetes , qui illorum doctrinam capere non possint , tyrones indoctos ac rudes , ultro in rebus perspicuis cæcutientes , infantissimos , qui balbutiant , & in falsas opiniones erroresque facile inducantur : denique malè feriatos , & penitus obtusæ mentis homines nos è sententia Volteri nuncupant ; atque è celso sublimis sui ingenii culmine nos contemplati , tanquam vilissima , ut illis placet , reptilia animalia ac insecta spernunt , ac quandoque super nostri tenuitate ingenii , imbecillitate captus , & super stultitia errorum , in mentibus nostris

stris altis radicibus defixorum, quadam commiseratione erga nos permoveri videntur.

Sint jam sane, illi, ut sibi videntur, præclari & magni ingenio: nihil eorum hac in parte laudi & existimationi detractum volumus: nos vero Christiani Catholici, ab ipso auctore Sanctissimo nostræ Religionis vocitati *pufillus grex*, non invideamus summis his, uti de se opinantur, hominibus, eorum honori, famæ, gloriæ, sapientiæ. Sint inquam illi, toti sua magnitudine occupati (qui nos eminens repentium instar fornicarum despiciunt) *Gigantes*, *potentes à sæculo viri famosi*, qui scilicet cum tota quanta vi præstantissimorum ingeniorum tuorum, *in cælum ponunt os suum*, & omnia divina impugnant mysteria, maximoque sibi esse putant dedecori & contumeliæ, intellectum, sensumque suum subdere simplicitati Fidei: nos contenti simus, non hac immensæ eorum scientiæ, sed potius quanta dari potest, fidei magnæ gloria: *Beatus qui credit: Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.*

Certè ego Christianus Catholicus natus, & pro mea Fide mori paratus, non invidéo celeberrimis his magna orbis parte Philosophis, supra nos reliquum vulgus se se efferentibus, non invidéo, inquam, eorum,

majoris fere humana , scientiæ laudibus , quibus invicem se se illi exornare amant : magis me certe permovet testimonium ab Auctore nostræ Religionis sacratissimo , fœminæ illi in Evangelio datum : *mulier magna est fides tua.* Sæpius animum adverto meum tam magnæ & collaudatæ fidei hujus mulieris , reputans ipse mecum , an ego , aut alii Christiani Catholici his temporibus , tam excellenti fide sint præditi , adversus quam impietas præsentis sæculi , omnibus modis adniritur , ut ea in animis Christianorum aut imminuatur , aut si penitus non tollatur , debilitetur certe.

Credo ego verbis Christi , *Portæ inferi non prævalebunt adversus ecclesiam Catholicam* : subsistet illa donec mundus subsistet : tamen quemadmodum quolibet sæculo , ita maxime præsentis insurgit in eam periculossima Secta ; eò gravior , quod occulta & sine duce , magis in dies serpat. *Non veri Christiani , sed fucati , non Christiani , sed Christianorum simiæ ;* ut Cornelius à Lapide inquit. Quæ quidem perditissima disciplina , non quidem in perniciem ipsam Religionis Christianæ nata , sed in detrimentum ejus maximum , nunc gaudet nomine Fortium Spirituum , seu animorum , nunc Theistarum , aut Philosophorum Religionis naturalis,

turalis, sed præcipue dici amat, *Religio honestorum hominum.*

Ejusmodi sapientes prædicant suadentque omnibus, in eorum Libris, multa quidem doctrina & eruditione refertis, at non veritati innixis, quibus totam inundant Europam, suadent inquam & perducere omnes conantur ad eam sententiam, ut omnibus aliis rejectis, necessitatem agnoscamus unicæ Religionis honestorum hominum: quicumque vero eis adversetur, vel hac sola causa cum mox expungunt è numero prædicatorum recta ratione hominum, atque superstitionis, aut illi *Fanaticæ* mentis notam labemque inurant. Cogitent sane de nobis, ut ipsis libuerit: nostræ quidem sententiæ, nostra principia sunt omnino alia, nostra veritas semper in eo stabit, quo & nunc in exponendis hisce cogitatis tendimus, *non sufficere nimirum ulli, esse honestum hominem, sed imprimis necessarium esse, ut simus veri orthodoxi Christiani honesti homines.*

Ac cum primis expendo accuratius, hujus pulchri significationem nominis: *honestus homo*, nam æque in lingua Latina ac nostra vernacula eodem quasi derivatur fonte: *honestas*, ut interpretatur Thomas magnus Doctor, *quasi honoris status, honestus, quasi*

quasi honoratus ; unde patet honestum dici hominem , idem esse , quod hominem appellari dignum honore existimatione ac cultu.

Quandoquidem verò virtus inter omnes dotes ac bona animi & corporis , primum sibi vindicat semper locum ; licet nonnulli Philosophorum ipsam virtutem nomenq; ejus , pro nihilo ferè , reque inani reputent , asseruntque nec veram virtutem , & nec umbram quidem ejus extitisse , aut inter mortales existere , tamen contra horum despectæ ab eis virtutis osorum (quos Græci appellant *Misanthropos*) aut potius sceleratorum hominum sententiam , vera virtus apud hominum genus & fuit , & est , & semper erit virtus : ac proinde homo virtute præditus , semper jus primum potissimumq; habebit gaudendi insigni nomine *honesti hominis* : neque hominem vera virtute præstantem , quamvis etiam in aliquibus humanæ fragilitati obnoxium , ullus ab honestatis prærogativa & titulo amovere & abjudicare poterit , neque si contra eum orbis universus , omnesque id genus *Misanthropi* conspirarent.

Sed nihilominus quod D. Thomas advertit , diligenter considerandum est : *Multis quidem aliis rebus* (inquit) *debetur honor apud homines , quam virtuti.* Licet
namque

namque virtuti summus & singularis honor omnino fit debitus, sunt tamen & multæ res aliæ longè inferiores virtute, quibus apud hominum genus, suus quoque honor & æstimatio proculdubio debentur, ut exempli gratia, divitiæ, splendor generis, eximie animi corporisque dotes, gratia apud Principes, aut inter populares, scientia & excellens ingenium, triumphus & fortitudo bellica, merita, officia, magistratus: hæc omnia celebritate & honore, etiam si virtus homini desit, apud mortales digna esse censentur. Inde certe est, quod in lingua nostra Patria honesti hominis titulus tam facile tribuitur non solum bonis probisque personis, verum etiam suo modo & aliis fortasse vel probitate destitutis, hominibus tamen, qui vel divites sunt, vel clari genere, vel docti, vel fortes, meritis in Republica conspicui, licet quandoque virtutis expertes. Præsertim verò *secundum vulgarem opinionem, divitiarum excellentia facit hominem honore dignum, & nomen honestatis ad eum transfert*, inquit D. Thomas. Et hoc quidem sensu accipienda sunt verba Eccl: 11. *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Item ibidem: *facile est in oculis Dei honestare pauperem*: ubi ut paupertati opposita *honestas*, rem familiarem commodam opesque

opesque significat. Inde jam venit in consuetudinem dicendi, hunc hominem non esse natum honesto loco, idest non esse divitem aut nobilem: alium quempiam vili tegumento corporis amictum, illiberaliter educatum, ac proinde è numero honestorum hominum, hoc est ditiorum, & nobilitate insignium, segregandum. Inde denique fieri solet, quod nonnulli etiam impii ac perditii homines, fallaces, mendaces, proditores Patriæ, Legum Divinarum ac humanarum prævaricatores, dummodo nullo infamiæ publicæ decreto sint notati, possunt audacter asseverare, sæpiusque dicere de se gestiunt, ut id quotidie observare licet, sum homo honestus; hoc est non mendicabulum, non sordes & fæx urbis: maximeque tales se offensos putarent, si eis aliquid honoris & existimationis publicæ detractum aut denegatum foret. Neque id immerito facere videntur. Cur ita? nam licet virtute careant, tamen præferunt alia, *quibus apud homines debetur honor*: habent nimirum opum copiam, auctoritatem, potentiam, intrepidum animum, rerum singularem peritiam, honore & cultu apud homines, juxta humanam opinionem res dignas. Ego quidem huic opinioni & consuetudini non eo inficias. Sinamus eos gaudere nomine,
ut

ut illis collibet honestatis : quod tantoque magis istis hominibus recusandum non est, qui præstant fortitudine militari, qui data occasione, ubi res de eorum honore agitur, declarant ac personant esse se honestos homines, quo intelligi volunt, vel cum discrimine paratos se esse ad suum defendendum honorem : & hi profecto generosi viri, sunt honesti apud homines, veneratione honoreque digni.

Sed ut verum fateamur, talem nimium honestatem seu dignitatem, claritudine sanguinis, facultatibus ingentibus, naturæ præclaris dotibus, impavidi robore animi audaciaque partam, virtute verò spoliata, parum aut nihil etiam in communi hominum opinione valere. Imo verò tales *honesti*, minime in hac sola laude conquiescunt, sed potius aut veram virtutem assequi, vel saltem speciem ejus procari aut præferre gaudent.

Mitto ergo hanc è fonte illustrium natalium, potentiæ, eruditionis, fortitudinis, aliarumque rerum similiarum profluentem honestatem, istud hic duntaxat quaero, *in quonam Philosophi nostra ætatis, hi, inquam, honesti homines, in quo hac nova eorum Religio, honestatem hominis collocare soleat?* Deinde investigabo, *in quo honestas*

nestas Christiana constituenda sit? Unde profecto tanquam sua sponte hæc superius jam proposita veritas promanabit, quemlibet, non solum *honestum hominem*, verum etiam *bonestum esse Christianum* imprimis oportet.

§. II.

Animadversio de Philosophis.

Philosophi, (non de Philosophis, qui sapientiam cum religione rite coniungunt, sed de solis Philosophis hostibus Religionis Christianæ loquor) Philosophi inquam, sunt *Doctores* hujus honestorum hominum Religionis. Hæc etenim Sacra Scripturâ, Evangelio, Apostolis, & Patribus Ecclesiæ rejectis, Philosophos veteres ac quosdam recentiores pro suis propriis adoptavit Doctoribus. Isti jam continuo in vulgus spargunt, affirmantque, virtutem & honestatem, à nemine melius, quam ab iis doceri posse, imo præter eos solos neminem intelligere, quid revera honestas virtusque sit: at enimverò plus adhuc de se ipsis celebrant & divulgant, quod illi soli & universum genus humanum, & omnia Imperia, Regna, Principatus & Respublicas felices reddere, & ad quam optimam gubernationem rerum omnium

mnium stabiliendam iisdem illi soli opitulari possint ; id quod , juxta eos, nec Christiana Catholica præsertim religio , nec ex hac Religione ullus sapiens, qui ut Catholicus cogitet , efficere possit. Hanc igitur præcellentem de se nobis opinionem iniciunt , quod illi soli sint morum & virtutum magistri , Dei præcones , Fundatores Religionis , Instauratores Regnorum & Imperiorum.

Mea igitur interest præmonere ista lecturos , quod quoties mentio hic sequetur de Philosophis , aut res nobis cum illis erit, intelligenda hæc non sint , quæ dicemus , *neque de Philosophis , neque de Philosophia* , quæ in morum doctrina e sanis & rationis & religionis fontibus puræ lucem veritatis derivat , *sed de illis duntaxat Philosophis* , quorum menti reapse aut superbia & arrogantia , aut brutæ libidines , aut alii vitiosi motus affectionesque animi, aut non prudentia , sed versutia & calliditas politicorum hominum , quasdam tenebras offuderunt : qui religionem , ut ut vulgo continendo utilem, sed in sapientum mores Principumque consilia influere vel negent , vel nolint. Summa autem temeritate opus est , ac incredibili clarius dicendo stultitia , *bona sanaq; Philosophia* id nolle tribuere , quod & illa

sua

fua luce mentes hominum ad Dei cognitionem, ad virtutis bonorumque morum excellentiam conducatur; * sed non in Schola Machiavelli, Spinosæ, Hobbii, Pomponatii, Boulainviliers, Tollandi, Brukeri, Baili, Arrouet-Volteri, & centenorum iisdem discipulorum similibus.

Sunt

* *Ne malevolentia, ne malignitas, cum hoc loci de Philosophis agitur, ea mihi, quæ minime de iis cogitem, imo contraria meæ de sana Philosophia sententia fortasse appingant, excerpo data opera, è recenti eoque utilissimo sapientis omnino scriptoris de Educatione publica opere, P. II. Art. XVIII. de Philosophia iudicium ejus sane præstantissimum, cui non assentiri, nefas est, dum de sana Philosophia, non de superbo Philosophorum Ethnicorum, Theistarum vel Atheorum spiritu intelligatur, qui solius humanæ rationis viribus, Religione & revelatione rejecta, omnia tribuunt, nihilque è Socinianorum principiis etiam in Religione admittendum volunt, cujus claram & evidentem ideam sibi intellectus formare non possit, quoque humana, adso circumscripta, atque etiam in*
 cogno-

Sunt fanè & in veteribus Philosophis
Ethnicis, qui & ante & post cæptam Re-
ligionem Christianam floruerunt, elegantia
ad virtutem incitamenta; quanquam sæpius
miris portentosisque de Deo & de ipsamet
virtute, permixta & infecta erroribus. Quid-
quid mali in iis est, à nobis reiiciendum
est,

C

*cognoscendis vel obviis naturæ rebus adeo
imperfecta, & debili, ratione non capi-
ant: ac Religionem rationi cedere oportere,
impie perinde ac falso affirmant. Nam
cum Fides sit virtus supra naturam, &
ut Donum Dei, superioris longè ordinis
naturali ordine rationis, justius proinde
est, rationem humanam, Divinæ Fidei,
cedere oportere.*

*Titulus jam, hujus quem excerpo ar-
ticuli, talis est: De l'Esprit Philosophi-
que. Dicendum est paucis juventutis collu-
strandæ gratiâ, quid designet hæc notio:
l'Esprit Philosophique: nam quæ latina
voce istud exprimas, forte non facile aut
non satis reperias. Latinis veteribus ut
hæc fortasse ignota idea, ita non usitata
& ista dicendi ratio, spiritus Philosophicus.
Mallet forte quispiam dicere de mente
Philo-*

est, quidquid boni, id nostrum est, uti ait Philosophus & Martyr Justinus: *quæcunque apud omnes recte dicta sunt, nostra Christianorum sunt.*

Sed diligenter id quæso animadvertamus; isti scilicet nostri sæculi è Religione honestorum hominum Philosophi qualibusnam

Philosophica aut Philosophorum, aut vero de genio Philosophiæ, de genio Philosophico: *cum genium, animum cujusque esse, tradant Plato, Cicero, alique Philosophi, cui & divinitatem quandam tribui voluerunt. Adhuc l'Esprit Philosophique dici potest, natura Philosophiæ, vis Philosophiæ, vel brevius, Philosophia ipsa. Attamen si Titulus Articuli hujus de l'Esprit Philosophique, ita verteretur Latine: de vi Philosophiæ, de natura Philosophiæ, de mente Philosophica, de genio Philosophico, non satis adhuc notioni huic de l'Esprit Philosophique responderent hæ voces.*

L'Esprit Philosophique est id, quod quasi quidam succus è Philosophia extrahitur, ut è vino, oleo &c. quidam elicitor spiritus: Atque ut Corpus sua anima seu spiritu,

busnam se se ipsos tradiderint, qualibus & nos tradere & omnino subdere velint, cæca quadam ratione, Doctoribus? animadvertamus inquam, utrum hi Ethnici veteres, insignesque Philosophi (florentium etiam hac tempestate plerorumque Philosophorum Magistri) qui mortalibus tantopere virtu-

C 2

tem

Spiritu, ita sapiens tanquam spiritu Philosophiæ animatur, totus Philosophiam spirat, consiliis ejus & principiis in omnibus regitur.

Si jam denique l'Esprit Philosophique, essentiam Philisophiæ diceres, Quintilianus non agrè ferret: multa inquit ex Græco formata, nova sunt, ut ens & essentia: quæ cur tantopere aspernemur, nihil video, nisi quod iniqui Judices adversus nos sumus, ideoque paupertate sermonis laboramus. Non desunt testes, Ciceronem hac voce usum fuisse, & subdidisse statim, licet nobis, novis rebus, nova nomina imponere.

Sed denique quid mali sit non video, si simpliciter voces has de l'Esprit Philosophique vertamus ita latine: de spiritu Philosophico? si enim Cicero dixit, Poc-

tas

tem commendant , digni undequaque sint, qui nobis tradant virtutis honestatisque præcepta? Difficile quidem est istorum omnium priscorum sapientium ingenia res indolemque describere, neque hic hujus rei est locus. Innuamus duntaxat aliqua de aliquibus.

Lycurgus

tas divino quodam affari spiritu? cur de Philosophis dici non possit, eos affari quodam Philosophico spiritu. At quocunque jam nomine velis, id profecto, quod de bona & sana Philosophia recte sentiendum est, nemo fere, authore præfati libri, brevius ac præstantius complexus est, his ferme verbis:

„ Id quod, inquit, verè facit Phi-
 „ losophum, & cum longè supra vulgus
 „ extollit, fecernitque à populo, non est
 „ certe, quod sciat omnes syllogismorum
 „ leges, quod norit Systemata omnia,
 „ quæ conentur mundi ordinem definire,
 „ quod omnia argumenta calleat, quibus
 „ quæstiones aut propugnet aut oppugnet
 „ Metaphysicas, sed quod nihil absque
 „ causa & ratione admittat, quod non
 „ acquiescat in notionibus fallacibus,
 „ quod

Lycurgus Philosophus & Legislator insignis, qui fere sublata agriculturâ, omnem in Spartiatarum Republica Juventutem ad arma duntaxat militaremque vitam effingit & format, omnem com meatum & alimoniam, raptô, cædibûs, vastandisque vicinorum agris, quærere Sparthanos, atque in

C 3

furtis

„ quod exacte certi, probabilis & dubii
 „ definiat limites, quod non verbis, at
 „ rerum momentis convinci se sinat, quod
 „ nihil qualitatibus occultis explicet. Talis
 „ est genius aut Spiritus quidam Philosophicus,
 „ vel ipsa Philosophiâ superior, cujus est ille effectus & scopus.
 „ Non pendens ex opinione & more, accommodatus
 „ ad omnia, omnibus utilis. Ille est, qui produxit
 „ hoc sæculo in lucem tot præstantissima virorum
 „ sapientum opera. Ille est, qui doctrinæ morali
 „ majorem quandam persuadendi vim præbet,
 „ Historiam veriore & ad instruendos homines
 „ magis idoneam efficit; Theatris ipsis, quo
 „ sint utiliora, invigilat. Ille est, qui omnibus
 „ in Gentibus, Principes, Optimates, magisque
 „ viros affabiliores, Populum securiorem

furtis dextrè committendis , eos à teneris exerceri jubet ; Adolescentibus , præterquam nescio qua fera ætate inire connubia vetat, describitque ut videtur occultius , plane tamen impudentissime , regulas , modosque obscænos & execrabiles , quibus interea brutas eorum libidines fædè exsatiare possint.

Uxores

„ curiorem sui , humaniorem militem ,
 „ sacerdotem Civem , Magistratum doctio-
 „ rem reddidit. Ille est , qui propemo-
 „ dum jam extinxit ardorem fanaticum , &
 „ furori Civili arma eripuit : qui Judicia,
 „ quæ olim per aquam ferventem , per cru-
 „ cem ignitam , per duella , fieri solebant,
 „ procul expulit. Ille est qui astrologiam
 „ judiciariam , sortilegia & sortilegos dis-
 „ sipavit. Si ille administrante res Gal-
 „ liæ Cardinali Richeleo , ita ut hodie
 „ prævaluisset , Urbanus Grandier , & in-
 „ felix Marschalci d'Ancre conjunx , flam-
 „ mis non fuissent consumpti. Ille potest
 „ æque aliis nos liberare erroribus , qui
 „ supersint in Jurisprudencia , in admi-
 „ nistracione ærarii Publici , in politice ,
 „ in opinionibus Scholasticis , & Dispu-
 „ tatio-

Uxores eorum deinceps vult esse commutabiles & communes. Pudorem nobis cum natura infusum sublata cum amictu omni verecundia tollit, in Palestra, in Ludis Gymnasticis luctisque, sexu utroque permisso.

Quid tamen apud nostros Philosophos nunc frequentius, quid sanctius, quid divinius

C 4

vinius

„ tationibus, è quibus portenta illa convolutionum enata Regnum convulserunt.

„ Quamdiu Philosophiæ confundetur Spiritus, cum nescio qua Philosophia, quæ non illustrat nec perficit humanum Genus, errabitur semper. Multi Geometriæ, Geometricô, multi Juris periti, verô Legum, multi Philosophi, verô spiritu Philosophicô carent.

„ Collegiorum Philosophi! sentiatis oportet, quam ille sit necessarius in instituendis hominibus. Cupitisne illum in vestris formare Discipulis? postquam illos exacta Logice, Phisice continuis experimentis detecta, Methaphisices luce, exhibitis per Clarkium regulis criticæ præmunieritis, formate eorum iudicia, circa res hominum ordinarias, præsertim autem illis legendo Historiam,

vinius severis Lycurgi Legibûs? Eæ quidem, quæ ad auri, argenti, omnis luxus, deliciarum in mensis, ac effæminatæ molli-
tici contemptum tendunt, quæ laboriosam & durissimam Juventutis Institutionem præ-
cipiunt, quæ charitatem ut inter fratres, inter cives Laconas coaciliant mutuam, ne-
xibusque

am; asuefaciendi sunt ad discernenda
falsa à certis, veroque similibus. Poterunt credere Vespasianum imposuisse
tributum ex urinis, quamvis modum
hunc augendi fisci tantum Imperatorem
excogitasse, planè singulare & ridicu-
lum esse videatur: sed non credent cum
Dione & Suetonio, quod idem Imperator
sua saliva cæco visum restituerit &
à paralisi manu tactum sanârit. Distin-
guent credulitatem Populi, ab assensu
intellectus convicti, obedientiam Legi-
bus debitam à mancipiorum servitute,
superstitionem à Religione; Quando
perlustrabunt animo diversas virtutum
imagines, secernent veras à fictis, æco-
nomum ab avaro, liberalem à prodigo,
justum à truci, publicanum honestum
à peccatore, Magistratum à vano le-
gulegio,

xibusque firmissimis stringunt, eæ inquam
Lycurgi Leges quin sint saluberrimæ perin-
de ac laudabilissimæ, quis inficiabitur? Sed
eæ, quæ justitiam, quæ temperantiam, a-
liasque vitæ civilis virtutes, ac cum exte-
ris vicinisque pacem, permissis extra rapi-
nis, domi furtis & libidinibus, penitus enor-

C 5

vant

„gulegio, heroem à furioso. Dijudica-
„bunt, qui Regum, magni revera merca-
„tur nomen, qui cuidam Populo seu
„Gregi Regum accensendus. Geminos
„duntaxat oculos cæteri habent hominum,
„centenos Philosophus, monstrum iis esse
„videtur, qui non nisi binis vident; qui
„cum timent, sane nesciunt, quàm sit
„utilis Philosophicus Spiritus nationum
„Ducibus & custodibus.

*Hæc brevibus at præclare dicta sunt
de dignitate, necessitate & utilitate Phi-
losophiæ. Præclarissimis his de ea judi-
ciis, quis non assentiatur libenter? dum
Philosophus à Religionis spiritu, Spiritum
Philosophiæ non separet, nec audaciam
ac impietatem suam divinæ nostræ Reli-
gioni opponat, dum, qua prima res esse
omnino debet sano cuivis Philosopho, hanc
prorsus*

vant & tollunt , sapientiam & æquitatem
Legislatoris omnino desiderant.

At enimvero, qui ut Lycurgus, milita-
rem tantum formabunt Rempublicam , aliis
profecto , quam Lycurgi legibus & moribus
ejus Juventutem non imbuent. Religio ,
castimonia , iustitia à cupiditate & præda
alieni

*prorsus primam & semper primam bonæ
Philosophiæ conditionem adimpleat , ten-
dat scilicet imprimis totaque mentis con-
tentione ad cognitionem Dei , qui unicum
principium & finis supremus est hominis ,
dum cultum omnem tam internum , quam
externum Deo debitum , ac obedientiam
Legibus Divinis necessariam & profitea-
tur ipse , & profiteri Genus humanum do-
ceat , nec res Divinas & Mystéria ratio-
ni , sed rationem lumini Religionis sub-
mittat. Nam ut sola superba Philosophia,
quæ inflat , quæ Dei sit immemor , aut
veri cultus ejus contemptrix & hostis , abs-
que luce & ope Divina suis duntaxat vi-
ribus , tantarum ut diximus rerum ope-
raria sit , & sola humana felicitatis ar-
tifex , id Athei , id Theistæ , id Bailii
affirmant , non Catholicus ullus Orthodo-
xus*

alieni abhorrens, commiseratio super mortalium miseria, lachrymarum, sanguinis humani, & cædum horror, iræ temperatio, vindictæ moderatio, sobrietas, pietas, & idgenus, non erunt unquam propriæ virtutes bellicæ, quamvis esse possint boni suamet natura Imperatoris militisque virtutes. Lycurgi eas Legibus non præcipient. Victoriæ ac Provinciæ citius per omne nefas, quam per fas quærentur & obtinentur; Lycurgus ergo qualescunque condat Leges pro militari Republica, dummodo eam formidabilem reddant, quamvis latissimam depravationi morum aperiant viam, erit semper Philosophorum & Legislatorum celeberrimus, sed an morum magister optimus?

Pythagoras Philosophorum & Legislatorum celebratissimus, non tam Inventor Metempsicoseos, eam enim à Sacerdotibus Ægyptiis viginti duos annos inter eos moratus, didicerat, quam propagator ridiculæ hujus

xus Philosophus: Dum jam iste hac explanatione nostra de Philosophis, contentus sit, ceteri ut libet hac nostra, agre molesteque ferant, irascantur iis, stomachentur, per me licet, etiam contemnant, explodant, per me licet.

hujus opinionis fuit, quæ post cum omnium fere Philosophorum sectas occupavit. Solide demonstravit Varburton, excellens summus inter hac ætate Philosophus, Pythagoram non intendisse docere nec docuisse Metempsychosim *Moralem*, sed duntaxat *Physicam*. *Moralem* intelligit, quæ in pœnam & purgandorum causâ criminum humanas animas etiam in vilium animalium corpora migrare docebat: *Physicam* verò, quam Pythagoras suam fecerat, nihil docuisse aliud, quam quod animæ omnes, quæ erant particulæ à Deo emanantes & avulsæ, mox ut morte à corporibus separantur, in alia corpora perpetuo migrant, & ad eadem denique, quæ olim animârunt, redeunt: cum in nihilum nihil redigi queat, juxta *Physicum* illud principium, *in nihilum nil posse reverti*: transmigrant ergo animæ juxta Pythagoram, non ut luant culparum pœnas, quas ille nullas admittebat, sed ut duntaxat fatali Providentiæ & naturæ ordini respondeant. Cujus hac de re sensa Ovidius in *Methamorphosi* eleganter exponit, cum Pythagoram Crotoniatis alloquentem ita inducit:

O Genus

pficosim confirmabat exempló. Fundator florentissimæ Pythagoreorum Sectæ.

Socrates, primus ille ac præstantissimus magister morum, qui omnes alias Philosophiæ partes contempserat & rejecerat, solâ tantum pro suis Atheniensibus Ethicâ seu Schola morali suæ Sectæ apertâ; qui ab oraculo Delphico, idest ab aliquo vasserimo augure proclamatus fuit, Græcorum omniumque mortalium sapientissimus: sed quæ ejus vitæ ratio? quæ morum exempla? Si tantum id de eo verum esset, quod legitimus in Laertio, *Socrates optimus e paucorum bonorum numero, sed e magno hominum numero superbissimus ac vanissimus*, quod ipsum eidem audienti Aristophanes & Ampseas exprobrabant; hoc certe de eo testimonium satis explicat, qualis superbi hujus arrogantisque morum pædagogi, perinde ac cæterorum Philosophorum, virtus fuerit. Aspasia & Teodota prostitutæ publicæque urbis, ejusque meretrices, privatam ejus incontinentem vivendi rationem sæculorum memoriæ prodiderunt. Alcibiades, clarissimis natalibus adolescens, ab eo educatus, sed hic plura non ausim dicere: sæda nimium ejusvis hominis nedum Philosophi turpitudine. Plato ejus Discipulus, qui in suis Libris de Republica Magistrum suum Socratem

Philosophica superbia, genuinus Socratis discipulus: & qui in sua illa perfectiones omnes complexa, ut rebatur, Republica, non tantum impudentem uxorum commutationem & communionem, ac quidquid in natura possit esse turpius & detestabilius, Præceptoris sui Socratis auctoritate inducere conatus est, verum etiam Dominis suos servos & mancipia, Maritis verò minus formosas uxores & Liberos difformes occidendi, absolutam potestatem concessit; Mutilos verò, prorsus diu infirmos, quorum valetudinis spes sit omnino dubia, membris contractis aut dissolutis ad agendum ineptos, occidi, ne sint oneri Civibus & Republicæ, Philosophi Legislatoris auctoritate jubet. Ejus placita sunt ista, *non oportere Populum vera de Deo doceri: ut verò de animabus hominum philosophabatur dicemus inferius.* Cum doctrina item Platonis de uno Deo, quam palam tradebat, quomodo cohæret, id quod de eo D. Augustinus testatur: *De uno Deo qui fecit Cælum & terram Plato & Platonici, quanto melius senserunt, tanto cateris gloriosiores habentur. Sed hi omnes, & ipse Plato Diis plurimis Sacra facienda putaverunt.* Et revera in suo Timæo, Saturnum, Jovem, Junonem inter Deos numerat. In Libro de Rep: multos
Deos

Deos nominat, quibus pro prospero Reip: statu supplicationes & Sacrificia facienda jubet. Quam turpis & minime Philosophum decens contradictio? docet Deum unum, & plurimis Diis falsis cultum victimasque assignat. Sumite jam illum pro Fundatore Rerumpublicarum, pro Institutore præclarissimo Juvenum, & Instauratore morum, pro divino Philosopho, & præstantissimo Philosophiæ Inventore & Principe. Quanquam recusandum non sit Platonem cæteris melius de Deo sensitse, & *externis* id est Populo Religionem sedulo commendasse, ac de virtute multa præclare scripsisse. Sed de Platone inferius plura.

Aristoteles profligatissimorum à quibus natura abhorreat morum, quos vel memorare turpe sit. Quo ad ejus Philosophiam: materiam mundi, prorsus Deo *coævam*, seu *coætaneam*, ut Tertulliani voce utamur, scilicet Deo, & in æternitate, & in eo, quod nullum præterquam à se ipsa principium *existendi* habeat, æqualem, ac à Deo non dependentem docet. De animabus, paucis immutatis, idem ferè quod Plato ejus magister somniat; Providentiam Divinam in *Individuis* penitus tollit: clare ita affirmat, quod post mortem sperandum nihil, timendum nihil sit homini. Hæccine sunt excel-

D

lencia

lencia incitamenta & illicita ad virtutem morumque continentiam, quos quam optimos in sua commendat Republica.

Epicurus naturæ monstrum, qui omnem Dei notionem data operâ abolet, è fortuito atomorum concursu, universum hunc mundum cum Democrito conflatur. Supremam, ad quam fatus sit, felicitatem hominis, in omnibus corporis voluptatibus, ac in pace lætitiæque animi, virtutibus ad societatem humanam necessariis non destituti, collocat. Totius vitæ decursu omni appetentiæ & libidini more pecudum indulget, & eandem vivendi rationem omnibus prædicat. De anima hominis, quod cum halitu & sanguine, ut in Brutis dispereat, generi humano persuadere nisus est: quemadmodum hæc ejus placita discipulus illius fidelis impiusque perinde Lucretius, abundè profequutus est, cujus adminiculo Schola etiam hodie plurimorumque hujus ævi Epicureorum floret.

Zeno Epicureorum, suorumque Stoicorum coryphæus, cætera inter absurda hoc statuit: hominem nulla ratione esse liberum, sed cum vel ad virtutem, vel ad quævis flagitia fatô quodam excitari & omnino trudi compelli: de æqualitate præterea omnium quotquot sint criminum ita
philo-

philosophatur : omnia nempe peccata æqualia esse , ut Parenti guttur frangere perinde sit ac gallum gallinaceum vicino occidere. Apud illum uti & apud Platonem , *noſter animus Dei pars eſt & Deus , Dei membra ſumus.* Seneca.

Apud Scuſippum percarum Platonis Diſcipulum , apud Chryſippum , apud Anaxagoram , nullus Deus eſt. Apud Pyrrhonem , & hæc ipſa res dubia , quod ego ſim homo , quod extiterit meus Pater , quod ego in mundo exiſtam : ut ſenſa ejus Poeta exprimit : *Et ſunt quæ , Lyce , cernimus ? an longi trahitur fabula ſomnii ? an nos ludimur ? an ſuam rerum pictus habet vultus imaginem ?*

Diogenes ab his ipſis , qui cum eo vixere , portentum contra naturam , Cynicusq; à canibus appellatus , quandoquidem canino more impudentiam in genus humanum inducere , cum doctrinâ tum ſuomet eſt conatus exemplò. Superbiſſimus vaniſſimusque homo , à Platone deriſus : Philoſophorum tamen celebratiſſimus , ac paupertatis multarumque virtutum admirabilis cultor , & Philoſophorum archetypus appellatus.

Ariſtippus Philoſophus Dionyſio Siculorum Tyranno perquam carus , eique præcipuus à conſiliis , appellatus à Diogene canis

nis Regius : cum ei exprobraret Rex, nummos à se per eum vili adulatione emungi, respondit : cum carerem virtute, Socratem, cum careo pecunia, te frequento. Confiliarium profecto egregium. Cinædorum in aula notissimus, ita palam docuit : nullum crimen ulli hominum esse debere pudori aut dedecori, quidquid enim pro appetentia naturæ homo identidem agit, id vituperari non potest. Elegantissima ad mores corrigendos regula!

Sanè perbellum & illud Anaxarchi consilium, Principibus inculcatum, avidèque ab eis arreptum : *quidquid Princeps agit, legitime justèque agere censendus est.* Fortunatosne ac felices populos tale reddet principium? Verumne jam est, quod initio cum Cicerone diximus, *nihil tam absurde dici potest, quod ab aliquo Philosophorum dictum non sit*, sive ad Divina, sive ad humana respexeris.

§. III.

Continuatio de Philosophis.

SED tot aliorum ineptiæ aut insanix hoc loci recenserine possunt? nemo probior, aut ex illis isto ipso Cicerone temperantior,

ac

ac magis circumspectus, nihilominus & hic in oratione pro Cælio, quam parum verendum, tantoque viro indignum & indecens, cum de juventutis lasciviis & libidinibus sermo illi inciderit, juxta *Gentilium* quidem opinionem & morem, suum prodit judicium & assensum? Cum generatim sibi non esse adsciscendam mortem, *injussuque Imperatoris Dei non esse vitâ abeundum*, alias affirmâset sanèque probâset, mortem sibi sponte ultroque illatam, quam in Cætone dilaudat? paritatem omnium criminum contra rationis lucem cum suis quam acriter propugnat Stoicis? De mercede pænave in altera vita quis minus sibi ipsi constat? aliter enim Populo, causâ ejus in officio continendi, plurimis in locis suadet, & tam certa spe, quam certo metu futurorum videtur illudere, aliter Philosophis ac intimis familiaribusq; suis suam mentem palam aperit, cum omnia, quæ timentur vel sperantur post mortem, prorsus ad aniles amandet fabulas. *In Deo nullam esse scientiam futurorum, nullam rerum prædictionem contendit Cicero: confiteri esse Deum, & negare præscium futurorum, apertissima insania est.* Verba sunt magni Augustini de Cicerone.

Seneca, quantum scriptis lumen & gloria, tantum rebus ab eo gestis & ratione vitæ, Philosophiæ probum, avarus, Pro-

vinciarum oppressor & hirudo, turpis cinx-
 dus, infatiabilis opum helluo, Imperatori
 perfidus, cujus Tronum subvertere nititur,
 ut ipse occupet, parricidii Neronis in ma-
 tre Aggripina commissi conscius & complex.
 Post tam eleganter solideque toties tum in
 Epistolis ad Lucilium, cum in omnibus
 suis Philosophicis lucubrationibus traditam
 ab eo, de Deo uno doctrinam, ante ipsam
 mortem coram Jovis Statua offerendum thus
 mittit. Præmia bonorum, malorum æterna
 supplicia penitus aperteque deridet & tollit.

Sed ne longiorem texamus horum Phi-
 losophorum indicem, quos sibi magistros
 Theistæ & honestorum religionis Philosophi
 adlegere, finiamus Pauli & Augustini ver-
 bis: *Cognoscentes Deum non sicut Deum glo-
 rificaverunt, aut gratias egerunt, sed eva-
 nuerunt in cogitationibus suis, & obscura-
 tum est insipiens cor eorum, dicentes enim esse
 se sapientes, stulti facti sunt. Ubi & Ro-
 manos & Græcos & Ægyptios Philosophos, qui
 de sapientiæ nomine gloriati sunt, Paulus fe-
 cit intelligi.* Aug. de Civ. Dei. Et idem
 Doctorum summus, cum ea verba Christi:
qui non intrat per ostium, fur est & latro,
 meditatus fuisset, quam sancte sapienter-
 que dehortatur Christianos, ne indiscrimi-
 natim audiant Philosophorum voces, nos se-

qui-

quimini, nos vobis viam ostendemus virtutis, non intrârunt inquit per ostium, fures & latrones sunt, non pascere, sed volunt mactare & occidere. Semper hæc non de sanæ Philosophiæ sectatoribus, & veri cultoribus, sed de iis oportet intelligi, qui libris sermonibusque impiis religionem omnem proinde necessario & mores labefactare conantur, quò, cum Augustino loquendo, majus in regnis Rebusque. latrocinium excogitari non potest.

En jam vero fontes, pro honestis nostris hominibus, virtutis & Religionis, en ejus columnina, morum magistros, Regnorum & Rerumpublicarum Instauratores. Qui velit una duntaxat, eaque præstantiore parte numisma illo um ostendere, pulcherrima virtutis præcepta & commendationem in iis reperiet: præstabilius nihil eorum de virtute judiciis: sed qui idem alteram in partem vertet, ac plurima quæ horrorem incutiant, in eorum philosophandi ratione, flagitiosisq; vitæ exemplis detexerit, multum conceptæ de iis opinionis ac existimationis diminuat detrahatque oportet.

Gratias enim verò antiquitati habemus quam maximas, quod eadem fide ac diligentia posteris conservârit, & quæ ad laudem gloriamque sapientiæ ac virtutis in veteribus

observavit Philosophis, & quæ in iisdem, præsertimque in eorum vitiosis moribus disciplina pravisque exemplis vituperatione digna & absurda notarat, quasi de manu in manum ad notitiam succedentium sæculorum, nostramque perduxerit. Testes enim sunt horum, quæ de illis mox duntaxat innuimus, & proprii ipsorummet Philosophorum, qui præ oculis manibusque sunt, Libri, & ab aliis descriptæ antiquitùs Philosophorum vitæ, ac de præcedentibus posteriorum judicia; quæ quantum laudis hinc iis tribuunt, & admirationis excitant, tantum inde existimationi bonæque de iis opinioni jure merito derogant, cum eorum aut crimina & intemperantissimam vitæ licentiam, aut insanas opiniones memoriæ produunt.

Non est profectò idem de nostris veteribus, verèque Christianis Catholicæ Ecclesiæ Philosophis, de quorum ut doctrina morum, ita & de vitæ eorum innocentia ac sanctimonia, spectataque semper in iis virtute, nobis indubitanter constat. Quid enim mali, quid non religiosi, quid impudentis, lascivi & libidinosi, quid avari, quid intemperantis, quid superbi & vani, quid non moris severi ac intaminati reperias aut legas, aut audias de illis post sanctos Aposto-

los

los sapientissimis nostræ Religionis Doctoribus? quorum doctrinæ eminentis Bibliothecæ plenæ sunt; de illis inquam, Ignatio, Clemente, Justino, Irenæo, Origene, Tertulliano, Minutio Felice, Dionysio Alexandrino, Gregorio Taumathurgo, Ammone, Cypriano, Eusebiis, Lactantio, Athanasio, Basilio, Gregoriis Nanzianzeno & Nysseno, Hieronymo, Cyrillis, Chrysofomo, Hilario, Hosio, Ambrosio, Augustino, Epiphanio, Dydimo portento ingeniorum cæco, Sulpitio, Innocentio, Orosio, Theodoretto, Fulgentio, Gregorio Magno, Isidoro, Anselmo, Bernardo, Thoma Aquinate, Bonaventura &c. &c. sexcentisque aliis ingeniorum prodigiis, quæ profecto in multis eorum, Socrati, Pythagoræ, Platoni, Aristoteli paria, sed constantissima eorum sanctè vivendi, rigidique moris ratio, certè non eadem. Fuerunt isti & ore & opere veri Christiani sapientes.

Sinamus doctum Barbeyrac maculas & errores in lucubrationibus Doctorum Ecclesiæ anxie curiosèque conquirere; si fatemur excessisse forte quosdam modum, præsertim ob nimium rigorem in re morali, sed tantum abest, morum ut relaxandorum inficiendumque causa meditati sint aliquid aut scripserint, ut potius nimius quidam in non-

D 5

nullis

nullis eorum uti Tertulliano, & Origene amor virrutis excesserit, & severioris disciplinæ studiô longius quam par erat abrepti fuerint: quorum aliqui, illa quæ eis incautè circa dogma aliquod nondum satis illustratum potius, quam circa morum doctrinam, elapsa sunt, retractare, atque etiam emendare, non pudori sibi, sed officio modestiæque duxerunt. An non facilis itaque parcendum est istis, qui vel in dogmatis alicujus nodo nondum tum satis discussô, nondum evoluto definitoque exerârunt, vel qui nimium quid in dandis virtutum præceptis à mortalibus exegerint, quam illis, qui crimina & scelera data operâ & Scriptis & exemplo homines docuerunt? quæ cum nos de veteribus justè verèque memoremus Philosophis, ex Libris vitisque eorum evidenter patentia, opponat Barbeyrac seu quisquis alius corruptos, vitiosos, libidinosos, infamesque mores & doctrinam his nostris Christianis Philosophis. Istos ergo, nos Christiani Catholici duces, istos Magistros, istos Præceptores virtutis & Religionis, & longissimè quidem præcis Ethnicis, si qui commendent virtutem, non meritò præferamus Philosophis?

Interea nihil esse puto nobis Christianis indignum, aut nefas nobis esse, ex eorum quoque

quoque lectione etiam sanctis Patribus nostris familiari, aliquid emolumentum trahere, ubi illi, quò ad fieri potest absque erroribus veritatem aliquam naturali detegunt rationis lumine, & ad virtutis studium genus humanum cohortantur.

Non est autem hic locus probandi, quod sole clarius probari solet, totque monumentis veterum & recentiorum jam probatum est, Philosophiam priscorum innumeris ac turpissimis contra cognitionem veri Dei, & contra morum regulas scatuiffe erroribus: Philosophiam vero, quæ rectè undequaque, ut par est, de Deo sentiat, & undequaque sanam morum tradat doctrinam, non à sola mente hominis, sed à Religione & revelatione vim summam duxisse; *Platonicos* autem præsertim, quos primis Ecclesiæ sæculis vocabant *Recentiores*, quidquid melius de virtute dixerint, è fontibus Christianis hausisse, ut id Augustinus magna parte sui Operis de Civitate Dei abundè evidentè probavit.

Memorabiles sunt sub finem secundi sæculi illi Philosophi Ethnici, quorum secta tribus amplius Sæculis luctata est cum nostra Catholica Christiana Ecclesia: appellabantur illi ut mox diximus *Recentiores Platonici*, maximè illis temporibus noti sub *Ecclesiorum*, seu *Deligentium* nomine: tale enim

enim erat eorum systema, ut, quæ doce-
rent, *deligerent* ex omnibus Sectis, ac ex
ipsamet Christiana Religione, quidquid in
ea de moribus & virtutibus optimè scriptum
observâssent, exciperent. Vocari amabant
& *Conciliatores* Ethnicæ Christianæque Phi-
losophiæ.

Hos Philosophos Platonicos maximus
Doctor Augustinus omnibus præfert Philoso-
phorum sectis: *Fabulosa* inquit, & *Civilis*
Theologiæ, *cedant Platonictis*, & *alii quo-*
que Philosophi. Nihilominus cum illis, pro
Ecclesia Catholica, toto illo maximo &
sapiientissimo Opere suo libris viginti duo-
bus de Civitate Dei, congreditur, & de iis
triumphat.

Potamon in celebri Alexandrina Schola
dedit huic Sectæ principium, ex qua ad exitum
secundi Sæculi prodiit celeberrimus
Philosophus Ammonius Saccas, horum Pla-
tonicorum coryphæus & Princeps. Hi igitur
Eclectici, Hermetis, Trismegisti, Zoroas-
tri, Pythagoræ, Platonis, aliorumque ve-
tustissimas de moribus præceptiones & inci-
tamenta ad virtutem quasi è ruderibus ex-
trahendo, simulque quamvis essent jurati
Christianorum hostes, è Christianorum li-
bris, doctrinis, perpetique cum iisdem con-
suetudine omnia nostra de quavis virtute

principia & præcepta hauriendo, suisque miscendo, reliquerunt nobis tam multas Institutiones morales, etiam de cultu unius Dei (cum alios duntaxat quasi Simbola, indicia & imagines attributorum Divinorum numerarent) de justitia item, de innocentia & puritate cordis, de caritate Dei & proximi, de *abnegatione* ut dicimus sui ipsius, de voluntate hominis ad Divinam penitus conformanda, de ferendis patienter adversis, de divitiarum contemptu, de condonandis injuriis, aliisque multis virtutibus, ut idem ipsum, quod nos Christiani de his omnibus sentire docereque videantur.

Talia inter Eclecticis legi possunt in Jamblico, Proculo, Epicteto, Tirio maximo, Chalcidio, Symmacho, Themistio, etiam in Porphyrio, maximo Christianorum hoste, in ipso etiam Juliano Apostata, qui in suis Epistolis excitat cohortaturque suos veterum Deorum cultores, ne virtutibus se superari à Christianis sinant, imò iis sanctiores esse fatagant.

Sed nos Christiani Philosophorum idgenus de virtute principia, consilia & monita, quasi lydio lapide istis semper probemus: quales sunt intus isti homines? quid in animis eorum lateat? modestiamne animi, & humilem, quæ veros Sapientes maxi-

me

mè deceat , de se opinionem præferant ? quæ eorum vitæ innocentia , castitas , integritasque morum ? non inuistine notâ libidinis aut superbiæ ? an duo hæc in eorum se se prodant aut vita aut doctrinis ? si enim libidinum superbiæque pleni ? quales nam sunt isti virtutis Magistri ? Interea eorum plurimi Socratici illi notissimique cinædi , cum tota obscænorum morum turpitudine palam in iis observata , cum illa intolerabili Philosophica eorum superbia , audent nobis præcepta virtutis tradere , virtutem maximopere commendare.

Imitantur illos & nostris temporibus prævaricatores , qui Christianam Catholicam , in qua nati fuère , Religionem deseruère , Philosophi , quod sublimia quæque de virtute adhuc more Christiano scribant ; qua de re eos minimè arguendos , imo potius etiam laudandos existimamus.

Possumus & nos eorum , quamvis effræni vitæ licentia & superbia orbi noti , quamvis Religionis hostes sint , præceptis consiliisque , quæ tradunt de virtute , proficere : sed longè magis è lectione Philosophorum verè Christianorum , qui modestiâ & innocentia vitæ reapsè commendati , se se doctrinis & moribus prorsus ad præcepta Revela-

velationemque Divinam in Ecclesia Catholica integerrime conservatam conformant.

Quamvis & id certissime ac indubitate affirmari possit, quod si quem Evangelium, Divinaque Christi institutio, & ejus vitæ exempla, ad amorem studiumque virtutis, & à flagitiosis moribus ad meliorem frugem non reducet, certè ex eo & optima quævis Philosophia nihil melius efficiet.

Admonitione itaque à nobis præmissa, quod pleraque hic in Philosophos dicta, nemo nisi interpretari malignius velit, arripere & explicare possit, contra sanam, necessariam, & cum Religione utilem humano generi Philosophiam, neque contra veræ sapientiæ luce collustratos tam veteres quam nostri ævi Philosophos: revertamur ad considerandam honestorum hominum Religionem.

§. IV.

Homini, & ut homini, & ut Civi Patriæ, necessaria est vera & interna honestas, sed non honestas tantummodo externa & humana, quæ in quibusdam duntaxat virtutibus consistit; Christianas præcipuas virtutes rejicit, peccata contra Deum ignorat.

UT non fucatam, sed veram, non exteriorem & ad hominum oculos tantummodo

modo effectam, sed internam sectetur & omnino curet probitatem, causam hujus rei maximam, habet homo semetipsum, id est suum propriumque sibi bonum, suam propriam felicitatem. Ex intima enim, quæ sit re, non nomine nec superficie tenus, probitate, & conscientiæ interna tranquillitas, & constans nominis apud homines existimatio, & animæ ejus cum præsentis vitæ, tum futuræ æterna illa pendet felicitas.

At enimvero cum non nobis tantum conditi simus, nec nobis duntaxat ipsis hanc mortalem vitam vivamus, proinde ad illas, quas mox superius retuli causas, adjungendæ quoque sunt maximi momenti & aliæ, quæ nos ad hanc non apparentis, at veræ solidæque virtutis curam excitent & hortentur.

Quilibet enim nostrum humanæ societatis pars membrumque est: multa illi vel ab incunte ætate cum hominibus secum viventibus, multa vicissim hominibus cum illo intercedunt officia. Vivimus subjecti constituto in omni gente cuicumque imperio, sive Regi, sive quocunque nomine appelletur is, qui summæ ibi rerum præficitur. Quam multum igitur Regum & Principum interest, quantum hominum societatis refert, omnes

fi

si fieri posset, Cives, non externe tantummodo, sed intus & ex animo habere probos! Qui enim ad speciem duntaxat, & ad decipiendos intuentium oculos, integer vitæ, scelerisque purus, videri, at non qualis videtur, talis intus esse admittitur, qualem, prob Deum! aget ille Principis sui, qualem Statum Ministrum? qualem Senatorem? qualem Consiliarium? qualem Legatum? qualem Sacrorum Antistitem? qualem Judicem? qualem militarium copiarum Ducatorem? qualem suæ rei familiaris servorumque suorum Dominum? qualem maritum? qualem Patrem? qualem amicum? qualem vicinam? qualem Patriæ Civem? Certè in quavis harum conditione, quovis in munere non poterit non esse deterrimus. Ut inde constet, actum esse de Principe, de Republica, ubi paucissimi quidem verò & non simulate probi homines reperiantur.

Plurimum igitur refert, in tenera præfertim ætate, penitus intelligere, quantum intersit, inter fucatam externamque, ac inter veram, internam, sinceram & Christianam probitatem seu honestatem.

Quod si igitur quisquam velit hodiernam sæculi corrupti honestatem introspicere, intelliget profecto illam, his duntaxat geminis inniti legibus, quarum prima est,

E

ut

66 §. IV. DE VIRTUTIBUS RELIGIONIS

ut scilicet *species saltem externa nonnullarum virtutum*, sine quibus humana honestas personam in scena bene agere non possit, summo studio procuretur; altera deinde lex est: ut in tuendo honoris (quod vulgò ajunt) puncto, *summa adhibeatur diligentia*. Hæc duo honestati isti sufficiunt, ut & qui *colorem aliquarum virtutum* habeat, & qui *honorem suum* in eo, in quo eum vulgaris hominum collocavit opinio, *constanter studioseque conservet*, is probus omnino honestusque existimari debeat.

Spero autem fore neminem, si modo rectè judicare, animumque nullo præjudicio occupatum advertere velit, qui mihi irascatur vitioque vertat, istis me humanam honestatem definiisse limitibus: præsertim, cum quæ mox dixi, melius illustravero ob oculosque posuero. Dixi igitur: *Virtutum aliquarum*, deinde & harum aliquarum virtutum istis hominibus sufficere *exteriorem speciem* affirmavi. Loquamur jam cum primis pauca de his *aliquibus* paucis eorum virtutibus.

Certum imprimis est, hos ita dictos honestos homines, non nullas tantum virtutes in numero virtutum habere, multas vero alias verè Christianas, usque adeo ignorare, ut propemodum ne nomen quidem earum cognoscant

gnoscant, aut si cognoscant, derideant. Et ut ad præcipuas veniamus, illas sanè quas Paulus Apostolus enumerat, *fidem*, nempe, *spem*, & quæ his duabus major est, *charitatem* Dei & proximi, maximas Christianorum virtutes, illi penitus oblitterarunt.

Fidem Divinam certè tantum abest, ut habeant, contra hanc ut potius, & vel imprimis quam acerrimè pugnent; hanc in familiaribus eorum circulis & confessibus, ineptis quidem, sed impiis jocos impetunt traducuntque, ac perniciosè convellunt sermonibus: domi vero suæ, plenis impietate eam oppugnant libellis; cum interea certò certius id nobis sit, *sola fide* Christianas omnes niri virtutes.

Nec magis Christianam *spem* habent; Qui enim vel planè negat, vel in dubium revocat æternam animæ futurique sæculi vitam, is profectò *spem* in Deo, se scilicet æternum fore ab eo servandum, nullo modo collocare potest. Revocare in dubium, supereritne mortali huic corpori animus? non est profectò istud Christi verbis debitam dare fidem, non est firmam *spem* æternæ salutis habere. Opinantur illi aliquando, animam nempe victuram fortassis, & separatim à corpore permanturam: sed hac de re, opinionem duntaxat quampiam,

si iis libet, admittunt, fidem certè firmam & immotam non habent. Hanc enim si invictam haberent, minimè illis quoque spes, qua se beatitudine donandos à Deo confiderent, deesset. Verum si duas has virtutes tenerent, aliter viverent, essentque veri, essent fideles Christiani.

Diligere se Deum dicunt; ast num Deus tales amatores amat? qui neque ejus fidem profitentur, neque in eo spem suam collocant? qui ejus præcepta, illa etiam quæ in Decalogo (quem politicum Moysis commentum appellant) continentur, non acceptant, ea quoties illis collibuerit, audacter violant, qui & præmii & supplicii in futura vita æternitatem ludibriò habent, qui Scripturam & Evangelium aspernantur, qui motibus affectibusque animi & corporis laxando habenas, vitam luxuriosam & obscænam, maximaque crimina, pro delictis iram Dei provocantibus, & pœnam æternam committentibus, minimè quidem agnoscunt; quemadmodum ejusmodi sententiis pleni sunt eorum libri. Num igitur hi tales, aut Deum diligunt, aut à Deo diliguntur? Perfricta ergo fronte istud negare, data nempe esse in veteri novaque lege Præcepta à Deo hominibus, illaque rejicere, & interrim amorem Dei jactare, non sunt hæc

vana

vana sine re nomina? sed quam frustra isti se Dei amorem habere contendunt, sequens id illustrabit libelli articulus, ne charitas istorum erga Deum tantopere ab iis jactetur.

Timorem Dei non habent; ad illud autem: *si ego Dominus, ubi est timor meus?* respondere solent: non se servilem, sed filiorum Dei timorem habere: verum quid quæso est hic, ut dicere solemus, *filialis* Dei timor? nempe ille in eo consistit, ne Deus, ob summum, quem à nobis meretur, amorem, & ob infinitæ ejus dignitatis, æstimationem, peccatis offendatur. Fateor, timore tali præstantius esse nihil. Ast enim hi, qui dicunt & docent, Deum has hominum nugas & apinas, id est peccata non curare, infraque ejus Divinam majestatem esse, tam vilis, qualis homo est, à se creatæ rei actiones scrutari & observare, hi, inquam tales, quomodo? & in quo? cavebunt offendere Deum? qualem nam Dei offensam, quæso, isti homines evitare studebunt? Quando, & quomodo apud illos hic Dei timor in usu esse poterit? Nullam Dei ne temporalem quidem pœnam, quæ hoc illos salutare timore percellat, agnoscunt, non pestem, non famem, non bellum, non ullas alias clades e manu Dei punientis profici-

sci, persuadere sibi isti solent. *Densis Olympus fulminibus ruat; pudor fateri nos vetat impius, ictus ab ultrici Tonantis ire manu, pluviasque flammæ.* Hæc ita sentiendo, hæc ita docendo, quid est, quamobrem Deum metuant? Nec cælum promissum homini, nec æternum supplicium ullum apud eos est, & quam aliam ob causam Deus illis timebitur? Dicunt insuper, nos Deum tyrannum efficere. Hæcne justitia, sine qua Deus non esset Deus, tyrannis habebitur? Ergone sola illi, ut isti volunt, superest bonitas, & deest justitia? An æquum putamus, ut pœnarum tam temporalium, quam æternarum, quas nobis minatur, aut infligit Deus, nobis rationem reddat? Ergone peccant Christiani, quod Deum & bonorum filiorum timore timeant, & simul coram eo, tanquam terribili, & corrigi nolentibus implacabili Judice, contremiscant? sed & de his plura passim inferius.

Virtutem *penitentia* Christianam penitus illi ignorant, cum nos Christiani firmissimè teneamus sine pœnitentia pro delictis, neminem Deo carum, neminem æternum esse posse felicem. Illi vero quamobrem ad pœnitentiam condemnarentur, quandoquidem nullum contra Deum, ejusque præcepta agnoscunt flagitium? cum ea,
quæ

quæ in Scriptura vel Evangelio revelata sunt præcepta, penitus rejiciant?

Humilitatis, sine qua apud Christianos nullius est virtus omnis momenti, humilitatis inquam, illi, ne ideam quidem ullam, fati sibi formant aut concipiunt. Nihil dico de humilitate, per quam Christianus homo nemini se se præfert, neminem contemnit, novit suam mediocritatem, fragilitatem & peccata, talis humilitatis ut dixi; ne ideam quidem isti ullam habent. Videamus ergo si possint esse *humiles* & modesti erga homines, cum sint adeo erga Deum ipsum superbi. Christianæ enim humilitatis primum officium est, suum *nihilum* coram Deo agnoscere, & Dei infinitam dignitatem venerari, cogitare se à Deo pendere in omnibus, à Deo habere se omnia, demittere se, & dejici coram illo. Philosophi vero isti sua de se opinione probissimi, quid quæso hac de re cum suo Seneca sentiunt? *id mihi*, inquit ille, *Philosophia promittit, ut me Deo parem faciat* (an non hæc eadem propemodum verba erant primi illius *Luciperi*) *Deus non vincit sapientem felicitate, etsi vincit ætate*. Idem suas præterea virtutes, afferunt se non à Deo, sed à seipsis habere; à Deo nihil orandum esse: *bonam mentem cum possis à te impetra-*

re, non sunt elevanda ad cælum manus. Idem. Hoc ipsum ante illum Cicero: *Mortales, inquit, sic habent: commoditates, segetes, vineta à Diis haberi; virtutem, nemo unquam acceptam Deo retulit.* Idne demum est pendere à Deo conditore, & omnium largitore? hæccine est humilitas, quisquillas istas terræ in acceptis referre Deo, & res præstantissimas, qualis est virtus, sibiipsis tribuere?

Jam si has præcipuas Christianorum virtutes ignorent isti naturalis Religionis Philosophi, quo putandum est, apud eos esse locò illas, quas Paulus Apostolus luculenter enumerat: nempe: *patientiam, fidem, modestiam, mansuetudinem, continentiam, castitatem?* Has certè, sunt nonnulli ut legimus disputatores impii, qui ne in virtutum quidem numero ponunt. Nam ii Philosophi, qui palam impietatem & irreligionem profitentur, nullam veram in humano genere reperiri virtutem & disputant, & multis argumentis confirmant. Alii eorum has quidem mox dictas aliasque virtutes, ut *morales virtutes* admittunt & commendare solent; sed aut eas duntaxat ut societati humanæ utiles respiciunt, nihilque amplius: aut si asseverant, ad perfectionem & ornamentum humani animi eas pertinere; videbimus infra, quid

quid in semet tales eorum virtutes valeant, quamque, ut nos Christiani asserimus & docemus, virtutes hæ, sine fide, spe, & charitate in Deum, sine præfixo ultimo vero æternoque earum fine, vanæ omnino sint. Jam cum & naturam ipsam, sine influxu Divinæ Gratiæ, esse solum fontem omnium virtutum statuunt, & finem æternæ mercedis ac beatitudinis in altera vita iis adimant, profecto eorum morales virtutes, non sunt nostræ Christianæ, sunt eorum virtutes. Naturales solas Philosophi isti admittunt, acceptas vero in spiritu Evangelii & Religionis Christianæ super naturam virtutes contemnunt & rejiciunt, & ne intelligunt quidem.

Exoticum aliquod idiomatis genus illis videtur, si Paulus Apostolus inclamet: *Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus; sive bibitis, sive manducatis, omnia ad gloriam Dei facite.* Dogmata ejusmodi, inventum hominum turbatæ mentis, aut pueriles ineptias, & excogitatas pro lubitu Sacerdotum nugas, impie isti appellitant.

Vis præterea istis ita honestis hominibus risum & cachinnos movere? revoca illud Jacobi 2do. *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Hoc illis inquam dic, si

velis eorum exponi ludibrio. In confesso enim est, eos peccata contra legem Divinam nulla agnoscere, nec eos pro ullis delictis conscientiae & animae perniciosis, & apud Deum detestabilibus habere illa, quae Paulus enumerat: *manifesta sunt opera carnis, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorum servitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, amulationes, rixae, invidia, ebrietates, homicidia, & his similia.* Nesciunt, imo scire & credere nolunt, se adulterio, impudicitia, lascivis amoribus, magia, vindictae rabie, odio & invidia, rixis, ebrietate, gula, homicidio, & aliis ejusmodi criminibus in Deum peccare posse, ea omnia ne criminum quidem contra Deum loco reputant. Quaedam ex his in tantum docent esse vitanda, in quantum societati humanae noceant. Si societas humana ea tolerat, toleranda esse, si punit, è re sua id facit. Sed quod attinet ad propriam cujusvis conscientiam, ad scrupulum animae, ad metum peccati, & pro co pœnæ divinae, hæc in semet nihili ducunt. Conscientia hæc illis ut salutis æternæ damnosa & perniciosa non improperat, aut si forte improperet, obtunditur & filere jubetur. Omnia hæc illis, modo ne honori illorum noceant, modo ne existimatio eorum

corum detrimentum inde aliquod capiat, modo ne malum aliquod in eos in humana societate inde profluat, modo ne ista auctoritatem eorum apud Principem, apud Cives diminuunt, modo ne illorum tranquillitati & fortunæ obsint, omnia hæc inquam, illis licent. Hætenus ergo è moribus & scriptis eorum affirmavimus, multas eos veras virtutes ignorare, & nullam contra eas, & contra Dei præcepta culpam crimineve agnoscere.

Quænam igitur jam sunt nonnullæ illæ, præcipuæ & selectæ, quibus hi recentes naturalis Religionis Philosophi sunt contenti, virtutes? hæc sanè: cavere mendacii infamem notam, fidem datam inviolabiliter servare, neminem fallere, neminem prode-
re, amicitia jura sacrosanctè tueri. Fateor ista omnia virtutes esse, & magnas quidem virtutes. Utinam & istæ integrè semper ab illis colantur: sed tantillusne illarum duntaxat est apud eos numerus?

Hujus rei occasione, venit mihi in mentem illud, quod in libro: *Vanitas humanarum virtutum*, memini me legisse de his nostris Philosophis testimonium: *Honesti isti, inquit Auctor libri illius, & honorati homines, & plurima & maxima contemnunt flagitia, præterquam enim quod pro more*

more suo nulla Deum pietate colant , sunt superbi & ambitiosi , toti quoque carnis voluptatibus dediti , impatientes , vindictæ cupidi , & totam suam virtutem in hac una re statuunt , prodere neminem , esse fideles amicos.

Verum do alias præterea illis ego virtutes , quamvis apud plerosque eorum rarissimas. Frequentare Tempa cum aliis , sive sis Romæ , Londini , Bizantii , sive apud Sinas , & qualiscunque in Templis illis colatur Religio ; eam unice ob causam , ne Atheus existimere : opem ferre alteri , juvare , bene mereri , quacunque re possis , de aliis , cum hoc humanum sit , resque excellenti digna animo. Familis suis , artificibus , mercedem solvere , quo libentius serviant , & non ægre præstent operam. Amico famam non detrudere , illum potius defendere ; jus suum , quantum emolumenta propria sinunt , cuique tribuere , & ut cuique tribuatur , adlaborare , non quod injustitia Deo sit exorsa , cum juxta eos illam Deus non curet , sed quod apud homines res sit omnino infamis : servare Principi fidem , propterea tantum , quod habeat unde eam compenset , quod seditiones familias fortunasque evertant : Scire cum hominibus vivere , nullaque in re humanam societatem lædere , &
alias

alias id genus illis ego concedo virtutes, unice ad vinculum ejusdem istius societatis tendentes.

Hoc igitur est quod dixi, satis esse probis istis hominibus aliquas habere virtutes; reliquas autem verè Christianas virtutes, ut orationem frequentem ad Deum, intentionem quotidianam omnia dirigentem ad laudem Dei, veniam ex animo acceptarum injuriarum ac pro inimicis preces, eleemosinas pro peccatis in pauperes, voluntariam ad imitationem Christi paupertatem, abstinentiam etiam à licitis voluptatibus, macerationem, ne insolescat, carnis, statam templorum pro publico Dei cultu, verboque Dei audiendo, frequentationem, pium Sacramentorum usum, & centena similia, illi vulgus & facem virtutum appellant, illasque Monachis, Eremitis, Sanctulis, quos vulgo vocitant, famellisque tantum esse utiles & necessarias, non verò honestis hominibus, asseverant.

§. V. *Dei*

§. V.

Dei amorem, quæ prima omnium est virtus, habere eos non posse, qui revelationem rejiciunt, proinde & legem charitatis in Deum, quam è revelatione cognoscimus. Ubi & de necessitate Revelationis.

Quoniam Philosophi, naturalis, seu honestorum hominum Religionis, tantopere suis in libris jactant, amorem Dei, id quod in tota Religione maximi momenti est; nam juxta Paulum, Augustinum, & Ecclesiam, qui habet charitatem, habet omnes Christianas virtutes, nullam, qui charitate careat; proinde cum satis ostensum sit, præcipuas Christianas virtutes esse à Theistis rejectas, & è numero virtutis erasas, examinemus jam num̄ illi vera in Deum charitate, quæ omnes virtutes complectitur, gloriari possint?

Objectio de *dilectione Dei ex parte Deistarum*, diligenter pensanda est. Respondent igitur se diligere Deum, ita ut Christiani eum diligere plus non possint: nos illis reponimus: Dei dilectionem non in verbis, sed in observantia Dei præceptorum consistere. *Deus non tantum vult verbis diligere, sed corde puro & operibus justis. S. Basilius. Qui diligunt me, custodiunt mandata*

data mea. Exod. 20. *Quid Deus tuus petit à te, nisi ut ambules in viis ejus, & diligas eum? Qui diligitis Dominum, odite malum. Nullus efficitur amicus Dei, nisi purgatissimis moribus.* Augustinus. Dei igitur præcepta implenda sunt ei, qui gloria- tur amare se Deum. At isti leges Divinas, neque eas, quæ in veteri Testamento, neque eas quæ in novo continentur, acceptant, quæ itaque possunt Deum diligere.

Theistæ respondent, se, quamvis Scripturam Divini oraculi vim habere negent, uti & Decalogum; præcepta se tamen in eo contenta servare, eaque pro lege naturæ, & naturæ legem pro Divina, se se acceptare. Addunt hanc Divinam hoc est naturalem legem, quæ ipsis à natura impressa est, se naturali rationis adjuvante lumine cognovisse, ac proinde non verbo tenens, sed re ipsa se Deum conditorem suum Dominumque diligere. In qua eorum responsione facile animadverti potest, Philosophos ejusmodi, *revelationem* planè respuere, ejusque esse sententiæ, se naturali lumine Deum cognoscere, & quod Deo debeant, id perficere. Implendo ergo præcepta à Deo sibi per naturam infusa, satisfacere se dicunt gravissimæ amandi Deum obligationi.

Licet

Liceat mihi igitur id jam tantum ex illis quætere, *quænam sunt illa Præcepta naturalia, nobis & illis cum natura infusa?* Certe quemadmodum Deus est super omnia, est Conditor & Dominus noster, certe, inquam, deberet esse ea lex prima naturæ, quæ est & Decalogi, hoc est, *ut agnoscamus, colamus, & diligamus Deum.* Ita sane ajunt, hanc esse primam naturæ legem, nobis cum natura ingentam.

At enim, cum hæc sit prima & ingentia naturæ lex, quam hominibus ipsa ratio detegit, & inspirat, & dicat, ut Deum conditorem suum agnoscant, colant, & ament; dicant isti quæso, cur per tot sæcula omnes propemodum gentes (Israeliticô Populô exceptô) hoc ipso naturæ & rationis instructæ ingenito lumine, profundis tamen idolatriæ demersæ tenebris, Deum conditorem ignoraverint? cur cum non coluerint, non dilexerint? & illius loco solem, lunam, astra, animalia &c. aliaque sædiora his Idola adoraverint? cur sapientiores quoque & percelebres eruditione Philosophi plerique, penitus Deum, mundi e nihilo auctorem, negarint, mundum vero resque omnes in mundo, naturæ cuiusdam & easui imputarint, atque palam ita docuerint? cur alii insulsissimam & perquam injuriosam

fam Divinitati sententiam statuerint, *materiam scilicet ab æterno sine ulla sui efficiente causa, per se ipsam fuisse, & tanquam aliquam Deo sociam & comitem cum eo ab æterno permansisse*: idque tanquam rem certissimam propugnârint, mundum hunc nempe visibilem, neque esse ab aliquo ex nihilo conditum, neque nunc è quoquam pendere, sed esse ex fortuito *materiæ præexistentis* concursu coagmentatum, atque à quadam Intelligentia, ex eadem ista jam ab æterno parata materia formatum, materia inquam non creata, sed *ex se existente*, nullumque principium tanquam Deus ipse habente? cur alii plures adhuc numero Philosophi, & illis duobus multi populi, non unum, sed duo rerum principia, minimè unum ex altero pendencia?, ab æterno existentia, & ut aper-
tius loquar, duos Deos, *bonum unum, malum* alterum, hac naturalis rationis luce collustrati confinxerint? *malumque*, aspectabilis hujus mundi, ut pote imperfecti, auctorem somniaverint? vel saltém hunc, id est malum Deum, parem sapientia & potentia alteri illi, bono scilicet, opus illius destruxisse effutierint? Hoccine erat probe Deum ita agnoscere, ut hominem ratione præditum & lumine naturæ collustratum decebat?

F

ubinam

ubinam quæso hæc naturæ tam clara lux tot annorum millibus delitescbat ?

Cur tamdiu , tam innumerabilis hominum multitudo , tot tantique Philosophi ac sapientes , ad hoc à Deo infusum naturæ lumen excutierint , nec de Deo uno , & vero conditore suo , nec de anima à Deo & ad Deum è nihilo creata instructæ fuerint ? Jam cum lumen hoc rationis æquè in illos ac in nos effulserit , quum & nos , & illos , ut inquirunt , tam potenter ad unius veri numinis agnitionem excitaverit , cum vero Philosophi isti tanta sapientia præditi , tam celebrium sectarum Duces , hanc lucem , & instinctum hunc , ad cognoscendum creatorem eos ducentem , à se omnino rejecerint , fatendum profecto saltem erit , illos pertinacissimos fuisse luminis & veritatis naturalis hostes.

Verum enimvero ita eos defendunt nostri Deistæ , ut dicant , aliter eos in animo de Deo sensisse , aliter populum docuisse. Verum quidem est veteres Philosophos Pythagoræ , Socratis & Platonis exemplò , in duas classes Discipulos suos dividere solitos fuisse , *in externos* nimirum , seu *exotericos* & *internos*. Externis , quos etiam initiatos vocabant , reconditos suos de Divinitate & anima sensus minimè aperiebant , minus ad-

huc

huc Populo. *Vulgaris* itaque eorum de Diis doctrina ideo dicebatur, quod, quoties cum Populo res illis esset, vulgi opinionibus sententiam suam de Diis adaptârint. Fuit altera *arcana* propter Sapientes nimirum, & *internos*, tum enim aliquid ratione dignius de Divinitate, & authore naturæ loquebantur. Hic mos à Pythagora manavit, qui sentiebat, *quæ spectant ad Deum, Populo divulgare nefas esse*, diuque idem cum Pythagora multi alii sensêre Philosophi, an suadente superbia, ut se sublimiori hoc, & arcano de Divinitate sensu à Populo fecernerent, an metu Populi id fecerint, incerto est. Quidquid sit, longè melius certè Christiani, cum nulla sint tam excelsa de Deo apud illos mysteria, quæ Populo pro ejus captu & concipiendi viribus non explicent.

Verum hi veterum Philosophorum etiam *arcani*, & quos Populo celabant sensus, eorum libris & eorum sistematibus, nobis plus quam satis noti sunt. In Platone, Aristotele, Plutarcho, apud Latinos vero in Cicerone, Seneca &c. &c. illos abundè hauries. Certum igitur, & indubitatum est, etiam juxta hos reconditos & arcanos istorum Philosophorum sensus, & sententias, *primò* Deum ab illis, nunquam pro mundi

& animæ ex nihilo Creatore, *secundo*, nunquam Deum ab illis pro solo animæ bono & ultimo fine, ac æterna hominis felicitate, agnitum fuisse, ut hic taceam alios absurdissimos illorum de Deo errores, quemadmodum id ex Platone & Aristotele patebit inferius.

Sustulère ergo, aut potius ignoravère, aut in dubium vertèrè, aut negavère prisca Philosophi hæc duo mox dicta principia & dogmata, nempe *1mo* quod Deus mundi sit, meusque *ex nihilo* Conditor; *2do* quod Deus, ut meum est principium, ita meus est solus finis ultimus: seu idem clarius, quod sim & à Deo, & ad Deum unicè conditus, quod sim æternam cum Deo victurus, quod proinde hac tota vita in omnibus ad eum unicè tendere totus debeam: quas res me neque Pythagoras, neque Socrates, neque Plato, neque ullus alius Philosophus docere potuit: Nullus enim horum, Deum, me & mundum ex nihilo fecisse, nullus horum Deum se mihi pro ultimo meo fine dedisse, nullus horum, Deum mihi salutem, vitam, & felicitatem æternam, aut pœnas æternas in mercedem factorum certò destinasse, ita docuit, ut ipsemet & spem vitæ alterius ac beatæ, & metum punitionis æternæ, quam populo prædicabat, secretioribus sermonibus, scriptis,

scriptis, & doctrinis, non deriserit, non damnârit, non ad res dubias & apinas relegârit. Quis enim unus horum Philosophorum, qui tamen multa de supremo fine hominis perquisierunt, & disputârunt, ut testatur Cicero *de Finibus*, qui ita cogitârît, ita philosophatus sit: quem in finem me Deus condidit, qui omnia & singula ad suos fines ordinat, nihilque facit frustra? Mihi certè alium scopum in hoc universo non præfixit, nec alium in finem me spiritu, ratione, & voluntate donavit, nisi, ut eum cognoscam, amem, exaltem in hac vita; ac in altera eundem possideam, æternum summo bono fruiturus. Hic omnino non aliud est meus finis. Certissimum mihi est, nequamquam me in hoc mundo esse positum, ut hic bonis omnibus temporariis perfruar, ut commodis & voluptatibus abundem, cum his omnibus infinite plures homines careant, quàm qui iis fruuntur: non ut famam, gloriam, existimationem mihi ingentem virtute conciliem, nam fluxa hæc & brevi præteritura sunt. Non sunt hi, fines mei, ob quos à Deo mihi data sit vita, nec esse possunt. Nihil me istorum tranquillum, nihil solidè felicem beatumque reddit. Sum igitur in hunc mundum à Deo inductus, cum ut continuo quæram, ei gratificer,

eum colam & amem , totus ejus mandatis servandis incumbam , atque ejus beneficiô vitæ æternæ beatæque sim compos. E præscripto imperioque ejus vivendum mihi est , ne secus à fine meo aberrem & peream.

Nemo certè Philosophorum veterum , cum toto naturalis rationis lumine , vi & præstantia , ita ratiocinatus est. Itaque aut oblivione sepultis , aut in dubium versis , aut ignoratis , aut negatis & sublatiis his præsertim duobus de Deo Creatore , & animæ vita, ac sorte æterna , principiis, quid mirum ? imo quid non potius pronum ; ut ita ratiocinetur mortalis : si laxatis vitio habenis etiam incontinentissimè vixero , quid mali faciam ? quid propterea amittam ? Deumne ? cælumne ? at non eò sum conditus , æquè virtutem colens , ac sine illa ad meum nihilum perveniam. Ut Deus nihil mihi pro virtute in æternitate retribuet , ita pro crimine nihil adimet , nulla me pœnâ afficiet. Ecce criminum , omnisque corruptelæ in hominibus & Gentibus fontem , hoc illud est , quod sceleratissimorum hominum in omni Gente Religione destituta , auget numerum , sed de hoc non semel adhuc sermo redibit.

Hic id tantum dicere sufficiat : naturali quidem lumine id tantummodo conjiciemus,
esse

esse aliquem Deum, id tantum assequemur, esse debuisse aliquem mundi & naturæ aut auctorem, aut sapientem Ordinatorem, quæ naturalis cognitio satis nostram ornat, elevat & nobilitat rationem. Verum, ut eadem hæc naturalis ratio maximè ad salutem æternam nobis necessarias de Deo & anima notiones ex se ipsa eruere possit, hoc certè nemo unquam Philosophorum sine Christiana Religione est consecutus. Unde necesse est, ut is, qui hæc in re unam tantum naturalem rationem ducem sequitur cum priscis Philosophis, certissimè erret.

Quod si autem nostri isti, qui hodie florent Philosophi, dixerint, non mirum esse, si & Populus, & ipsi veteres illi sapientes erraverint in Dei, ut par erat, cognitione, propterea enim errârunt, quod forte vel agnitam veritatem dictamenque naturæ audire recusaverint; se vero ideo non posse errare, quod lumini rationis per omnia obtemperent.

Concedamus sane veteres Philosophos, quamvis plus cæteris luminis naturalis, vel saltem tantum, quantum isti nostri habuerint, tamen lumini illi forte minimè paruisse, quid inde inferetur? hoc certè, istud scilicet lumen solius naturæ, ad detegendum docendumque, maximè nobis ad salutem necessarium verum, adeo esse, & fuisse de-

§. V. DE CHARITATE IN DEUM

hile & inefficax , ut etiam celeberrimos , atque ad verum cognoscendum aptissimos Philosophos , satis illustrare , & convincere non potuerit , illisque , quocumque demum ingenii acumine præditi fuissent , Deum unum , Deum nostri è nihilo conditorem , Deum ultimum nostrum esse finem nequiverit persuadere. Argumento ejus rei isti ipsi sunt Philosophi , qui cum peracri mente fuissent , turpiter tamen de Deo suis in sententiis hallucinati sunt.

Si ad hoc Philosophi isti reponant : revelationem quoque non omnium Christianorum *incredulitatem* convincere , illamque à multis eorum rejici ; neque tamen inde Christianos illaturos , quod exiguæ ac perdebiles sint Revelationis vires : quamvis ergo luci & dictamini rationis veteres Philosophi non paruerint , non ideo tamen necessario sequi , ejusdem istius naturalis luminis vires admodum infirmas esse. Respondeo : Christianos , qui Revelationem rejiciunt , non amplius esse Christianos , eos pro talibus agnoscere non posse , ut neque illi ipsi se se solent reputare & venditare pro talibus. Etenim Christianum esse , & revelationi renuntiare , manifesta contradictio est. Sequitur inde , Revelationem in bonis verisque Christianis plene suum effectum forisiri , sed id opis & gratiæ Divinæ beneficiò ,

fine

sine qua, fatemur Revelationem quoque in humani ingenii cæcitatem & superbiam parum admodum, aut nihil posse. Vestrum rationis lumen Divina non eget gratia, cum necessitatem quoque gratiæ penitus negetis, omnia naturæ & rationis viribus tribuentes. Nos agnoscimus, nos sine Divina gratiâ nihil posse. *Fides donum Dei est.* Revelatio nixa gratiæ Divinæ, obstinationem humanæ rationis vincit, ipsa autem ratio destituta & Revelatione, & singulari Divina ope, quid quæso efficiet? Deum aliquem inveniet? fateor, sed num Deum Conditorum ex nihilo? num Deum nostrum ultimum finem, & omnia ad salutem æternam pernecessaria homini inspirabit?

Nolite jam quæso, ô quiqui estis præclari nostri temporis Philosophi, nolite sapientiores esse aut velle videri sapientissimo Regum & hominum Salomone, qui in percipiendis rebus ad Deum, mores & vitam beatam pertinentibus, tenebras mentis suæ cognoscens, ingenuè ita fatetur: *quis poterit scire consilium Dei, aut quis hominum poterit cogitare, quid velit Deus? Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Quæ autem in Cælis sunt, quis investigabit? sensum tuum quis sciet? nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spi-*

ritum sanctum tuum de altissimis, & sic correctæ sint semitæ eorum, qui sunt in terris, & quæ tibi placent, didicerint homines: antequam paulo dixerat: propterea hoc optavi, & datus est mihi sensus, & invocavi, & venit in me Spiritus sapientia. Salomon ergo naturali lumine, sine missa è Cælo sapientia, quæ illi scitu ad salutem necessaria revelaret, ignoravit, quid Deus ab eo velit, quid homini expediat ad corrigendam vitæ semitam, quid in nobis Deo possit placere? & nostri Philosophi tam audacter affirmant, se de Deo & anima scire omnia, quæ sint necessaria scitu homini, non invocata ab altissimis Cœlestis sapientiæ luce & Spiritu?

Aut si cum tota, ut audacter temereque facere solent, sacra Scriptura, illustre hoc Salomonis exemplum, & testimonium Theistæ rejiciunt, saltem Plato ille Philosophorum Princeps, plus aliquid fortasse considerationis apud eos reperiet, qui in eundem fere cum Salomone sensum, præsidium & lucem divinæ revelationis desiderat, qua duce, emenso vitæ curriculô, ad quietis & supremæ felicitatis portum tutius pertingere queat. Nam cum omnia, quæ illi sua Philosophia dictare potuit, virtutis ad beatè vivendum præcepta idonea in Phædone præscripsisset, & de migraturis ad Deum post vitam hanc animabus ore Socratis docuisset,

ac de altera vita multa disputasset, hæc denique, tanquam verba Symmiz Philosophi Socrati respondentis, adjungit: *Mihi videntur o Socrates, quemadmodum tibi quoque fortasse, de his quidem rebus manifestam veritatem in vita presentis nullo modo, aut cum summa difficultate posse intelligi: oportet circa hæc alterutrum efficere, aut discere invenireque, quemadmodum hæc se habeant, aut si hæc fieri nequeant, optimam atque tutissimam humanarum rationum eligere, qua quis tanquam rate vehatur, atque ita procellas hujus vite pertranseat, si nequeat firmiori quodam vehiculo, vel DIVINO aliquo VERBO tutius ac cum minori periculo tranare.* Ita ex versione Marfilii Ficini. Agnoscit itaque Plato manifestam de rebus æternis veritatem in vita presentis nullo modo posse detegi. Nostri vero isti Philosophi cognoscere se posse omnia solo naturalis rationis lumine, quæ ad Deum & animam spectent, tantopere asseverent? Plato firmius vehiculum in vita presentis, quò pericula omnia tranantur, vocat *Verbum aliquod Divinum*, idest, si Deus ipse nobis loqueretur, si Deus nos ipse docere dignaretur. Hoc vehiculo in vita presentis nostri Philosophi egere minimè videntur.

Sed clarior hujus Platonici in Phædone textus est alia versio, quam secutus est doctissimus Racinus in suis ad elegantissimum de Religione Poema notis: *Nisi alius nobis longe tutior & securior modus occurrat, qualis profectò foret promissio aut revelatio divina, cujus muniti præsidio, tanquam navi optime instructa, & nullis periculis obnoxia, proVecti, emensò hujus vitæ curriculò, felices fortunatique quiescimus*: Quasi simplicius diceret: Philosophia dat nobis modum cum virtute vivendi, sed tutior & securior modus esset, vita præsentì finita pertingendi ad quietem & felicitatem perennem, si Deus ipse nobis eam promitteret, & modum ipsum ad eam perveniendi revelaret. Plato ergo ultra præceptiones Philosophicas optat Divini verbi, divinæ promissionis & revelationis præsidium, tanquam navim optime instructam, & periculis nullis obnoxiam, quæ si adesset, felicem fortunatumque emensò vitæ curriculo se fore autumat: nostri autem Philosophi propriæ solius rationis lumini ita præsidant, ut eo solo, absque Verbo Divino, absque promissis & revelatione Divina, conduci se posse ad beatam vitam supremamque felicitatem affirmant. Suntne isti quæso & Salomone & Platone sapientiores?

§. VI. Conti-

§. VI.

Continuatio de Revelatione.

Non negamus & nos profecto infula nobis esse à natura quædam lumina, quæ nos omnino ad Dei cognitionem ducant, perspicuum tamen id nobis Christianis est, labefactatam in nobis per peccatum naturam amisisse primitivam vim illam, nec ejus lumen tantum jam in hominum mentes posse, quantum posse deberet. Repeto igitur etiam atque etiam, densissimos veterum Philosophorum de Deo & rebus Divinis animæque errores, quam exiguam vim lumen naturale habeat, evidentissimo esse argumento.

Videamus id vel in solo Platone, cui ob superius quoddam cæteris Philosophis ingenium, antiquitas nomen Divini attribuit, quam tamen sine luce & ductu revelatæ veritatis, in multis magni momenti rebus, de anima, Deo & mundo erraverit.

Immortalitatem quidem & æternitatem animæ, clarius fere omnibus agnoscit Philosophis. Sed cui bono? cum in ejus Philosophia nec bonos post corporis mortem præmia, nec malos pænæ mancant. Quid ita? Marsilius Ficinus Philosophus, præstantissimus omnium ejus interpres, ita mentem

tem Platonis commentans ex ejus Timæo explicat: *anima, per essentiam est potius à Deo, quam fiat à Deo.* Id est, quod anima non sit facta, non sit è nihilo creata à Deo, sed quod pars sit Divinæ essentia, naturæ, substantiæ; pars, quæ reapse à Dei essentia emanarit, ac corpori infusa sit, & quæ proinde dum morte separatur à corpore, in Dei essentiam & substantiam refundatur & redeat, propria *existentiâ*, personâ, omnique sui sensu, amissis.

Hæc mens Platonis obscurioribus celata verbis, ut illi mos fuit, ex ejus *Epinomide* seu Philosopho à viris doctis detegitur. Virum *sapientissimum*, (inquit) ego etiam joco & seriò affirmo, cum diem suum obierit, non amplius multorum sensuum ut nunc, sed unius sortis participem fore, unumque de multis factum, felicem, sapientissimum & beatum. Vir doctissimus Varburton (ex quo ea, quæ de sententia veterum Philosophorum super anima præclarè scripsit, pleraque haurimus) *Dissert: X. de Unit: Religionis*, verba hæc Platonis sic illustrat: *joco serioque affirmo, quod cum mors vitæ sapientis finem attulerit, spoliabitur omnibus sensibus, quibus dum viveret usus fuerat, & tum particeps erit conditionis simplicis & unica, & qui erat è multis compositus, resolu-*
vetur

vetur in unum felicem, sapientissimum, beatum. Quo loco observandum est, per unum nihil aliud à Platone intelligi, quam Deum; extat enim inter primos Platonis libros ita nominatus *Parmenides*, vel de uno rerum omnium principio: quo toto librò voce Unus, pro voce Deus utitur, & necessariò unum Deum probat; Reddamus ergo ita clarius Platonis verba: *ex multis, nempe ex anima & corpore ejusque partibus sapiens compositus, cum diem supremum obierit, sensu omni spoliatus, particeps erit conditionis Divinae simplicis & unicae, unum de multis cum Deo fiet, idest resolvetur in Deum unum, felicem, sapientissimum, beatum.*

„ Jam itaque Varburton prosequitur
 „ Platonem credidisse, quod anima post mor-
 „ tem, unum quid cum Deo, & simplex de-
 „ venit, seu unitur cum substantia univer-
 „ sali, ac cum ea, à qua erat separata &
 „ avulsa, copulatur; cumque ista ipsa natura
 „ Divina ita confunditur anima, suam ut
 „ propriam distinctamque *Existentiam non*
 „ conservet.

„ Satis ergo intelligitur, quod hoc lo-
 „ co obscuro Plato velit dicere, impri-
 „ mis cum inquit, *jocò seriòque affirmo:*
 „ videlicet cum Plato *jocabatur*, seu cum
 „ non philosophabatur seriò, Populum do-
 cuit,

„ cuit , quod homo in altera vita gaudeat
 „ *existentiâ* particulatim distincta , singula-
 „ ri , personamque agat felicem aut infeli-
 „ cem , juxta opinionem vulgo ardentem
 „ de vita futura : sed cum loqueretur seriò ,
 „ id est ut Philosophus , non credebat , quod
 „ hæc post mortem *existentia* singularis , in-
 „ dividua , & distincta sit , quodque homo
 „ ab exitu è carne mortali , sit felix aut in-
 „ felix persona : credebat contra , vitam a-
 „ nimæ esse tum communem cum universali
 „ substantia sine ullo personam afficiente
 „ sensu , vitam esse animæ resolutæ & re-
 „ fusæ in Deum ; nempe ut Platonici id hac
 „ illustrabant similitudine : velut aquam ,
 „ rupta in medio mari lagena , undequaque
 „ diffundi , mari uniri , toto mari disper-
 „ gi , tamen in mari extare , sic & animam
 „ in substantia universali absorptam , quo-
 „ dammodo diffundi , quodammodo deperire ,
 „ hominem non esse , personam non esse , æ-
 „ ternam tamen immortalemque esse. Hanc
 „ sententiam & Aristoteles Platonis Disci-
 „ pulus suo Magistro tribuit.

„ Argumenta itaque Platonis seriò phi-
 „ losophantis Methaphysica , probabant ani-
 „ mam permanere post corporis mortem , id
 „ quod ille credebat : sed quantum hæc dif-
 „ ferunt , permanere animam purè & sim-
 „ pliciter ,

„pliciter, & permanere animam pænis vel
 „mercedi æternæ obnoxiam.

Quam vero præmia honorum & pænas ma-
 lorum in altera vita fabulis Plato accensuerit,
 fati id in suo *Gorgia* aperuit, cum Socratem
 Magistrum suum Gorgiæ Philosopho ita lo-
 quentem inducit: *extabat lex hominibus
 sub Saturno & semper, nunc etiam extat
 apud Deos, ut quicumque homines justè
 pièque vitam egissent, cum è vita migra-
 rent, ad beatas Insulas profecti, in omni
 felicitate viverent, à malis longè sejuncti.
 Qui vero injustè impièque vixissent, in pu-
 nitionis justique supplicii carcerem, quem
 appellant Tartarum, irent.* Hoc loci, quod
 fecerat & in pluribus aliis libris, varia tor-
 menta Inferorum depingit. Sed denique
 Gorgiam super his omnibus ita alloquitur:
*hæc forsitan anilis quedam fabula tibi vi-
 dentur, & ea quæ sunt dicta contemnis:
 sed profectò nihil mirabile foret hæc sperne-
 re, si quo pacto perquirentes meliora verio-
 raque his invenire possimus.*

Ratiocinemur jam ita: idem Plato æ-
 ternas immortalesque esse animas nostras,
 multis in locis vehementer affirmat & pro-
 bat: idem Plato, pios, quod in locis beatis
 æternum felices vivant, impios, quod in
 Tartaro puniantur, ut aniles tractat fabu-

G

las,

las, & sperni hæc à Philosopho posse asserit: itaque Plato animas æternas vult esse ideo, quod earum substantia ex Deo emanans & quædam pars Dei in substantiam universalem Divinam penitus refundatur, sed quod jam tum eadem anima sensu omni sui exuta, propria *existentiâ* & personâ careat, & tota quanta resolvatur in Deum unum, felicem, sapientissimum, beatum; Proinde necessariò sequitur animam ut veram particulam Dei, in Deum duntaxat remeantem, nec præmia ulla, nec pænas ulla posse manere.

Hæc Plato didicit à Pythagora, cujus opinionibus totus semper inhæsit, nam Pythagoras teste Cicerone *de natura Deorum*: *‘censuit, animum esse per naturam rerum omnem intentum & comitantem, ex quo nostri animi carperentur: non vidit distractione humanorum animorum discerpi & lacerari Deum.*

Quamvis vero hoc loci Cicero per os Velleii hanc Pythagoræ & Platonis opinionem deridere videatur, *discerpi ab iis & lacerari Deum*, hæc tamen eadem fuit & ipsius Ciceronis plurimum Platonici, & plethorumque insignium Platonis sectatorum deridenda omnino sententia, animas esse partes à Deo avulsas, esse quidem æternas, sed
corpo-

corporibus egressas, ita ad suum totum remeare, ut in eo, tanquam, ut dictum est, aqua ruptâ lagenâ toto in mari, dispererant. Tali certè æternitate animæ admissa, nec præmia nec pænæ locum ullum habent.

Et Cicero itaque, qui Platonem Deum suum appellat, etsi sensa sua super immortalitate animæ nonnunquam ut sua propria verbis suis exponat, nonnunquam mutetur linguam & os alienum, ac sub amicorum vel aliorum personis suas cogitationes celet, quid tamen revera sentiat, fallit neminem; aliter cum populo, aliter Philosophis amicisque hac de re loquutum, satis constat. Itaque *in Tuscul:* docet: *humanum animum decerptum è mente Divina, cum alio nullo, nisi cum Deo comparari posse: & in libro de natura Deorum, à natura Deorum, (inquit) ut Sapientissimis placuit, haustos & libatos habemus animos: & idem in Consolat: inquit: quod sentit, quod vult, quod viget, Cæleste & Divinum est, ob eamque rem æternum sit necesse est.* Sed idem Cicero de se, utrum post mortem futurus sit, Epistolâ ad Torquatum ita dubitat: *dum ero, nulla angar re, cum omni vacem culpa: si non ero? sensu omni carebo.* Idem asserit: *in Orat. pro Cluentio:*

Fabulis & ineptiis nos duci, ut existimemus apud inferos supplicia impiorum perferri, quæ falsa esse omnes intelligunt. In Tusculana item, cum loquitur de libro Platonis, qui liber nominatur Phædo, quò Plato immortalitatem animæ plurimis probare nititur: dicit itaque Cicero: Phædonem se legisse & quidem sapius, sed nescio quomodo, dum lego, assentior, cum posui librum, & mecum ipse de immortalitate animorum capi cogitare, assensio omnis illa elabitur. Alibi idem in Tuscul: adhuc clarius, ne in animo quidem post mortem sensus remanet, ipse exim nusquam est. Prima postremis quomodo in Cicerone concilientur? animus, inquit, æternus sit necesse est, & contra, post mortem, inquit, animus nusquam est? nisi quia juxta Platonem animus absorptus in universali natura, æternus est, persona individua non est: Nisi ita Cicero cogitet, turpiter sibi ipsi repugnet: quamvis semper, (ductum duntaxat solius humanæ rationis secutus) ita cogitando, hallucinetur.

Seneca quoque non minus Stoicus quam Platonicus, nonne idem quod Plato & Pythagoras sentit? animas esse partes avulsas à Deo: esse quidem æternas, sed easdem post mortem corporis nihil felicitatis sensuras. *Cur non existimes, inquit ad Lucilium,*

in

in animo Divini aliquid existere, qui pars Dei est? totum hoc quo continemur & unum est & Deus; & socii ejus sumus & membra. Cum credidit itaque nos esse Divini aliquid, esse partem Dei, esse membra Dei, ergo censuit nos esse immortales, æternos. At quid idem de futuro post mortem animæ statu? spem nempe futuræ beatæque vitæ somnium jucundum appellat; ita enim amicissimo suo, immortalitatem animi, & futuram in altera vita felicitatem, Epistola ad se scripta, multis impugnanti respondet: juvabat de æternitate animarum querere, imo mehercule credere. Credebam enim facile opinionibus magnorum Virorum rem gratissimam promittentium magis, quam probantium. Dabam me tantæ spei. Iam eram fastidio mihi, jam reliquias ætatis fractæ contemnebam, in immeusum illud tempus & possessionem omnis ævi transiturus: cum subito experrectus sum Epistolâ tuâ accepta, & tam bellum somnium perdidit. Cum non sit juxta Senecam, nisi gratissimum quoddam somnium spes ævi futuri, quo ergo post mortem ille animus, illa pars Dei, illud Dei membrum? ad Deum redibit, sed res gratissimas à magnis Viris promissas non sentiet. Æquè clarè & pœnas criminum post mortem in Consolat: ad Martiam idem Stoico-Plato-

nicus rejicit: *cogita nullis defunctum malis affici. Illa quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabulam esse. . . . Mors omnium dolorum & solutio est & finis, ultra quam mala nostra non exeunt.*

Sed quid nos hæc pluribus? omnes etiam posteriores Platonici ejusdem de anima, ut Plato, opinionis fuere: Epictetus fit locò cæterorum omnium: *animas hominum, inquit, strictissimam habere relationem cum Deo, cujus sunt partes fragmentaque separata & avulsa ab ejus substantia.* En fideles & in agnoscenda Divinitate animi, & in rejicienda ejusdem felici aut infelici altera vita Platonis Discipulos.

Plato itaque cum suis, emanare quidem à Deo animam, seu Divinam in animo essentiam, Deique esse partem Physicam, ac *resolutionem* integram ejusdem animæ in UNUM felicem ac beatum, agnoscit: quod autem ad æternum vitæ ejusdem felicem vel infelicem statum attinet, de eo statu animæ quasi certè futuro, exotericos, seu externos & Populum diligenter omnique virium contentione docuit; sed ut Philosophus cum suis Discipulis, eundem Statum vitamque à morte futuram ad aniles fabulas, & jucunda somnia amandavit: nec aliter potuit, nec potuit non errare de anima, sine *Verbi Divini,*

vini, ut ipsemet in Phædone innuit, præsidio & luce.

Qui jam illius de Deo & mundo errores, somnia, opiniones & dogmata? quæ Dei Majestatem dedecent, suntque sanâ, quæ à Revelatione dirigitur, Philosophiâ, omnino indigna. De unitate quidem, potentia, sapientia, bonitate, æternitate, sanctitate, immensitate, infinitate, amore Dei, nemo veterum Philosophorum Platone melius. Sed quî cohærebit cum unitate, majestate, & reverentia Dei unius, hoc ejus in *Epinomide* seu *Philosopho*, dogma: *Deos igitur Iovem, Junonem, ceterosque omnes visibiles Deos maximos, (solem, lunam) summo opere honorandos, acutissime nostra omnia videntes, ac primos, fatendum. Deinceps vero sub his Dæmonum genus æereum in tertia mediaque Regione collocatum, orationibus colere, debemus - - - unde multa Sacra & privatim & publicè, his opinionibus instituta sunt, instituenturque in posterum. Horum omnium Legislator si vel minimum mentis habeat, nihil innovabit, nec qua Patria lege vel consuetudine de sacrificando firmata sunt, movere audebit: pessimi habendi sunt hi, qui Deos verè oculis manifestos (ut Solem, lunam, astra) non prædicant, & sine Sacrificiis, debitisque honoribus, ab ho-*

minibus relinqui patiuntur. Itaque juxta Platonem & Deo uni honor reddendus, & astris ac Dæmonibus omnino sacrificandum est.

Si Populo hæc scripssisse Platonem affirmes, ipsum verò sensisse longè aliter? Ast hæc ita à Platone tradita in eo libro continentur, quem ipse Plato *Philosophum* nominavit. Decetne Philosophum tam indigne turpiterque illudere humano Generi? tam malè de mortalibus mereri? Qua ergo mala prorsus fide & impudenti mendacio Philosophus cum hominibus agit, cum ita graviter asserit: *peffimos eos esse habendos, qui sacrificiis Deos manifestos & maximos Iovem, Junonem, Solem, Lunam privare audeant, eosdemque homines, ut mox infra videbimus, qui Astra ut Deos viventes non agnoscant, stultos & imperitos appellat.*

Deinde quam dignitati, & potentix Dei à Platone derogatur, dum, quidquid demum centenis in locis secus *externos & populum* docere videatur, Discipuli tamen ejus mentem Magistri sui melius cæteris assecuti, alium Deum *mundi Auctorem*, alium materix *effectorem* statuunt. Clarè id Marsilius Ficinus, præstantissimus omnium librorum Platonis Interpres in Timæum his verbis testatur: *nunquid Deus mundi Au-*

tor,

Etior, idem & materiae Effector est? respondebit hic Ammonii & Origenis Schola, eundem esse. - - - Respondebit aliter communis Platoniorum Schola, non eundem esse Deum qui materiam facit, & qui proxime materiam format. Duos ergo Deos alterum Auctorem mundi, alterum Effectorem materiae Plato statuit. Quid amplius? in materiam, ab alio necio quo bono Deo effectam, Deum se se infudisse ut animam, atque ita mundum ex ea formasse, materiae formam dedisse. Hæc ejus opinio clarè è verbis ipsiusmet Platonis in Timæo elucet: *Jupiter mens est animæ mundi, & anima totius mundi.* Cujus ejus opinionis, explicando librum Platonis *de Regno*, Marsilius Ficinus dat causam: *Jovem ut arbitror animam mundi Plato vocat, cujus lege fatali manifestus hic mundi ordo disponitur.*

Sed quæ plura adhuc Divini ejusdem deliria? Plato in Timæo mundum universum, esse animal intelligens, mentem & animam magni hujus animalis esse Deum evidenter docet: *quam ob causam* (inquit) *ille rerum Auctor generationem & universum constituit? bonus erat. Totum ita mundum constituit, & ut pulcherrimum naturæque optimum opus faceret, mentem animæ, animam mundi corpori dedit: quocirca uti*

ratio nobis persuadet , dicendum est , hunc mundum animal esse , idque revera intelligens Divina Providentiâ constitutum. Quidni animal intelligens ? si Jupiter est anima totius mundi ?

Quid adhuc plura? mundum statuit esse animal intelligens , parum id , nisi & sidera , Planetæ & Astra omnia sint animalia mente & ratione prædita. *Astra* , inquit in Epinomide , *universus ille circuitus , mentem habent ; quia eadem semper agunt , nec errant , nec præter ordinem revolvuntur. Quod ordine in Cælo progreditur , mentem habere & optimum intellectum , sufficienter demonstratur. Multis contra visum est , Astra animam non habere ; hanc insanam opinionem sequitur vulgus. Si quis Cælestia non ex anima & corpore constare contendat , stultus omnino imperitusque habendus est.* Non mirum jam Platonem astris & Planetis Sacrificia cultumque religiosum sanxisse , cum tanta persuasio Divinum hunc Philosophum ratione naturali longè plus cæteris illustratum , tam fortiter occuparit , *ut insanos , stultos & imperitos , pessimosque hominum , eos esse gravissimè affirmet , qui hæc Astris denegare audent.* At quomodo hæc cum unius Dei notione , cultu , & religione concilies ? quidve jam universim , perspectis
Divini

Divini Platonis de anima humana, de Deo mundi anima, de Astrorum mente & Divinitate, erroribus & deliriis, perspectis quoque ejusdem improbis legibus ad mores pertinentibus, de quibus superius §. III. jam inuimus, quid inquam universim de mente humana & Philosophia absque luce Divina, absque *Verbi Divini* Revelatione sentias?

Quam tandem, non ut detrahatur estimationi divini Platonis apud posteros, hæc dicta sint, sed duntaxat ut pateat, cognitionem hominis de divinis rebus, propria vi humani ingenii altius quam par est attolli non posse, libenter ejusdem ipsius Platonis, hominem se esse cum de Deo & mundo loquitur, agnoscentis & fatentis, excusationem suscipimus, in *Timæo* sic inquit: *Cum multa de Deo mundique generatione à multis dicta sint, ne minimè miremini obsecro, si rationes de iis probatissimas exactissimasque afferre non possim; æquum est meminisse, & me qui differam, & vos qui audiatis, homines esse: ut si probabilia dicuntur, nihil ulterius requiratis.* Hominem ergo, qui ut potest de Deo differit, se esse meminit, probabilia duntaxat itaque, sed quæ dubio & errori obnoxia sint, de rebus humano intellectu superioribus se promere, quæ, ut alibi fassus est, sine *Divino aliquo Verbo*,
sine

sine luce divina tutum non fit investigare. Jam ævi nostri, si Diis placet, Platones, oportet, ut divino eorum coryphæo, majore naturalis rationis lumine collustratos se putent, & plus aliquid hominibus sint, qui de Deo rebusque divinis disputando, deesse sibi, ut hominibus, non sentiant superius quoddam luce naturali lumen, sine quo tamen, plurima ne dum vix aut ne vix quidem probabilia, sed & *insana*, ut Cicero pronuntiavit, Philosophis omnibus elabi necesse est.

Sine qua luce quid nisi hæreant, nutent, & in utramque partem fluctuent, & omnes alii Philosophi? quoties de Deo & divinis agitur: ac ita dubii semper ratiocinentur, ut senex etiam ille Thæcetus in *Sophista* vel *de ente* apud Platonem: nunquid (ait) cuncta ab alio quodam artifice fabricata, quam à Deo facta esse, cum prius non fuissent, dicemus? an multorum doctrinam sermonemque sectabimur? dicentium, ista natura ipsa gigni, à causa quadam fortuita sine mente, agente? vel potius cum ratione sapientiaque divina, qua ab ipso Deo orta sit? Ego, forte per ætatem, plerumque tum hoc, tum illud opinor. In præsentia vero ad te respiciens (ad Eleatem Philosophum loquitur) putansque existimare
te,

te, per Deum hac omnia gigni, idem ipse quoque existimo. Vide quæso, quæ Philosophi senis perturbatio, quæ confusio, quæ fluctuatio animi in re rerum omnium gravissima? quid ergo illi, ut constanter Verum amplectatur, ut firmiter vero adhaereat, deest? *Verbum Divinum, Revelatio.*

Sine ista, Aristotelis quoque qualisnam Deus? cui ille *mundum coeternum & æquæ ut Deus sempiternum facit*: cum mundum non jam (ut Platoni somnium) è materia, cujus alter quidam Deus effector sit, elaboratum, non (ut nos credimus) à Deo ex nihilo conditum, sed materiam mundi *ex se ipsa esse*, & ut vocant *existentiam* suam ex se omnino trahere, & perinde sicut est Deus, cum illo æternam confingit. Tam bellè solo lumine naturæ nixa, de Deo sentiebant ingenia, saltem (ut negabit nemo) non inferiora, nec nostris hebetiora Philosophis.

§. VII.

Continuatio de Revelatione & Dei Amore.

DUmmodo igitur superba Philosophorum istorum obstinatio non obset, fateri cogentur, solum naturæ lumen, non sufficere

cere ne ipsis quidem Platonibus , ad cognoscendum Principium & supremum finem nostrum, Conditorum ex nihilo cæli & terræ Deum , sed lumen hoc rationis pulcherrimum quidem , at ex se tenue, Revelatione duce & adjutrice , tum demum magno nobis hac in re esse posse adminiculo. Et hodierni quoque plerique Philosophi , qui veteriorem nobiscum , diversamque à veteribus de Deo mundi ex nihilo Conditorum , tenent sententiam , quamvis fontem unde id hauserint , recusent agnoscere , non soli tamen naturæ lumini , sed Divinæ Moysis Historiæ , & Christianis , quæ cum lacte hauserunt dogmatibus , id debent tribuere.

Multæ Indiarum Gentes , multi Populi etiamnum unum ignorant Deum , pari tamen ac nos naturæ collustrati lumine. Si sunt aliqui , qui de Deo Creatore aliquid digni sentiant , certè hæc apud eos opinio à revelatione non illustrata , non minus monstris , ac veterum Philosophorum fuerunt , est intricata erroribus. Explorata hæc est veritas , quam in nostro Hemisphærio frequens comprobavit experientia , nempe quocunque Revelationis lumen non pertigisset , ibi & populum , & ejus sapientes , Deum Conditorum ex nihilo , Deum unum , ut homines ratione præditos decebat , ignorâsse.

Ignora-

Ignoravit id & Romanum olim Imperium, nemo in illo Creatoris seu Conditoris ex nihilo, nemo creationis ex nihilo mentionem ullam fecit: Hæc ipsa apud Romanos, ad quos omnium Religionum sentina confluxerat, hæc inquam ipsa vox *create*, nihil minus quam ideam ex nihilo producendi suggerebat; Imbuti enim erant omnium veterum Philosophorum & sui Lucretii opinione. *Ex nihilo nihil, in nihilum nil posse reverti. Persius.* Proinde altera quoque Phrasis Lucretii, ubi ait: *rerum natura creatrix*, non ita illis intelligebatur, ut natura ex nihilo creare res putaretur, alias Lucretius evidenter sibi contradiceret; sed quod mundus æternus sit, resq; in illo æternum sibi succedant, non tamen illas Deus, sed sola natura creat, idest alias producit ex aliis. Quemadmodum ergo ne ideam quidem rei ex nihilo conditæ Romani habebant, ita ne verbum quidem, quô hanc ideam illi exprimere possent, in illorum lingua inveniebatur. Christiani primò verbo huic *creo*, ideam condendi ex nihilo supposuerunt, edocti id Divinis Moyſis Literis: *In principio creavit Deus Cælum & terram.* Quamvis nonnulli verbum *creavit* in verbum *fecit* temerè commutent, ut Volterius, cæteriq; linguæ Hebraicæ imperiti, qua in re eos longe

longè ejusdem linguæ peritissimi arguunt solidèque refutant, ut nuperrimè fecit in *Anti-Dictionario* Philosophico doctissimus scriptor Anglicus.

Quod denique Theistæ ita ratiocinentur: sufficere naturali vi intellectûs hoc solum dogma assequi & detegere: *Deus est*: ut Deus à nobis colatur ameturque. Hac una naturæ lumine veritate cognita, *Deus est auctor mundi*, sequuntur necessario aliæ de Deo notiones: nimirum quod sit sapiens, omnia sciens, quod sit optimus, quod sit unus, quod ex se ipso sit, quod sit sempiternus, quod sit omnipotens, quod sit infinitus, immutabilis, quod sit spiritus, quod sit immortalis & æternus &c. &c. Ex his igitur notionibus, quas ratio humana propriis viribus, suaque consideratione consequitur, justa & recta hæc effluit consequentia, itaque *hunc Deum colere & amare oportet*; aliam hic igitur revelationem non esse necessariam.

Respondeo: assentior, quod ex hac una veritate cognita, *Deus est Auctor mundi*, naturaliter omninoque manant omnes mox recensitæ de Deo notiones & consecutiones: sed respondeant nobis hic, iterum iterumque quæso, Theistæ, quid istud est, quod tot Idolis, Statuis, & innumerabilibus Diis,
in

in cælo terraque efficitis , spatiô plus ferè trium millium annorum universum orbem vidimus coopertum? quid est istud , quod totum genus humanum tam longa tot sæculorum ferie oblivione perpeti unius Dei , Creatoris Dei , cum suis Philosophis fuit obcæcatum , neque Deum cognovit , nec adoravit ut Deum? Non possumus itaque id ullo modo concedere experientiâ orbis terrarum & tot sæculorum convicti , quod ipsum rationis naturalis tam validum tamque efficax , aut fuerit , aut sit lumen , ut ejus solius adminiculô genus hominum potuerit aut possit , pro ut par est & oportet , cognoscere , Deum esse mundi Conditorem è nihilo , Deum esse unum. Plato ipsemet , ut superius vidimus , modo Deum unum agnovit , ut in Parmenide milleque locis aliis , modò Deum alterum Auctorem mundi , alterum effectorem materiæ , modò Astra Deos maximos mente præditos , viventes , sacrificiis victimisque colendos , pessimosque hominum , stultos , & insanos esse , qui rationem Astris denegarent , qui ea religiosè non colerent. Si ita Plato , quid alii à divino Platone secundi? quid Philosophi minorum gentium?

Sed dicamus denique , ut ut fortassè potuerit homo naturali ingenio pervenire ad cognitionem Dei , recenter è manu Divina

H

prodi-

prodiens in statu innocentiae; assentiamur & huic; sed eo statu amisso per primitivum peccatum (Christianus Christianis, non Theista Theistis hoc loci loquor) homo labefactatus corruptusque, nedum non agnovit Deum Creatorem è nihilo, unumque, sed etiam tractu sæculorum, è mente Idæam illius impia oblivione delevit. Revelatione jam itaque humano generi, ne in perpetuis ignorantiae sibi relinqueretur *tenebris & in umbra mortis*, omninò necessariòque opus fuit. Quid est enim Revelatio? nisi profecta cælitus denuntiatio, & communicatio quædam Misteriorum Divinorum, quorum ei cognitio sit ad salutem necessaria: simulque commemoratio & renovatio quædam ejus luminis de quo dictum est: *signasti super nos lumen vultus tui Domine*, quodque homini Deus cum natura infuderat, sed quod amissa sensim sine sensu Patrum Religione, depravata eadem natura non parum labefactarat.

Corruptum igitur tot sæculis, oblitterata è mentibus vera religione, humanum genus, cum Deum unum, Deum Creatorem è nihilo, tanto temporum intervallò fere penitus oblitum fuisset, verum Deum proinde nec coluit nec amavit: Revelatio autem conservata in una à Deo delecta Gente, cum tandem innovavit in toto terrarum Or-

be

be hanc Creatoris Deique unius notionem , tum primùm in universo Orbe reperti sunt homines , qui unum Deum ac Creatorem colere & amare cæperunt.

Si vero priscos inter sapientes Ethnicos, aliqui Philosophorum reperti sunt , qui aut ex consuetudine cum iis , quibus systema Moyſis familiare erat , aut majorem mentis docilitatem naçti , naturali ratiocinatione utcunque aſſequebantur unum eſſe Deum , eundemque principium & auctorem mundi cognoscere quodammodo viſi ſunt , tamen aliis eorum erroribus admodum turpibus , & abſurdis opinionibus hanc Dei notionem inquinârunt & obſcurârunt , uti illi ingeniorum apices Plato & Ariſtoteles : alii illorum ſeu invidiâ , ſeu ſuperbiâ , ſeu metu Civium ex his ſuis qualibuſcunque de Deo notionibus Philoſophicis , nihil , ut dictum eſt , communicabant Populo , ſed uti de iis ſemper ipſimet & dubii & incerti , ut id ſcriptis ſuis ubique produnt , eas inter ſe cellare conſueverant. Revelatio primum has veras de Deo notions & quidem longè perfectius , ſolidius , & indubitanter , toti detexit ac declaravit mundo. Revelatio , lumine rationis è tot ſæculorum tenebris explicito & crepto , ſimul cum eo hanc in univerſo genere humano conſtabilivit veritatem & do-

gma : Deus unus est , Deus Creator e nihilo mundi est , adorandus est itaque & amandus.

Frustra igitur hi Religionis honestorum hominum Philosophi , humanæ rationis viribus conantur adscribere cognitionem perfectam & Dei Creatoris, Uniusque, & Legum Divinarum, infusarum, ut ajunt, animæ.

Jam quandoquidem teste generis humani historia , absque Revelatione ad debitam Dei Creatoris , Dei unius , Legumque ejus cognitionem perveniri non potest , absque eadem igitur Revelatione, Deus, ut par est, amari non potest : prius enim est cognoscere, quam amare , prius est agnoscere Leges Dei, quam eas servare.

Si ergo & Theistæ Deum diligunt , ut asserunt, Revelationi rationem eorum illuminanti id debent, quamvis eam rejiciant , non soli tenui debilique intellectûs luci, si Deum revera diligunt.

Theistæ itaque , jam inter Christianos, non verò temporibus Ethnicorum nati , ac illustrati , & quod cognoscant Creatorem & unum Deum , esto : & quod & verum Deum ament , esto : sed tum , cum ante Revelationem, Christianamque Religionem Ethnici eorumque Sapientes amabant Deum , amare profecto , debuerant alium Deum auctorem mundi,

mundi, alium effectorem materiæ, alium bonum, alium malignum, item Jovem cum Junonæ ejus pellice præsidem aliorum omnium Deorum, alii amare debuerant, quem adorabant, solem, usque ad canem, Anubim Ægyptiorum Deum.

Id quod certum est, esse in nobis instinctum quendam & excellens lumen naturæ, quod à nobis id exigit, ut omne hominum genus hac in re omnino consentiat, esse Deum aliquem Auctorem mundi; illique cultum deberi, sed hoc naturale lumen obscuratum, & terrenis, ut ita dicamus, permixtum confusumque vaporibus, non deteget nunquam absque revelationis face, qualis Deus cognoscendus, quomodo colendus, amandusque sit nobis.

Sed jam denique isti honestorum hominum Religionis Philosophi, ament utcunque volunt Deum Auctorem naturæ, mundique Dominum: sed cum præcepta legesque ejus hominibus verbó Dei traditas non agnoscant, amor hic Philosophicus, absque obedientia Deo debita, cujus momenti est? quid valet? ament Auctorem naturæ; sed profecto nimis id parum est, cum gratiæ salutisque æternæ auctorem nec noscere nec diligere velint, cum non hunc Deum ament, qui cum infinito erga Genus humanum amore nobis se

se revelavit, in quem nos Christiani credimus, quem amamus. Diligunt illi, ut dicunt, Deum & Dominum, sed Deum & Dominum, quem unum in Deitate, Trinum in personis nos credimus, illi omnino non credunt, nec diligunt: si crederent eundem ut nos Deum, essent Christianæ Religionis nobiscum. Non possunt itaque Deum nostrum, Deum Christianorum amare: ideoque eis illud dictum putamus: *non omnis qui dicit mihi Domine Domine &c. & aliud: Populus iste labiis me honorat.* At jam terminando hanc materiam esto ultima hæc mea quæstio:

Dicunt, docent, & scribunt cæteris celebriores Theistæ *vide Ep: 18. du Philos: Sans-Souci*, non esse ita humiliter indecoreq; sentiendum de Deo, quasi ille rebus omnibus humanis & cogitationibus se se immisceat, & corda scrutetur hominum: Deus O. M. potest esse felix & beatus absque hac curiositate & anxietate nimia, continet enim in semet Deus aliquid infinite dignius, cujus contemplatione se se occupet; nec scit itaque, nec scire ejus refert, nec scire vult, quid in humanis pectoribus lateat, quid homines cogitent. Hæc est sapientissimorum e Theistis doctrina: quæ si juxta eos vera est, cur isti Philosophi tantopere

tantopere nobis affirmant, declamant & sustinent, *quod Deum ament?* quandoquidem Deus nihil scit, nec scire velit de hoc erga se eorum amore, & de optima illorum erga se voluntate? An forte, nihil de eorum erga se charitate scientem Deum, amant *gratis?* perbellè faciunt, laudabiliter id faciunt. Nos Deum amamus, volentem ac jubentem amari à nobis, scientem se amari à nobis, & à quolibet generis humani individuo, nos Deum amamus, ea spe certa fulti, nos quoque, singulos quamvis profus indignos, redamari à Deo.

Demonstrata jam hac veritate, nempe Deum, prout par est, prout homini ad felicitatem & salutem aeternam necessarium est, nec cognosci, nec Deum dignè Deo coli, & amari, sine revelatione posse: videamus jam, quid in cæteris omnibus virtutibus, ut virtutes sint & sub specie moralium virtutum appareant, Homines Religione honestorum hominum, desiderent.

§. VIII.

Honestati hominum sufficit, ut ab hominibus honorentur, proinde satis est illis ipsa quædam virtutis externa species.

Illud itaque confirmandum jam mihi est, quod altero loco ostendendum asserueram, his videlicet Philosophis, his naturalis, ut volunt, Religionis Sectatoribus, honestis istis Hominibus, non virtutes tantum paucas aliquas, ut hætenus commonstravi, satis esse, verum quò ab hominibus honorentur, solam etiam harum adeo paucarum virtutum illis quasi larvam theatralem, solum *colorem sufficere*: colorem inquam, non veram quamcunque virtutem: nam & hæ perpaucæ, quas recensui, minime apud eos egent, ut sint solidæ, ut sint reapse & veræ: satis eis est, tantum ut tales appareant. Id quod luculentius patebit, postquam altera, de qua supra innuimus, humanæ honestatis conditio à me clarius exponetur: nimirum *id solum & maxime illis curæ cordique esse, ut laudem, honorem, & estimationem apud homines sibi comparent, omnique studio comparatam conseruent.* Hæc est prima illorum lex, primumque officium. Unde naturaliter id effluit: omnia, quæcunque

cunque ab illis palam fiunt, non propter conscientiam, non propter salutem animæ, nec propter Deum fieri, cum hunc finem, supra, ut vocamus, naturalem, æternumque, minimè ipsi noverint, & ne nôsse quidem velint, imo penitus eundem contemnant; præmia etenim atque pænas in altera vita dari, aut nequaquam credunt, aut in dubium omnino revocant: verum omnes ipsorum actiones eò duntaxat ab iis ordinari, ut famam decus & honorem apud homines consequantur.

Hic vero honos temporarius, quandoque verus omnino est, cum interdum de conservanda necessariò proprii nominis existimatione apud homines re vera agatur; quandoque autem imo sæpius falsus esse solet, & nonnisi ab imaginatione, ambitione, superbia ac pertinacia ortum ducit. Ita Julius Cæsar veram sui existimationem asserere nisus est: cum etenim major atque auctoritate pollens Romani pars Populi, cum appellaret Tyrannum, omnia illi subeunda atque præstanda fuerunt, ut sædam tyrannidis notam à se depelleret. Hinc cum quidam Romanorum Tyrannum cum esse illi coram exprobraret, *at faciam, inquit, te fateri me non esse Tyrannum, dum veniam tibi acceptæ injuriæ vel non petitus, concedo.*

H 5

Vero,

Vero, Cæsar, falso autem honore ducebatur Aman, primus Assueri Minister, qui quantumvis Regiis opibus abundaret, atque potentiâ, primisque dignitatibus aliis longè præcelleret, nihilominus cuncta sibi deesse, seque omnium in mundo hominum infelicissimum putârat, eò quod unus ex Hebræis pauper & captivus Mardocheus eum pronus adorare, ipsique genu flectere constanter recusâisset. Vindicandi itaque honoris sui cupiditate incensus, crudele edictum nomine Regis, eò tamen insciò, id quod sæpius apud Principes usu venit, pro suspendendis in cruce omnibus Hebræis ac præsertim Mardocheo promulgaverat: in eodem nihilominus altissimo, quod illi paraverat, infami patibulo, ipse Aman suspensus computruit, & avibus in prædam & escam cessit. Nonne satis honoris adeptus fuerat, cum esset primus Minister, ac fermè Imperii socius? an tam altum animo ipsius vulnus, id infligere debuit, quod ab uno quopiam non adoraretur Judæo? nonne falsus vanusque fuit iste honor? At omnes isti honesti Viri, ad ejusmodi, alii falsum, alii verum honoris scopum, singulas suas actiones convertere & dirigere solent.

Quamo

Quamobrem non habent amorem virtutis isti falsò ita dicti honesti homines , ait citatus superius Auctor de falsitate virtutum humanarum , non sunt justì , fideles , boni , generosi , nisi ut tales videantur hominibus , magnique ducantur , ut captent auram atque crescere augerique honoribus possint. Hinc autem sequitur , eorum virtutem non esse , nec oportere esse veram , solaque externa ipsius specie illos esse oportere contentos : hæc etenim eis sufficit ad decorum , & ad assequendam bonam opinionem apud homines , qui abdita cordis penetrare nequeant : nam homo videt ea , quæ parent , Deus autem intuetur cor. His proinde Philosophis hominibusque honestis , fatis est , ut tantum sint boni , quantum opus est ad conciliandam illis in mundo laudem & gloriam : quam unicam tota virium contentione inquirunt & depereunt. Magnam etenim duntaxat apud homines celebritatem & famam , pro ultimo actionum rerumque suarum sibi constituunt sine , eamque maximam virtutis mercedem esse reputant : ut proinde satis illis sit , hominibus imponere , eosque vel ipso cujuscunque virtutis simulacrò oblectare & fallere. Tantum videlicet ab aliis fraude circumveniendis se se cohibent , quantum opus est , ne ipsorum doli ac falsitas dete-

detegantur, neve ipsi veteratores mendacesque appellentur: tantum amicitiae inviolabile observant fœdus, quantum oportet, ut de iis passim hæc pervulgetur opinio, eos quibus sint amici, verè esse amicos: at cum eorum res postulent, omnia sanctissimæ amicitiae perfacile dissolvunt vincula; tantum injuriarum obliviscuntur; quantum ulcisci nequeunt, vel quantum opportunitas temporis rationesque politicæ, aut temperati moderatique animi ostentatio exigit, cum tamen ad exercendam vindictam oportuna se se offert occasio, perniciem homini dudum infesto perlibenter adferunt; ac competitorum præsertim, qui eosdem Magistratus aut eadem lucra & emolumenta cum iis appetunt, aut iis quapiam ratione obstant, famæ & honori vel maximopere nocere, eosque vel teterrimis afficere calumniis flocci ducunt: tantum liberales atq; aliis se se ostendunt beneficos, quantum ab iis vicissim se recepturos, aut inde celebritatis habituros se sperant; ut ut Creditor, Mercator, operæ & servi, sua re & mercede frustrati, summam eorum injustitiam sordes & avaritiam noctes diesque incusent: tantum contracta dissolvunt debita, quantum oportet, ut non tam justitiæ legibus satisfaciant, quam ut popularem fidem sibi quoquomodo concilient,

lient, cujus ope nova iterum debita facilius contrahant; fallunt tamen dum possunt, & illi cui debitores sint, suam propriam in concedendo facilitatem ac simplicitatem inculcandam esse secretò fugillant: tantùm arcana aliorum sibi credita tegunt, quantum sufficit, ne ille qui ea commiserat, prodita esse ocyùs seriùsve cognoscat: tantùm à rebus alienis manus abstinent, quantum cum iis, qui majori potentia & viribus præstant, nihil se effecturos prospiciunt; at debiliores opprimere, omnibusque eos afficere damnis fas esse putant, dummodo omnia excusare aut occultare illis liceat: In agendi vitæque modo cautos se utcunque exhibent, ne eorum crimina, quæ clàm perpetrent, omnium fiant oculis manifesta: Et quamvis omni prorsus Religionis sensu sint destituti, Sacra Fana & aras nihilominus adire quandoque sunt soliti, ne forte apud Populum Atheorum aut impiorum opinionem incurrant.

Verum itaque censeri debet, quod olim Laurentius Justinianus asseruerat: *timor hominum peccatum differt, non aufert.* Hactenus videlicet eorum voluntatem à malo cohibet, donec se se certa occasio peccandi obtulerit. Adeoque hæc proprii tantum honoris ratio, ac oculi humani timor, non
 coercet

coercet istos honestos homines à quibusvis sceleribus clanculùm, dum vacat, perpetrandis, sed id duntaxat efficit, ut ea ad alium locum, aliudque tempus differantur; ne si palàm committerentur, eorum fortassè famæ aut fortunæ aliquomodo noceant. Quod itaque internam virtutem actionumque honestatem spectat, non iis Christe asseris: *ne justitiam vestram faciatis, ut videamini*: cum ij nihil boni rectique aggredi vel agere velint, nisi ut ab omnibus æstimentur, videantur, honorentur, laudentur, honestique & probi dicantur: non secus ac molendinum illud, cujus rotæ solo impelluntur ac circumaguntur ventò, cui quispiam inscripsit, *absque aura quiescit*. Nisi enim ventò inanis gloriæ, aut vana quapiam spe incitentur, nihil boni, nihil è virtutis lege ab iis expectes.

Observarat id ipsum jam dudum Plato in suo secundo de Republica Libro, cujus testimonium hoc loci adhibendum esse duxi, istorum ergo, qui prophanos Philosophos ipsis Ecclesiæ Doctoribus temerarie omnino anteponunt. Ex illius certè verbis, isti, de quibus agimus, honesti justique ad speciem homines luculentius cognoscentur, simulque clarissimè patebit, minime à nobis ea fingi, quæ nulla cavillandi, sed veri detegendi causâ,

causâ, affirmavimus. Sic itaque eos describit Plato: *Si & mali & boni haberent Gygis annulum, ne videri possent, reperires forte neminem, qui constanter sequeretur justitiæ leges, qui manus vel palam à rapinis & opprimendis aliis cohiberet, dum id illis impune liceret. Interim publicè suas jactarent virtutes, aliorum circumvenientorum causâ, ne si secus loquerentur, suam in discrimen fortunam adducerent: ita dextrè facinora sua obducunt & contegunt, ut detegi nequeant. Summa rei est apud istos intus injustos homines, apparere bonos, quamvis boni non sint: dum admittendo quævis vel atrocissima scelera, artem calleant, quæ honestorum famam sibi sartam tectam conservent.* Ita ex versione Platonis de Republica in Lingua Gallica. Quamvis eundem locum in Marsilio Ficino longè uberius tractatum de homine Justo & injusto, legamus; re tamen versio utraque planè convenit: hominem nempe clam pessimum & injustissimum omni studiò conniti, ut bonus probusque appareat. Genus humanum semper fuit, semper sibi est simile. Fuerunt ejusmodi honesti probi justique homines tempestate Platonis, sunt quoque & nostra.

At

At enimvero nihil exagere, nihil nimis. Quamvis enim desertores proditoresque Religionis, qui honestatis se se nomine condecorent, veras solidasque non curare virtutes, hucusque asseruerimus; nequaquam tamen aut ipsi existimamus, aut ita omnino existimandum esse volumus, omnes nempe homines, qui Christiani non sint, hæc non nisi, quâ mox diximus, suspecta ratione honestos esse: ac si videlicet omnes ij forent *Hypocritæ*, ac si omnes ad bonam duntaxat opinionem hominum sibi conciliandam, vel ad illudendum tantummodo cæteris, externæ virtutem mentirentur. Ita etenim non tantum maximis, qui antiquitatem ornarunt viris, ut Epaminondæ, Pythagoræ, Socrati, Platoni, Cimoni, Phocioni, Fabricio, Catonibus, Scipionibus, Lelio, Ciceroni, aliisque, verum etiam plurimis & hoc Sæculò illustribus Viris, magna inferretur injuria; qui etsi aut perverso à Sophistis philosophandi genere, aut imbecillitate ingenii, aut pravis cupiditatibus & moribus abducti, Fidem ac Religionem deseruerint, vel corruerint, certum tamen est nonnullos ex iis posse & veras virtutes morales amare, posse rectum & honestum amplecti. Sunt eos inter aut continentes, aut justis, aut benefici, liberales, misericordes, aut patientes

tes, modesti, aut magnanimi, aut Regibus Patriæque fideles : sunt qui bonum publicum tuentur ac privato anteponunt, sunt fortes & strenui, aliisque moralibus virtutibus vere præditi.

Neque vero, nostra Catholicæque Ecclesiæ, doctrina hæc est; imo damnata ab Ecclesia, *omnes videlicet actiones & virtutes infidelium, peccata esse*; atque homines à Christiana Ecclesia separatos, peccare omnibus etiam maxima probitate commendatis operibus. Id sane nos minime sustinemus, imo propugnamus contra, in quavis Religione, atque apud ipsos Ethnicos potuisse & posse reperiri veras virtutes morales. Illud utique Themistoclis magni clarissimique Imperatoris heroicum facinus, dum verba ad Populum faciens, adversario suo, qui Orationem Themistoclis interrupturus jam jam cum ictu baculi ejus capiti imminabat, id tantum reposuit: *feri & audi.* Lycurgi animi moderatio: cum enim Adolefcens ejus nepos ab eo educatus, at paterna Lycurgi reprehensione in furorem actus, oculum illi hastili effodisset, Lycurgus non solum tam atrocem injuriam facile juveni condonavit, verum etiam magnis deinceps eum locupletavit opibus, penitentemque criminis, bonum deinde utilemque

Patriæ Civem reddidit. Hæc atque sexcenta similia an ideo peccata fuisse oportuit, quod non à Christianis profecta hominibus? Imo sunt plenæ veræ laudis, sunt scilicet morales ordinis naturalis virtutes, quæ quidem absque fide in Christum non merentur æternam in Cælis mercedem: Cælum etenim, est merces supra naturam, nec homini debita: ad quam nullis suis meritis jus sibi ille comparare queat, sed eam nonnisi sanguine & morte Christi, qui est nostræ æternæ Auctor felicitatis, acquirat. Ut proinde virtus nostra sempiterna in Cælo promereatur præmia, è naturali, ad super naturalem, ut vocamus, ordinem omnino eam elevari, atque ita Deo gratam & acceptam reddi omnino oportet. Porro ea absque fide & absque spe in Christum valorem ejusmodi obtinere nequit, ut æternam animæ nostræ nobis salutem conciliet. Quod si nihilominus virtutes fide vera destituantur, non ideo tamen peccata censerì dicique debeant. Imo Deus O. M. cum sit justus, hominibus, qui naturali ejusmodi virtute sunt præditi, bona hujus mundi temporalia tanquam naturalem parat confertque mercedem; scilicet cujus naturæ ordinisque est meritum, ejusdem & præmium. Non asserimus itaque, extra gyrum Ecclesiæ, hominis cujuspiam

cujuspiam non Christiani vel Theistæ, non posse esse veras morales Virtutes; sed id esse constanter verum, atque ipsa experientia confirmatum contendimus, ex iis videlicet, qui temporibus his sive clam sive palam, semper tamen indignè, Christianam Religionem, in qua nati sunt, abjecerint, & ab ea defecerint, atque (ut amant vocari) Philosophorum sive honestorum hominum sectam amplexi sint, posse inquam ex iis nonnullos moralibus ac laude dignis gloriari virtutibus, & reperiri tales, qui iis effulgeant: at enim, si perpaucos ex iis viros graviores fortasse exceperis, plures longè numeres, qui amisso & rejecto pervicaciter Religionis lumine, quæ sola à quibusvis sceleribus mortales efficacissimè cohibere potest, sint aut improbi, aut helluones, aut avari & impii, aut superbi, vani, injusti, aut raptores, sanguinarii, aut meretricii & adulteri, aut proditores & perfidi, intus denique flagitiosi homines, exterius duntaxat pernecessariam quandam in societate humana probitatem mentiti: instar honestorum illorum hominum, quos Plato depinxit, de quibus id insuper addit: *non elaborandum est iis, ut omnino sint, sed ut duntaxat videantur justi, nihil enim illis plus virtus, quam virtutis opinio prodest.*

Cum etenim ut pluribus jam ante confirmavimus isti honesti homines, *animalia gloriae*, quemadmodum à Magno Gregorio appellantur, plerasque suas virtutes, ad gloriam honoremque tantum apud homines comparandum dirigent, evidentissimè id consequi necesse est, solam iis virtutis opinionem, colorem ac apparentem speciem sufficere; cum ejusmodi virtutis superficies iis satis superque sit, ut apud homines approbationem laudemque adipiscantur.

§. IX.

Non satis est virtutem, propter ipsammet virtutem amare & consecrari.

Cum nemini quidquam detrahere, nec in ullum injuriosi esse velimus, illud tandem silentiò præterire non possumus, quod à quibusdam non quidem Christianis, virtutum tamen moralium (ut sibi plaudunt) amatoribus Philosophis affirmari solet. Dicunt illi virtutem se studiosius amare, at non ad ostentationem vanam, non ad estimationem cæterorum consequendam, non præmii ullius temporalis aut æterni causa, non cujusquam utilitatis in hac vel altera vita obtinendæ ergo, tantò minus inanis captandæ

captandæ gloriæ studiô. Virtus (ajunt illi) propter semetipsam impensè coli & diligî omnino meretur. Pulcherrima ejus species digna undequaque est, ut sepositis & præsentibus & futuris utilitatibus quibuscunque, à nobis vehementer ametur. Ipsa quippe hominem sola per se beatum efficit, ipsa unicum maximumque, quantum dari potest, ejus bonum est.

Splendida sane ac excellens est ista oratio, qua tamen veri etiam Christiani virtuti & sapientiæ toti dediti uti solent: sed non ita hæc verba intelligunt, uti illa intelligere solet Philosophia vana, in cujus systemate hæc ita eleganter dicta, veri, ut videbimus, solidique nihil continent, sed ut duntaxat aliquid magnificentum sonent & illudant, hunc solum scopum habere videntur.

At vero si intime res ipsa dispiciatur; habent isti Philosophi alium quendam certum latentemque suum finem, cur illi virtutem propter ipsammet virtutem diligendam esse declamant ac prædicant. Scopus eorum hic est: quod nimirum præmia æterna virtuti à Deo esse præparata nolunt credere: pudet autem eos, prout puduit olim Stoicos, temporalia fluxaque bona pro lucro & mercede virtuti assignare. Quare proposita hoc unô, quod virtus propter *seipsam* diligî &

coli debeat, consequitur mox aliud: Deum Remuneratorem virtutis non esse, & beatitudinem supremam hac vitâ exacta in remunerationem virtutis nullam nos præstolari oportet, nullam dari. Parvumne hoc aut supervacaneum videtur, hanc oppugnare opinionem, eamque radicitus velle extirpare?

Incumbere itaque studio virtutis propter ipsammet virtutem, è superficie quidem excelsa ac plane Philosophica mirabilis hæc esse videtur cogitatio: Scrutemur eam paulo profundius. Conferamus illam & cum sana Philosophia, & cum Christianis principiis, & facile illud pronumque erit nobis intelligendo consequi, non satis esse propter ipsam pulchritudinem virtutis, amare virtutem, sed præfigendus erit illius amori nobilior perfectiorque scopus. Quod sic ratiocinando illustremus.

Unusquisque hominum, per illum intimum à Deo simul cum natura cuius infusum suimet amorem proprium, suam appetit & quidem majorem semper felicitatem, neque ab ea quærenda ulla ratione desistere potest. Hoc igitur quasi basim ac fundamentum præsentis causæ statuamus principium: *Homo ex natura sua, suam semper inquiris felicitatem, semper majorem, & usque*

usque ad summam: neque ab ea inquirenda unquam naturaliter cessare potest.

Sed quæ porro, & quidnam sit? ista & media & suprema felicitas? In aliis illam rebus Philosophi & prisca & hodierna, in aliis nos Christiani collocamus.

Epicurei asseverant, totam felicitatis humanæ rationem in eo versari, ut se ipso sit homo contentus, ut vivat semper in semet tranquillus. Id quod ita explicant: Homo & se ipso, & suo statu nequit esse contentus, neque in se ipso tranquillus, si valetudine stabili corporis destituatur, si mens & ratio illius perturbetur, si desint illi sua commoda ad vitam pro suo libitu & conditione lautè liberaliterque transigendam, si suæ voluptati, desideriis, ac cupiditatibus satisfacere nequit, si libertate sua uti, integrum illi non sit, ac postremo si existimatione & opinione populari atque amicitia aliorum careat. His bonis & commodis omnibus adjungi debet Virtus, quæ actiones hominis tam in privata quam in Civili vita dirigere debet. Jam cui nihil horum bonorum deest, cum quibus sit conjuncta & virtus, ille se ipso delectatur, ille omni ex parte beatus ac felicissimus mortalium est.

Stoici contra opponunt suam de summa veraque felicitate humana opinionem. Cum bona hæc temporalia ab Epicureis enumerata, brevia omnino, mutabilia & fluxa sint, nihil ea ad veram & firmam hominis felicitatem pertinere arbitrantur, & ne digna quidem esse verorum bonorum nomine opinantur; quæ eo ipso æstimari recte nequeant, quod perpetuo nobis elabantur, quod à nobis vel inopinato avellantur, quod velut fumus cum halitu morientium disperant. Præterea universum hunc Epicureorum bonorum, si bona sunt, cumulum, quisnam hominum plene simulque possedit? Est ne unus, qui ita simul omnia teneat, ut nihil sibi deesse queratur? Millia millium erant, sunt, ac erunt hominum, quibus omnibus, & singulatim cuius aliquid horum, vel valetudo, vel opes, & ipsa necessaria, vel rationis vigor, vel voluptas, aut denique libertas defuit, & quod pejus est, quibus cum quantacumque horum congerie, id quod est optimum, virtus defuit. Si igitur nemo istorum felix, quis felix in vita dicitur? Ubi est quæso in terrarum orbe hæc felicitas conflata ex bonorum, quæ desideres, omnium absoluta quadam *collectione*?

Si

Si ista esset finis proprius ultimusque , ad quem universum Genus humanum , ad quem quivis homo creatus fit , nemo ergo hominum proprium suum , ad quem in mundo comparuit , ad quem cum natura effudit , finem consequitur : nemo enim ad normam & libellam Epicuri in hac vita felix est , nemo se ipso undequaque & semper contentus. Nihil e supra memoratis saltem Salomoni defuisse , uti ipsemet testatur , putemus , & tamen is ipse ex intimo animi sensu omnia esse meram vanitatem , velit , nolit , fatetur , palamque conqueritur. Demus jam tales vel mille Salomoni pares similesve fuisse , id est vel mille , quotquot tandem velis , collectione totidem ut ille bonorum , felices , at quotus horum , vel ita ut ille felicium erit numerus ? collatus cum plane infinito infelicitium hominum numero ? Isti itaque finem , ad quem fati sunt , aut potius ab Epicuro destinati , nulla eorum culpa , consecuti non sunt , nec consequi ullo modo potuerunt : quis enim in hac vita felix esse nollit , si posset ? Aut igitur Deus & natura , qui nihil frustra faciunt , fortasse (quod perabsurdum esset dicere) errarunt in constituendo fine hominis , qualem Epicurum statuunt , aut certissime & indubitanter lon-

gè est aliud , quàm Epicureum , istud supremum hominis bonum.

Ergo vana fallaxque opinio ista est : homines ad ejusmodi Epicuream felicitatem esse conditos , ac ejus duntaxat causâ , esse vitâ donatos. Hanc eorum beatitudinem non nos tantum , sed & ipsi risu explodentes Stoici , in ipsa & sola virtute summum hominis bonum collocatum esse docuerunt. Quisquis ergo juxta Stoicos totus se se virtuti quærendæ tradet , sola virtutis adeptio & possessio , cum vere felicem efficiet.

Nos jam Christiani , & omnem , & supremam hominis felicitatem , in nulla re alia collocamus , sed totam quantam huc revocamus : ut nimirum ultimum finem suum , ad quem homo est conditus , adipiscatur , cum illoque æternum jungatur : ac hunc hominis finem Deum solum esse sanctissime profitemur : rationem vero , & , ut vocant , media ad eum consequendum , hæc nobis divinitus tradita & revelata suscipimus : ut nempe homo toto vitæ hujus decursu Divino cultui & obsequiis illius se impendat , Deo semper vivere contendat , diligentissima mandatorum ejus observantiâ gratiam Dei , ac pretio sanguinis & mortis Christi Dei comparatam salutem animæ mereatur &

& consequatur æternam. Tota Christianæ Religionis vis eo dirigitur.

Christianorum itaque summum bonum est Deus, & salus æterna. Epicurcorum felicitas, tranquillitas animi, quam procuraret collectio & usus bonorum temporalium cum Virtute conjunctus, ex quibus pax & quædam quies mentis consequatur. Stoicorum summum bonum est virtus ipsa, quaesita & culta propter semetipsam.

Quæro: quod jam bonum ex his tribus recensitis sana ratio mihi præferre suadebit? Atque ita mihi ipsi respondeo:

Si mortalis & corruptibilis esset anima (secus ac ipsi meliores sapientioresque Philosophi Ethnici censuere) tunc omni dubitatione seposita, cum Stoicorum opinione conveniendum esset: Ipsam nimirum virtutem fore talis animæ, quæ mortalis esset, summum bonum & finem: sed re ita posita, videlicet & animam & ejus virtutem cum mortali vita omnino desinere, evidentissimum semper est, quod talis virtus, quæ interiret cum anima, esset perinde præterfluens, breve, caducum, & evanidum, ut omnia alia, hominis bonum, quandoquidem hæc virtus, perinde ac voluptates, fortunæ, honores, valetudo, simul cum corpore & anima evanesceret, & proculdubio evocato

è vivis homini nulli amplius bono, nulli utilitati esset.

Sectatoribus itaque hujus opinionis, quod anima cum corpore una solvitur & in nihilum abit, per me licet id quoque affirmare & statuere cum Stoicis: quod virtus propter semetipsam sit requirenda, sit amanda. Nam recte & cum decore vel brevem hanc vitam traducere, & istud exiguum, non parum voluptatis & oblectamenti homini afferat, necesse est.

At enimvero cum & è Religionis nostræ disciplina, & ex saniore omnium, qui rectius aliquando tenterunt, Philosophia ad nos posteros tradita, (nam hic soli, animalibus voluptatibus toti immerfi, & veteres & novi Epicurei inficiantur) aut denique & ipsa Philosophia seposita, cum (inquam) ex Oraculis Religionis ipsius nobis satis superque Christianis constet, animam simul cum corpore nequaquam interire, ac immortalem esse, cumque homo virtutis solius ope ac subsidio consecrari debeat, ac assequi possit supremam suam felicitatem ac beatitudinem, quæ in Deo sola reposita est, in tali jam disciplina & Religione virtus curanda est, non propter solam virtutem, sed virtus ideo consecranda petendaque est, ut homo per eam summum illud & præstantissimum,

tissimum, ad quod natura rapitur, attingat bonum, & ad illud perveniat, Deum videlicet, uti ultimum suum finem & metam. Esse igitur probum propter solius virtutis amorem, ad speciem videtur res quaedam digna laude, est tamen penitus sensus vacua & inanissima, apud Christianos, eosque omnes, qui animam credunt profiterenturque esse immortalem.

Hoc insuper adhuc repetito undequaque inconcussio principiô: semper nempe incessanterque hominem ad maximam suam in vita aspirare felicitatem, ad eamque votis omnibus tendere; proculdubio id etiam atque etiam affirmare possumus, quod vanissima & præsertim in *praxi* seu exercitatione actusque vivendi sit nullius momenti hæc Philosophorum cogitatio: *Virtutem scilicet propter ipsam virtutem curandam esse, eo quod illa sola hominem felicem efficiat.* Quis enim contra non videat, virtutes æque ac crimina esse in terris felicia? Quid dico æque? imo vero etiam sæpius scelera esse longe feliciora virtute. Patet igitur luce clarius: ipsam virtutem non esse id, quod nos in hac vita pro votis nostris, ea ratione, qua nos exigeremus, proque naturæ nostræ conditione & statu, beatos omni ex parte efficiat. Nam reapse felicem in hoc mundo

mundo beatumque hominem quid aliud passim apud nos mortales, quid præcipue apud Epicurum constituit? nisi corporis sanitas, præstans ingenium, honorum, commodorum, divitiarum & idgenus bonorum affluentia?

Quid jam clarius veriusque esse potest, quam quod virtus nemini valetudinem, opes, honores & commoda per se ipsam tribuit. Hæ siquidem res pessimis etiam hominibus, omni virtute vacuis, & sæpius quidem obtingunt, quam probis & sapientibus. Imo vero quid etiam evidentius, quam quod maxime probi sanctique Viri propter ipsismet virtutis professionem, per frequenter infelicissimos se se in hac vita reddant? ac propter eam agros, fortunas, Domos, Civitatem, amicos, libertatem, honorem, tranquillitatem, salutem, imo ipsam vitam eant perditum? sæpe etiam famâ ipsa periclitantur. Jam igitur homines isti secundum naturæ sensum humanamque conditionem & opinionem erunt infelices, utpote miseri, despecti, & abjecti in hac vita, in corpore animaque incredibiles molestias & supplicia perferent, erunt tamen probi. Cum itaque naturalis instinctus ad desiderium suæ propriæ felicitatis homines continuo pertrahat & impellat, hæc vero felicitas cum in
pauper-

paupertate, fame, contemptu, persecutione, vinculis, servitute, quæ sæpius virtus patitur, secundum existimationem communem reponi nequeat, cum potius inter bona omnino ab hominibus numerentur, fortunæ, commoda, voluptates, facultates, existimatio, potentia, omniumque cumulus, quæ mundus colit ac suspicit munerum, quæ facilliora sunt obtentu per fraudes, dolos, ac scelera, quam viâ recta virtutis: jam proinde liquet, virtutem non esse medium quoddam seu modum efficacissimum ad beatos nos in præsentī vita efficiendos, tantoque minus esse illam solam hominis unicam & ultimam in hoc mundo felicitatem, quò verius est, nos quoad vivimus, continuis & a natura nostra, & a virtute inseparabilibus colluctari ærumnis & malis. Colere ergo virtutem propter ipsammet ejus speciem, & tam hujus totius vitæ curriculò calamitosos miserosque esse, quam nullam ex ea spem concipere futurorum bonorum, nonne jam igitur ridicula hæc est Stoicorum nostrorum, ut jam toties innui, opinio?

Mortalium quilibet quanto prudentior est, tanto perspicacior in fine suorum laborum operumque deligendo esse solet. Laborem autem tam arduum, sine ullius spe commodi perpetuique emolumenti, sibi imponere

ponere in virtutis studio, cujus certe acquirendæ ratio & conatus perdifficilis est, ac naturæ in malum semper propensæ expeditæque gravissimus: sine mercede verò ulla firma stabilique tantos conflictus virtutis causâ cum natura ipsa suscipere, affectionibus, motibus ac vehementibus ejus impetibus oblectari, continere vallîs & repagulîs continentia, cupiditates, vim sibi inferre continuam, ac triumphos agere de se perpetuos, cui bono? cui inquam bono? nisi ut duntaxat sibi ipsi placere, vanitatem nutrire propriam, se Philosophum ostentare, intumescere longa rectefactorum, quæ coram nobis ipsis producimus serie, delectari denique & applaudere sibimet liceat Stoica illa virtute, quæ re vera nullis nos malis molestiisque præsentis vitæ eximat, quæ nihil nobis post brevem hanc vitam proffit, & nobiscum depereat. At enimvero ingenue illud vereque dictum est: *Gratis panitet esse bonum*. Pulchre illud equidem pronunciatum videtur: *Sibimet merces pulcherrima virtus*. At perinde pulchre & illud: *Virtutem quis enim amplectitur ipsam, præmia si tollas?*

Parvum ergo admodum virtutis præmium est, ipsa quædam animi in ea perbrevis cum brevi vita oblectatio & jucunditas, quæ etiam continuo tot amaris miscetur,

tot

tot malis turbatur : vilis ejus merces est, ipsa inanis gloria : incerta illius remuneratio est, tranquillitas & quies mentis, quæ nobis è virtute promittitur, cum hic certior, ex odio malorum & persecutione virtutis, inquietudo exagitet, & calamitas continua probos maneat : oportet igitur hominem, non hæc mox dicta, sed alium omnino longè meliorem ac sublimiorem sibi scopum & finem virtutis præfigere, quem ei optimus & sapientissimus Auctor hominis præfixit & revelavit.

§. X.

OBJECTIONES ET RESPONSA.

Ubi & de imbecilla vi humana Virtutis, & de vero Virtutis scopo.

Quid ad hæc Philosophi? eam ipsam (inquiunt) *animi pacem*, tranquillitatem & internam malaciam, quam in medio anxietatum, probus homo, quantumlibet infelix, persequitur, satis amplum esse virtutis *premium*. Penitiùs tamen intimeque perpensa hac eorum sententiâ, sonum tantum elegantem verborum, remque pulchram dictu câ contineri comperiemus.

K

Nam

Nam & ego huic rei libenter assentior, maximum id lucrum, summamque hanc fore è virtute utilitatem, si me extremis vitæ hujus ærumnâs & miseris obrutum, gravissima quæque patientem, gementem, aut ab hostibus dire impetum, aut ab amicis undequaque derelictum, nihilominus illa internè tranquillum, hilarem, contentumque redderet. Sed ego manifestè animadverto, imo contrecto & experior, quam vana hæc Stoicorum (qui nullo malorum sensu se affici jactitant) virtus, derisa etiam à priscis Philosophis, id in me nequaquam efficiat, ut in calamitosissimo vitæ meæ, dum accidit, statu, interna pace lætitiæque constanter perfruar, aut ut illa in gravioribus fortunæ animi & corporis afflictionibus perfrui, ullum istorum, (qui se ita nuncupent) Philosophorum, viderim: quibus potius, dum mali aliquid adversique perferre coguntur, diras in Deos hominesque vomere, status sui calamitates exaggerare & deplorare, vindictam in eos, quos mali sui autores putent, spirare & querere, solenne perpetuæque moris est. *Philosophari sermonibus facile est, rebus autem arduum,* ait & insignis Philosophus & Sanctus Præsul Isidorus. Apagè igitur cum tota ista superbæ virtutis & constantiæ Philosophicæ ostenta-

ostentatione: fateamur necesse est non habere nos tantam vim animi, non habere totam ipsammet naturam tantum roboris, sine ea, quæ *supra naturalis* à nobis nuncupatur, cælesti ope, simus ut tum intimè quieti læti pacatique, cum bonis omnibus exuti vel depulsi, fame tabescimus, cum egestas & inopia omnium rerum nos premit, cum corpus acerbiores dolores morbique conficiunt, cum intolerabiles casus nobis rem omnem familiarem eripiunt, cum Tyrannus carceribus libertatem, suppliciis nobis vitam eripit, cum hostis nos ad incitas redigit, & adhuc miseris derisor insultat, cum amicus, necessarius noster, aut sanguine junctus nos in ærumnoso statu deserit, nosse dissimulat, sapius etiam indigne prodit: ac ingratus beneficia maleficiis rependit: hoc infortunium, ingemiscere solemus, ac dicere, me fortius est, viresque exsuperat meas. Fieri-ne enim potest naturaliter ut in ejusmodi miseriis, afflictionibus, calumniis, contumeliis, doloribus, cladibus, absque demisso divinitus auxilio & singulari præsidio, cum tota hacce Philosophica virtute, nos immoti, nos tranquillissimi maneamus, etiam gaudiò exultemus, dum virtus hæc nihil nobis mali in præsentiarum minuat, quid si etiam nihil boni vitæ exacta promittat?

Tunc contra mihi , Socraticæ , cum cicutam epotaret , mentis quietem ? tunc mihi contusi sudibus Anaxarchi illud : *Tunde Anaxarchi facculum , Anaxarchum non tundis ?* tunc mihi Senecæ animam guttatim placidèque è venis in tepidæ aquæ balneum effluentem commemoras ? At enimvero an nescis quantum Populo debeant, quantum populi auram captent Philosophi vanissimi suæ ostentatores constantiæ ? Excruciabantur ringebanturque intùs tyrànnide, injustitiâ, dolorisque intimo sensu torti , ast Philosophica illa dissimulatione, Stoicaque superficialie & yultu usi , Populi acclamationes & plausus, nomenque heroum , apud suos & posteros deperiêre isti. Attamen etiam si non esset omnino incerta , etiam si non esset futilis , quia brevis & interitura hæc talis gloriæ merces , erat & est illis certissimè undequaque inutilis: nullum enim sensum , in altera vita, ut ipsimet fatentur, habent hujus gloriæ , nullam post mortem ex ea voluptatem percipiunt , cum ut certius, saltem autem juxta eos probabilius opinentur , nullibi , cum nihil post mortem sint. An non paulò sanius itaque illi rem intelligunt , qui ita , ut in proverbio est Italis, ratiocinantur : *morto me , morto il mondo.* Quid igitur mihi vita in virtute peracta ,
quid

quid mihi morte fortiter appetita, cum illa, dum jam non ero, aut potius *nihil* ero, gloria? *nihil* ero? ad me itaque illa nihil pertinebit. *Si post fata venit gloria, non propero.*

At forte, quod illam, cum adhuc in vivis es, præsentias, tatis id ipsum tibi voluptatis affert? heu brevis, vana, momentò temporis circumscripta voluptas, ob quam dolores, ærumnas, tormenta, & vel tyrannidem, vel mortem acerbissimam placide tranquillèque tibi ferendam non dubites. Nimia profecto est vis vanitatis in Philosopho: nam quid vanius, quid inanium, quam adeo perbreve, adeo exiguum & evanidum pretium arduæ difficillimæ & laboriosissimæ virtuti ponere?

Quo quæso tandem vergit, quem scopum attingit, illa in Leontio animi fortitudo? dirioribus quam exprimi potest lathalis morbi excruciatu tormentis: *o dolor* (inquirebat) *crudelis dolor! sævi, & exere majores quantumvis in me vires, a me id nunquam extorquebis, ut dolere me fatear.* Hoc sublime, hoc heroicum, hoc Philosophicum, Zenonium, Stoicum! Ergo vir iste gravissimè doluit, sed Stoicorum vanissimus, hominem se fateri, se se inferius indignumque putavit. Quid jam ille? nisi lau-

dem fortitudinis & constantiæ quaërit? habet itaque laudem constantiæ, quam Socrates, quam Anaxarchus, quam Catones, quam Tullius Cic: quam Seneca, quam Marcus Aurelius, summi quidem viri, paucique, iis similes. At enim, ad quod dixi, redeo, sentiuntne hanc laudem? minime: sed eam inquis præsenferunt; fruuntur ne oblectatione hujus gloriæ? minime, sed eam, inquis, animo, dum adhuc viverent, occuparunt. Sed quid jam erit rerum humanarum gloriæque vanitas, si hæc non est? Nam quid homini post brevem vitam, dum *totus deperit*, inutilius hac gloriolâ? *O curas hominum & quantum est in rebus inane!* Itaque solo studiô, desiderio, & amore vanitatis, quidquid arduum in virtute est, superarunt isti. Talem iis virtutis mercedem ego minime invideo, Christianus non invidet.

Plenus Religione Christianus aliud longe quiddam præsentit, aliud quaërit; non post mortem, gloriosam sui in mundo memoriam, quanquam hæc vel illo incogitante, velut umbra virtutem sequitur, non pacem, læticiam, voluptatemque animi, quanquam & hæc liberæ a culpa conscientiæ individua soleat esse comes, non denique malorum dolorumque medelam, quanquam

sæpe

sæpe virtutem , cælesti ope accedente , perquam efficacem dolorum domitricem experiatur : sed quid in virtute intendit , quid præsentit , quid quærit ? id quod Job : *scio quod Redemptor meus vivit , & in novissimo die de terra surrecturus sum* : id quod Eleazarus , id quod Machabæorum illustris Parens , id quod infiniti Martyres Sanctique homines , quæ omnia ludibrio sunt Theistæ.

Probus itaque Christianus , cum summas anxietates , cruciatum , & afflictiones suas , patientiæ virtute sibi tolerabiles reddere studet , scit profecto quod hæc virtus illi sensum morbi , inopiæ , aliusve calamitatis non adimet ; verum summo illum perfundit gaudiô placida dolorum tolerantia , dum voluntatem suam ad Divinam conformat ; quæ obedientia Deo debita , illum vitâ beata reddit digniorem , quæque æternum à Deo justo Judice coronabitur. Hæc spes , est vera , est unica in summis angustiis ejus consolatio : & hac private hominem , quod Theistæ faciunt , tyrannis quædam est. Si enim sub bono & justo Deo , hac in vita , malis prospera , probis infausa quæque eveniant , Christianus credit per Divinam justitiam & bonitatem , virtutem in altero sæculo esse omnino debere , & fore felicem.

K 4

Et

Et istud est vel maximum morale argumen-
tum pro immortalitate animæ, quod illam
magis probet & asserat, quam omnia Phi-
losophorum argumenta: in eo maxima Chri-
stianæ Philosophiæ vis est.

Ast ego, concessio quod Christianus non
sim, neque credam, virtutem mihi ad sa-
lutem æternam esse profuturam, homo sim
interim ratione & virtute præditus; adeo-
que ita mecum recogito: dum pejora in hoc
miseriarum domicilio perpeffus fuero ipsis
belluïs, quid deinde fiet de me? moriar,
& æquè cum corpore anima & virtute in
nihilum redigar: hæc ipsa mea cogitatio
& præsentio, tristisque nihili præfagitio,
poteritne me reddere tranquillum & hila-
rem? nonne potius prævisa ejusmodi
mea fors, & in nihilum abeundi necessitas,
in profundum triftitiæ & summæ despera-
tionis me præcipitet? cum toties meditor &
confidero, virtutem, & in hac vita mortali,
esse miserrimam semperque fere intaufam,
& post vitæ terminum nihil omnino mihi
profuturam. Nam quod me è vivis sublatò,
breviffimo quodam tempore fortaffis aliqua
mei memoria supererit, ea certe præprimis
& perbrevis & vaniffima, nec mihi erit
cognita, nec ullum profecto in me sensum
excita-

excitabit. *Si post fata venit gloria , non prohero.*

Parum ergo admodum hos Philosophos cogitare oportet , si id non possunt , cogitando mecum , assequi , virtutem nempe hanc Stoicam , expetitam propter se ipsam , nihil omnino boni solidi afferre hominibus , imo potius illos exquiritiùs torquere & excruciare , infaustorum omnium hac in vita sapius cam esse fontem , inquietissimæ & tristissimæ vitæ sæpius causam esse , tantòque pejorem , quod etiam futuræ melioris vitæ spem omnem excludat.

Si itaque *nihil omnino melius* cum tota quanta virtute in altera vita sperandum nobis est ? quam jam mentis non integræ , quam fanaticus , quam imprudens est ille Philosophus , qui in hac vita virtutem propter illam ipsam expetit , afflictionem animi , & dolorem corporis , ejus gratiã absque ullo solido præsentis mali , quod perpetitur , vel lenimine vel levamine , absque ulla spe alicujus futuri permansurique ex ea boni tolerat ? Cur potius hic deridendus Philosophus , quacunque ratione & via non fatagit , se in hac vita , quæ cum halitu in auras dilabitur , felicem , qua data porta patet , reddere ? cur non potius omnibus vel depravatis animi moribus & affectionibus,

bus , cur non potius inclinationi voluntatis ad omne volupe , & omnibus desideriis ac cupiditatibus quanquam virtuti adversis , obsequitur ? cui semel persuasum est , virtuti in altera vita nihil omnino melius , nihil felicius eventurum.

Nullum sit præmium , quod non pertranseat luxuria nostra , ait apud Salomonem perdita illa Juventus , causamque adducit , quia non est , qui agnitus sit reversus ab Inferis. Hæc equidem falsa est , adversaque Evangelio, Scripturæ, ac Historiæ, & causa & consequentia; sed hi effrænes Juvenuli melius ratiocinari nostris videntur Philosophis , recta est eorum Logice , naturalis consequentia , nam connexa cum suo principio , quanquam à Christiana Religione penitus aliena.

Sed si verum denique hoc loci fatendum est , non doleamus tantopere istorum Philosophorum vicem , nec eos malè adeo ratiocinari queramus : sciunt illorum quam plurimi , quid indulgendum sit , imo concedendum mortalibus , qui nullum virtutis præmium in vita futura expectant ; eundem cum brutis præstolando animæ finem , permulti eorum eandem quoque vitam cum brutis vivere minimè erubescunt : & dum ita vivunt spe & metu omni æternorum exclusis,

exclusis, caram sibi virtutem declamitant. Sinamus jam eos cogitare ut volunt.

Nos contra Christiani amamus virtutem, at non propter ipsammet virtutem; apud nos solus & unicus Deus est, qui dignus sit propter se ipsum amari. Perfectissimi sanctissimique viri, ad eum satagunt eluctari enitique gradum, ut ne quidem ob suam salutem æternam, sed ut Deum ament, ob ipsum Deum dignum undequaque infinito amore. Felices, quibus datum est ad illud culmen verissimi, summi & castissimi amoris Dei pervenire. Is enim solus sic amari meretur; at virtus modo eodem nequaquam: ea enim Deus noster non est. Præterea Deus nos diligit, scitque se à nobis diligi: virtus vero nescit se à nobis amari, nec nos redamare valet. Vir verè probus eo amore virtutem prosequitur, quo avarus gemmas & aurum, non propter aurum, sed ob derivata in se ex auro commoda. Nec virtus aliter amari valet: ast Deus solus, ut dictum, & potest propter Deum & debet amari. Nos itaque Christiani Deum conamur, quantum infirmitas virium nostrarum potest, solius causâ Dei diligere, sed non virtutem causâ solius virtutis: virtutem enim vero respicimus tanquam modum & medium, per quod transcendendum est ad
possi-

possidendum Deum; scimus enim illam Deo placere, per illam nos Deo tanquam principio & ultimo fini conjungi; quare illam & Dei & nostræ causâ salutis expetimus. Optime id cum nostra Ecclesia nobis exponit Augustinus, dicens: virtutem non esse finem hominis, sed esse medium ad ultimum finem. Deum igitur animæque beatitatem, esse nostrum ultimum finem, virtutem vero medium. Qui decurrit ad terminum, solet pervolare & relinquere medium, non in illo conquirere. Gentiles Philosophi etiam sapientissimi hic errasse reprehenduntur, ait idem Doctor, quod virtutem pro termino, non pro medio posuerint. Christiani Philosophi, imo & omnes e populo nostro simplices, illis longè superiores sunt, eò quod colant virtutem, tanquam rationem unicam assequendi Dei æternæque in illo beatitudinis.

Verum quid amplius nobis contra ista opponunt hi solius honestatis humanæ & naturalis Religionis Præcones, audiamus. Ajunt enim, penes ipsos solos esse gratuitum & sincerum virtutis amorem. Virtutem siquidem, ipsius virtutis gratiâ se colere gloriantur, uti absque spe ulla præsentis aut futuræ mercedis, ita absque ullo pro eadem neglecta vel contempta timore. Apud Christianos

ftianos verò virtutis amorem (inquit) esse omnino vilem & mercenarium, cumque utpote aut è cupiditate commodi , aut ex metu pænæ provenientes explodunt. Christianos etenim absque præmiis, quæ expectent , aut absque pæna in inferis , quam metuant , ajunt nullum passum in virtute facturos. Quod quidem argumentum quam arrogans , superbum , & irrisoribus istis dignum , tam iniquum & ridiculum , vix responsionem meretur.

Respondeo tamen , *imo*. Videri palam & patere nobis plus quam satis , gratuitum hunc sine spe præmii , sine metu pænæ , virtutis amorem in permultis nostri ævi Theistis & Philosophis, sive privatam eorum, sive civilem inspicias vitam. In privato, nihil ex illis plerorumque vitâ turpius, nihil animalibus similius : in publico , perniciosius nihil : si enim ad Principum admittuntur consilia, isti virtutis propter seipsam amatores , honesti illi sine ulla religione homines, mox Principibus sine ulla conscientia molestia & aculeo, authores sunt , ut ex alieno ditescere , Ditionum limites per fas & nefas protendere , vicinorū astu, vel vi aggredi, fortunas, Pagos, Civitates, Provincias , per omne nefas suis Possessoribus eripere, sanguinem instar aquæ , humanum fundere,

fundere, extorquere enormes census & tributa indebita, libertatem Nationum opprimere, omnemque tyrannidem in alios, quasi jure belli, exercere, non dubitent. O! quoties populorum calamitosissimus & deplorandus status, evidenti documento est, quid istis Philosophis Principibus, quid Philosophis eorum Ministris, qui virtutem propter ipsam virtutem amare se jactant, genus humanum debeat. Jam si eos in societate humana spectes, nihil mali est, quod in damnum alterius sine ullo conscientiae scrupulo perpetrare non audeant, modo se se alios super evehere, primosque valeant honoris fortunæ & dignitatis gradus assequi. En gratuitum amorem virtutis, qui nihil à Deo in vita futura expectet, & nihil metuat. Quod si (ut opponere possunt Theistæ) Christiani quoque, cum tota quantâ spe Cœlestium præmiorum, cum toto æternorum suppliciorum metu, eadem sapius committunt flagitia? non inficior, sed indubitanter sanctèque affirmo, esse Christianos ejusmodi nomine tantum, non re ipsa Christianos; illos quoque virtuti ob solam virtutem studere, æternæ ejus mercedi renuntiasse, omnem pænæ æternæ metum excussisse, uno verbo non esse Christianos, sed Theistas,

Theistas, sed Philosophos, sed homines honestæ, ut vocant, Religionis.

Respondeo secundò: quodsi apud istos Philosophos, mercenaria ut ajunt virtus, tantopere vituperabilis, contemptuque digna est, sciant profecto illos ipsos huic justæ vituperationi & contemptui esse maxime obnoxios. Reapse igitur falsius nihil est, quam ab iis virtutem amari propter ipsam solamque virtutem. Quamvis enim, (homines nimirum increduli) æternam pro operibus justis proque virtutis merito nec admittant, nec præstolentur mercedem, evidentissimum tamen est, quod longe quidem minores, viliores, incertos, sæpe & virtute indignos, sibi ex ea proponant ac polliceantur fructus. Absque ullo è virtute proficiscente bono lucroque, virtutem ut diligant, futilis omnino & imaginaria res est. Certissimum est neminem illorum gressum unum versus virtutem facturum, absque ulius spe emolumenti & commodi. Secus si verum fateri volumus, ne humanum quidem, nec naturæ conveniens, imo stultum omnino esset, sine re mercedeque ulla, propter purum virtutis nomen, vacuamque imaginem, quidquam boni agere. Jam igitur spe placendi hominibus per actionem virtutis, ad eam incitantur; jam laudis, popularis venera-

venerationis , famæque studiô ; jam bonæ apud posteros memoriæ dulcedine , ad virtutem alliciuntur & impelluntur ; jam desiderîo , ut ad id , quod apud Principem vel Populum obtinere cupiunt vel ambiunt , promoveantur , quò facilius id assequi possint. Hæc illis ad virtutem esse incitamenta solent. Sed esto denique nihil ut aliud in virtute spectent , quam quoddam vitæ pacatæ solatium , intimum quoddam decus & voluptatem animi : cò ipsô jam liquet , non gratis eos amare virtutem , nec pro nihilo , sed semper in hac vita propter bonum quoddam proprium , sive verum , sive falsum. Hoc igitur inter nos illosque discriminis est , quod nos pro virtutis actibus , & temporalia , quibus egemus , præstolemur bona , & pro æterna ad Deum suspiremus mercede : quam illi nihili pendunt , & tanquam rem confictam despiciunt , ac in temporali virtutis præmio conquiescunt. Sed ut sine ullo ex ea commodo , speque alicujus ex ea boni , illam ut solent declamare , depereant , id ita esse , ne sibi ipsis quidem persuadebunt. Homo siquidem , ut initiô diximus , vi naturali amoris proprii ad suam continuo felicitatem tendit , nec potest non tendere. Quis itaque recta ratione præditus id in illis non condemnet , quod rei tam excelsæ,

celsæ, tam nobili, tam divinæ, qualis est virtus, non æternum duraturam, non ea dignam, sed vanam, brevem, & fluxam assignent petantque mercedem?

Quod si aliquos jam ex his Philosophis, ob tam viles fines pudet sectari virtutem, si jam nonnulli istorum, refellendo ea, quæ opponimus, sua hac in parte dicta revocare, ac affirmare recentius comperiantur, *ideo à se coli virtutem, ut non modo in hac vita, verum etiam in futura felices beatique sint*, si inquam hæc ab iis in nonnullorum Scriptis prodita menti eorum consentiant, jam nos inter & illos, quod attinet ad supremam hominis felicitatem, verumque virtutis finem, nullum discrimen supererit: Utrique enim tum fatebimur, finem virtutis esse ipsum Deum, & animæ beatitudinem sempiternam, non autem virtutem terminare seipsam.

Respondeo tertio, nihil esse justius, sanctius, laudabilius, salubrius & utilius, quam in supremam mercedem virtutis, ipsum Deum sibi proponere, adeptionemque æternæ felicitatis omni animi contentione quærere. Hoc sane solum, hoc pernecessarium, hoc unicum, hoc verissimum est hominis negotium, ad Deum per virtutem tendere, Deum adipisci, Deum possidere, Deo in

L

æternum

æternum frui. Ad hunc vero terminum assequendum, nullum est aliud medium, præter Christianam virtutem, quæ è sanguine Christi & ejus meritis tantum derivat pretii, ut quanquam hæc nostra perquam exilis virtus ex natura sua cum infinito quod speramus præmio, æqualitatem nullam habeat, juncta nihilominus immensis Redemptoris nostri meritis, videtur efficiturque sufficiens, ad comparandam infiniti valoris mercedem, id est ad adipiscendam possessionem Dei.

Deus ipse in toto Scripturæ contextu, & per Christum in Evangelio, dignatus est id nobis revelare, unica nempe virtutis ratione, nos posse Deo conjungi, hac unica viâ terminum æternæ beatitudinis posse à nobis attingi: *Ibunt de virtute in virtutem videbitur Deus Decorum in Sion.* Et Christus: *qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam.*

Vos ergo sitæ in sola honestate humana Religionis affectæ, vos Philosophi, quam nobis è vestra sententia statuitis virtutis mercedem, quod præmium? nihil aliud certe ut declamatis, quam ipsam virtutem. Protestamini enim palàm, quod nos æternorum bonorum pollicitatione, nolitis decipere, quasi vero Christus, Evangelium, Ecclesia

nos

nos deciperent, qui pollicentur nobis pro virtutum præmio æternam in Cœlis felicitatem. Verum oro, obtestorque vos, quid sit promittere ipsam pulchram virtutem in mercedem virtutis? nonne id idem est, ac promittere laborem pro corona laboris? bellum, propter bellum, nulla alia post bellum utilitate præfixa? ipsum longum & arduum iter, in mercedem finemque absque alio scopo laboriosi itineris? Strenue enim per totum tractum hujus ærumnosæ vitæ decurrendo viam virtutis, quonam juxta vestram opinionem pervenimus? ad *nihil*, ad interitum cum corpore & anima simul, & ut Scholastici ajunt: *ad non esse*. En vestrum finem præmiumque virtutis, en impendia totius vitæ caducæ curriculô ingenti cum labore facta, *puri nihili* ergo: absque ullo in re solidoque emolumento.

Nos vero (concedite id nobis quæso) faltem æquè ac vos honesti homines, Christiani Philosophi, non è nostro ingenio (cujus tamen pars aliqua & nobis obtigit) sed præsertim ac imprimis è verbo Dei scripro, è doctrina Christi & Ecclesiæ, quos fraudulentos minimè credimus, nos inquam orthodoxi, appromittimus nobis, offerimus vobis, præmium virtutis, Deum ipsum: pollicemur animabus nostris, Intellectu ac vo-

luntate præditis, perindeque à brutis discrepantibus, tanquam coronam laureamque virtutis, incorruptam æternamque felicitatem, ad quam post vitæ hujus labores & ærumnas magna cum fiducia suspiramus: *fecisti nos Domine ad te, inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* Augustini est suspirium ardensque desiderium. Vestræ itaque virtutis finem è vestra sententia scitis esse *nihilum*, nostræ è nostra æternum duraturam felicitatem.

Tam excelsum ergo per viam virtutis inquirere finem, vile ne, abjectum, et vituperatione dignum negotium vobis esse videtur? nonne potius *sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*, cum in cassum tanti suscipiuntur labores, aut pro temporali duntaxat laude & commodo, aut pro mero tantum virtutis nomine, & æterna merces ejusdem contemnitur? *Evanuerunt in cogitationibus suis. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut Lex Tua.* Ineptias & nugas mihi confinxère de virtute tumidi & omnino à Religione tua alieni sapientes. Ast Lex Tua Domine, verbum tuum, mens & ratio mea. Tuo Cœlesti lumine collustrata, aliud mihi persuasère.

Et Evangelium igitur, & veteres Scripturæ, & ratio mea me edocent, nihil humile,

mile, nihil abjectum inesse, tam necessario, tam pulchrè & laudabiliter *mercenaria* virtuti, quæ Deo credit dicenti: *ego sum merces tua magna nimis*, scilicet infinita; imo verò hanc unicam solam veram esse virtutem, quæ nos ad Deum & cœlestem beatitudinem elevat.

Contra verò horum honestæ & novæ Religionis Sapientum virtutem, vile quid potius ac inutile quiddam esse, quæ sibi aut semetipsam, aut nescio quam quietem Stoicam, oblectamentumq; animi, aut opinionem & famam apud homines, aut quidquid demum temporale & fluxum, non Deum, non cælum, finem scopumque præfixit.

Frustra igitur gloriantur isti, se è virtutis lege vivere, sufficere sibi, dum, quoad vivunt, ex ea derivent bene vivendi regulas: sapientissime illis respondet magnus, & his philosophis longè major Philosophus Augustinus, dum inquit: *Dicant Pagani: bene vivimus. Quid prodest eis unde gloriantur? Ad hoc enim debet unicuique prodesse bene vivere, ut detur illi, semper vivere. Nam cui non datur SEMPER VIVERE, quid illi prodest BENE VIVERE? Quia nec bene vivere dicendi sunt, qui FINEM bene vivendi, vel CÆCITATE nesciunt, vel INFLATIONE contemnunt.*

Bene ergo vivere, est bonas actiones morales ad finem ultimum DEUM, & salutem æternam dirigere. Philosophi isti vel concupiscentiâ obcæcati, vel inflati scientiâ, hunc finem aut nesciunt aut contēnūt. Proinde hæc, quæ verum finem à Deo constitutum homini vel nescit vel contemnit eorum virtus, non est vera virtus, sed fastu & colore illudit. Nam si temporalis & vanus est finis, temporalis & vana sit virtus

166 §. XI. PRINCIPIA THEISTARUM
virtus oportet. Omne enim bonum morale à
fine sumitur.

Oro obtestorque, hinc ut jam æqui rerum
judices inferre velint, quam id intelix infau-
stumque sit humano generi, quamque periculi
plena sit quævis societas & cõmunio cum ejus-
modi honestis hominibus, qui cū ipsi sint absq;
Religione, *persuadere volunt*, ut ait D. Augusti-
nus, *hominibus, ut bene vivant, Philosophi de*
virtutibus & vitiis subtilia multa tractantes, di-
videntes, definientes, acutissime ratiocinantes, sa-
pientiam buccis crepantibus ventilantes; nosque
virtutem docere non desinunt, nobis vero per-
sona duntaxat & vacua virtutis illudunt imagi-
ne. Gloriam illis, quam è talibus moralibus sa-
ne virtutibus Fine ultimo necessario destitutis,
sibi comparant & merentur apud homines, nos
quidem minime diminuimus, sed eam illis
minime quoque invidemus.

§. XI.

*In quo vera Christiana probitas, in quo juxta religionem
honestorum hominum, probitas, sita sit: Principia imprimis
utrorumque quantum diversa & opposita.*

Opera, mores & ratio agendi cujuslibet homi-
nis, promanant à quibusdam, (prout eas &
quales sibi quisque statuit) vitæ regulis & prin-
cipiis. Hæc igitur principia imprimis perpendē-
da sunt, & illa quibus *Philosophi* isti, seu Reli-
gionis honestorum hominū Sectatores, & ea, qui-
bus *Christiani* utuntur, juxta quæ hi & illi vitæ
sux morumque rationes componunt, ut ita u-
trisque perpensis proum sit deducere, in quo hi
atque illi suam constituent honestatem.

Quoniam vero opposita penes se posita
magis elucescunt, uti tenebræ contra lucem,
coloresque aduersi & res dissimiles, si juxtà
se collocentur, melius dignoscuntur: qua-
propter

propter, ut juvenibus facile constet, quidnam discriminis sit inter Sectatorem Religionis, ut vocant, honestorum hominum, sive (ut nunc nomen obtinet) Philosophorum, ac inter hominem Christianum, ostendere nobis incumbit, qua poterimus brevitate, diversitatem maximam inter horum ac illorum *principia, opiniones & Regulas* vitæ.

Dubio jam omni procul id est, hos & illos cum *agendi principis* ac *opinionibus*, tum verò & *actionibus* inde manantibus, plurimum inter se discrepare. Philosophi quippe, & Ethnici, saltemque ex iis meliores, & nostri temporis, qui eos sequuntur, Deum nonnisi naturæ Conditorum aut opificem & Conservatorem agnoscunt. Ac nonnulli quidem eorum: Inspectionem quandam generalem & Providentiam supra hominum genus illi tribuunt, alii verò, ut jam alias innuimus, asserere non verentur, Deo esse indignum & indecorum, dignitati- que ac majestati Numinis derogari ab iis, qui putent, mentem Divinam re tam abjecta & exigua miseroque animali, qualis homo sit, occupari; Deum curiosius inquire- re in dicta, cogitata & facta Mortalium; & hoc est *primum*, pessima inter alia, eorum Philosophiæ morumque *Principium: Deum nempe orbe semel condito, & cursu generali*

rerum sapienter semel ordinato, conservationi specierum intendere; individua præsertim libera & humana omnia ne respicere quidem, casu ea suisque volvi ac regi vicibus: aut nescio quo fatò circumagi: humana omnia ut scitu illi inutilia esse, ita Deo esse ignota. Unus quidem hoc ævo eorum coryphæus dicere non erubuit, ignotum Cælo esse, utrum sit quisquam Rex Gallia vel Borussia in terris: Eximius profectò Flacci Epicurei Discipulus, somniantis. Didici Deos securum agere ævum, () id est otiari: seu quod eorum nihil intersit, scire quidquam & nôsse, multòq; minus sollicitos esse de rebus nostri Orbis, quò tranquillius suam epotent ambrosiam.*

Apagè cum his oscitantibus & dormitantibus Diis. Quid enim interest: *Utrum Deos neges? an infames?* inquit Seneca. Jam possitne convitium gravius excogitari in Deum, quam si eum prives curâ & providentiâ mundi & hominum? quam si illi oblivio-

(*) *Sat. V. - - - - Credat Iudeus apella
Non ego, namque Deos didici securum agere ævum:
Nec si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cæli demittere testò:*

oblivionem , incuriam aut odium Generis humani imputes ?

Philosophi contra Christiani nobiscum consentientes , credunt : Deum , quemadmodum hominum ad suam gloriam creârat genus , ita curam cujusvis agere , omniumque cogitationes verba atque opera inspicere & scrutari. *Dinumerasti gressus meos : cognovisti cogitationes meas de longè.* Neque in eo quidquam opinantur humile , abjectum , aut à Dei dignitate alienum : siquidem perspicientia & examen ejusmodi nullo penitus illi labore & difficultate constet. Contra ac ille naturalis Historiæ Scriptor ridiculè sane protulit : *Panas maleficiis aliquando seras , occupato Deo in tanta mole , sed nunquam irritas esse :* quasi vero ingenti magni Orbis gubernatione distracto Deo non sit integrum , festina , cum vult , supplicia parare in impios.

Stultiùs adhuc illi opinantur & garrunt , qui tempus ad tot negotia haud sufficienturum Deo arbitrantur , neque citra summam molestiam id fieri posse , ut in tam extensa & ferè infinita rerum procuracione omnibus provideat , omnia videat , omnia regat & disponat.

L §

Inter-

Interrogare mihi eos liceat , minusne illis videtur è nihilo producere Verbo universum mundum, Cœlos, terram , Spiritus ac homines? quam intueri quomodo se se quisque hominum gerat? Primum omnipotentia poterat , cur alterum infinita ejus intelligentia & sapientia non possit? *Qui finxit singillatim corda eorum* , ille non intelligat omnia opera eorum? & ultra sensum & itylum Davidis sequendo : *dixerunt peccatores: non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob: intelligite insipientes in populo & stulti aliquando sapite : qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non considerat? Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt.* Imò verò si quidquam aliud, hoc sane omnipotentiam , sapientiam , ac infinitam Numinis declarat bonitatem, quod simul , unoque, ut ajunt, quasi ictu oculi, suas res creatas videat, quod unico intuitu perscrutetur, quidquid in illis lateat : quod non despiciat sed diligat ea, quæ creaverit, quodque cuius homini ratione prædito, cum ut felicem beatumque reddat, præsentis suæ opæ non desit. Adeoque illum potius derogare Omnipotentis, bonitati, sapientiæque Divinæ, Christiani Philosophi merito asseverant, qui putet aut deficere Deum viribus , ac omnia hominum omnium mente queat

queat complecti, idque illi permolestum nimiumque laboriosum fore, quemvis singulatum regere, cuius providere: aut rerum cum ratione & mente ab eo creatarum contemptum neglectumque ei tribuit, quasi nihil curet humana: Hoc profecto *primum Principium*: hæc opinio est impia, ac omnipotente, sapientissimo & infinite bono Deo indigna: sed quæ simul teterrimus fons est, prima causa & origo omnis impietatis, ac flagitiorum & morum sæculi.

Alterum eorum *Principium*; quod nempe dicti toties Philosophi *æque in hac ac futura vita nullum præmium suppliciumque admittant*: siquidem dogmati de animæ immortalitate adversantur: dum animam hominis aut è materia extrahunt, aut cum veteribus Platonicis pronunciant, diffluere eam penitus, & ut aquam fracta lagenâ, in mari, ita eam absorberi in immensitate & æternitate Dei, ut desinat esse amplius persona, hominisque *individuum*. Ita quò eam præmio pænæque æternæ subducant, in nihilum *individui* illam redigunt. Nostri Philosophi affirmant animam immortalem esse, ad imaginem Dei eandem creatam, esse Spiritum, penitus à materia discretum, infusumque à Creatore corpori, intelligendi vi, memoriâ, voluntate, ac plena libertate,

te, five ad bene, five ad male agendum præditam, cæterisque dotibus mirum in modum evidentissime distinctam à belluis, atque ideo cum ex sua spiritali natura, tum vero extrinsecus è Dei voluntate & decreto, æternam, & vel perenni in cælo beatitudine, vitâ in virtute peracta, donandam, vel perennibus ob scelera à justo Deo addicendam suppliciiis. Quod jam, ex his duobus, dogma ad vitam sanctè innocenterque peragendam, ad virtutem & intaminatos mores, majori est hominibus stimulo?

Principium Theistarum 3tium. Philosophi, de quibus agimus, nequàm quò ad dogmata fidei, sed etiam quò ad dirigendas ad bonum morale vitæ nostræ actiones, verbum divinum, seu legem scriptam, ac omnem revelationem superbe respuunt; ejus autem & legis divinæ locò, ad omne bonum morale, virtutemque producendam in homine, Instinctum quendam intimum moralem, & Evidentiam boni & mali, satis esse statuunt. Christiani verò sapientes in auctoritate Dei revelantis, ac in sacra Scriptura, non juxta privatorum hominum interpretationem, sed juxta Ecclesiæ & Conciliorum doctrinam intellecta, summam rei, totamque vim collocant: perlibenter agnoscunt & profitentur, quod Creator Deus Opt: Max: nostram luce
revela-

revelationis suæ collustret rationem, cælestibus, æternis, & supra naturam positis rebus cognoscendis per se non idoneam, ac iis inferiorem, utpote vel in cognitionibus suis naturalibus satis debilem, dubiam, & erroneam; agnoscunt, quod nos necessario Deus adjuvet, & elevet ad cognoscenda æterna, immortalia, quæ naturæ cognitionem superant, sine quibus tamen nulla salus; agnoscunt denique, quod præsertim sua divina lege ac eadem cælesti mandatorum suorum luce nos Deus ad omne morale bonum, & ad veram virtutem conducat, eamque ipse in nobis efficiat.

Non parum jam, imò plurimum, Theistæ Philosophi, nedum salutis æternæ, sed & moribus hominum eò nocent & derogant, quod palam docere audent, posse nos mortales, summa omni virtute præstare, sine ulla nobis data præscriptaque à Deo veteri & nova lege, sine revelata mercede virtutis in altera vita, sine timore pænæ, sine Dei ope, & ad producendum actum veræ virtutis sine Dei efficaci auxilio, cum ut supra innuimus, Theistæ cum Philosophis Ethnicis, nos metipsum nostræ esse auctores virtutis, *Deo autem virtutem nostram minimè in acceptis referendam esse*, audacter affirmant. O! virtutem

tutem quidem, sed vanam inutilemque animæ, cujus Deus non sit auctor, virtutem!

Philosophi itaque isti, ad virtutem, quæ nos beatos efficiat, nec divina mandata, nec revelationem ullam, necessaria esse contendunt cum Bailio: *instinctum* verò, seu *sensum moralem naturæ*, & *evidentiam*, seu evidentem notionem boni & mali; ad omnem virtutem in nobis excitandam & producendam omnino sufficere, eorum sententia est.

Sed examinemus quæso de virtute ratiocinationem *du Baile*. Deo virtutis in nobis auctore excluso, ut revelationem nihil in nostros mores influere ostendat, inquit iste in *suis Cogitationibus* , quid illud est, quod in nobis virtutem efficit? seu quæ sunt principia prima, causæ primæ, quæ efficiant, creentque virtutem in homine.

Jam quod hac in re imprimis perfactum est, quod videlicet *Baile*, homo nedum Religionis Christianæ, sed & omnium Religionum hostis infensissimus, adeò sit sollicitus, anxius, diligens, curiosusque, in detegendis veris virtutum principiis. *Baile* igitur ille, qui ad istum (res enim suis vocibus denotare fas est) impietatis apicem pergit, ut cum post longam disputationem statuisset, Atheos posse veris summisque virtutibus esse præditos; id jam denique (in
sua

sua thesi quidem non hypothefi , nam ita excufari folet) id inquam plurimis confirmare nilus eft : *Nationem quampiam, quæ folis Atheis conftaret , poffe regi feliciter, fortunatamque fore* ; is ergo ipfe Baile plurimum philofophatur , fcribitque de virtute , ipfe prima ejus principia eruit , ipfe Magifter virtutem nobis commendat , virtutem nos docet.

Sed quid imprimis magis poteft effe ridiculum , quam aliquem Atheum , vel qui fingit fe fufcipere , & defendere Atheorum partes , principia quidem omnium moralium virtutum quærere , primam vero omnium virtutum , *cultum nempe Dei* , è virtutum numero eradere & excludere ? quafi cognitio & cultus Dei , non fit prima & vera virtus omnino moralis , omnino naturæ confentanea , omninò naturalis. Quid enim prius homo ratione præditus , multò magis fapiens Philofophus cogitet , quàm ut caufam , à qua fit , caufam , à qua mundus factus eft , cognofcat , agnitaque facile neceffaria hâc caufâ , nempe Deo , eum revereatur & colat ? Athei jam , cum Deum fe Auctorem mundi ignorare affectent , nonne hanc primam summamque omnium virtutum moralium & naturalium , religiofum nempe cultum Dei Creatoris , perinde ignorant ?

Quanti

Quanti ergo æstimanda est hæc Atheorum curiositas & diligentia in detegendis primis naturalium virtutum principiis ? quarum primam, maximè necessariam, & naturæ convenientissimam impiè negent ? Sed pergamus.

Duo itaque duntaxat *Baile* designat principia in homine naturalia, omnium moralium bonarum actionum, & cunctarum virtutum ; sine quibus duobus principiis, seu causis primis nullam haberemus virtutem ; cum his autem duobus principiis omnes homines, etiam Athei, virtutem crimini præferent, virtutem consecrabitur, revelatione, Decalogò ac Evangelio, semotis.

Unum ejusmodi principium virtutis in nobis est, *Sentiment moral*, instinctus, seu, ut vocant, sensus in nobis moralis : qui sensus internus instinctusque naturæ, est id, quod nos facit bonum malo præferre, licitum illicito. Cuius homini hic sensus innatus intimusque est.

Alterum moralium in nobis actionum principium est, *evidentia*, seu clara, evidens, intima, & absoluta diversitas rerum inter se à nobis cognita ; uti evidenter & intimè à nobis cognoscuntur, inter se absolute esse diversa, veritas à mendacio, liberalitas ab avaritia, clementia à sævitia, castitas

castitas à lascivia, moderatio animi ab impatientia &c. Hoc itaque alterum moralis omnis actionis in nobis principium solent isti vocare Philosophi *evidentiam*, ex cognita evidenti diversitate mali à bono ortam.

Hæc igitur gemina principia secundum *Baile*, ejusque sectatores, determinant omnino hominem ad bonum vel malum. Occasione data e. g. juvandi infelicis hominis, *sensus* in me *moralis*, seu instinctus naturæ, mox sentit, mihi que dicit, quod si bene agere, infelicem nempe, qua possis ratione juvare: quod contra sit male agere infelici opem, dum possis, recusare. Siftit enim se mox coram, meoque intellectui se offert, *evidentissima per se diversitas* humanitatem inter, commiserationem amoremque hominis mei similis, ac inter inhumanitatem, duritiam cordis, immanitatem, & contemptum talis prorsus, ut sum & ego, hominis. Hic itaque instinctus moralis, seu *sensus intimus*, quod bene id faciam, & hæc *evidentia*, seu clarissime cognita diversitas virtutem inter crimenque, determinant me ad actum virtutis, hoc est ad opitulandum homini infelici: & id satis: jam enim duo hæc principia suum in me produxerunt effectum. Hæc jam ergo duæ sunt omnis boni morumque in nobis primæ causæ, & prin-

M

cipia,

cipia , absque alia lege divina , & necessitate revelationis.

At enim principia hæc , instinctum seu *sensum moralem* , & *evidentiam diversitatis* inter bonum & malum , hæc inquam , ut ut sint principia , sola tamen hæc duo principia ad determinandos efficaciter homines ad virtutem , & ut semper *verè* constanterque benè agant , non satis esse assero , ac imprimis id ita confirmo :

Profectò & instinctus seu *sensus moralis* & *evidentia* hæc in genere humano omninò variant. *Instinctus* quidem *moralis naturæ* idem esse deberet in tota humana natura , & in quovis omninò homine ; sed non est idem. Nec perinde in cujusvis hominis intellectu eadem & *evidentia* est, seu diversitas agnita bonum inter & malum. In natione , quæ Solem , lunam , & alia astra , uti animata , & mente prædita , secundum opinionem , & institutum Platonis , adorat , nihil profecto adorationi huic , & *instinctus moralis* , & *evidentia* , apud gentes , Philosophica hac opinione penitus imbutas , repugnat. In natione , quæ prorsus invalidos ac depontanos senes , ne mala ætatis diutiùs perferant , in fluvios cum sacris cerimoniis dejicit , quæ decrepitos parentes occidi , & carnes eorum manducari , ut hono-

honorificè in visceribus liberorum sepeliantur, commendat aut jubet, evidentissimum erit, quod ibi ista insignis erga senes & parentes caritas pietasque omnino licita, laudabilis, & optima sit. In natione, ubi, ut apud Colacos, mos omnium enormissimus, ac pudore silendus, perpetuò inolevit; ubi tota gens raptò vivit; in natione, ubi humanis victimis Diis sacrificatur; ubi pueri in altaribus virgîs eò usque cæduntur in honorem Deorum, donec animam efflent; ubi, ex hostium captorum carnibus assis & coctis convivia apparantur; ubi communio uxorum & permutatio, aut polygamia, & aliquid pejus, perpeti permittitur usu; ubi uxorum, ut maritos in rogam sequantur, seseque in ignem injiciant, lex viget; ubi infantium, quos alere difficile fit, demergendorum, perpetua consuetudo hucusque obtinet; ubi maritis deformes aut malas uxores, parentibus deformes aut malos filios, dominis servos occidere licet; ubi proximis sæculis, etiam in politioribus, si diis placet, gentibus, strages ingentes edere, & fora urbium in macella hominum tanquam porcorum convertere, fanatico furori licuit, & religioni datum est: ibi tanta hæc scelera, evidentissimè & clarissimè fuerunt & erunt actiones legitimæ, licitæ, &

laudabiles. Certè ibidem & *instinctus* seu *sensus moralis*, publicâ evidentiâ convictus, illas minimè condemnabit, imo potiùs commendabit. Si ergo *instinctus moralis*, & *evidentia* sola essent principia actionum nostrarum, summa & execranda crimina, juxta nationes & populos, in iis saltem, ubi vigent, gentibus, possent esse legitima, & commendabilia: quam impietatem vix & aliquis etiam Theistarum admittet, quamvis qui admittant, & excusent, non desint.

Sola hæc itaque duo, *Sensus moralis* & *evidentia*, non sunt semper talia principia, quæ hominem ad veram virtutem, & ad verè bene agendum determinent. Esse principia non inficior, sed semper, sed ea sola sufficere, majorem in modum nego.

Præterea, ut mihi *Bailium*, seu ejusdem sententiæ quemcunque Philosophum, interrogare liceat, utrum hic *instinctus naturæ* seu *sensus moralis*, utrum hæc *evidentia*, seu clarè agnita diversitas bonum inter & malum, imponant homini *absolutam necessitatem bene agendi*? Nequaquam, respondet: Ita enim homo deberet semper bene agere, ac libertate contrarium agendi privaretur, re autem ipsa sæpius, & sponte, malè agit. Interrogo iterum, utrum hæc duo dicta principia imponunt homini sal-

tem

tem officium, & aliquam obligationem bene agendi? Respondet Philosophus: certissime ab his principiis officium bene agendi obligationemque imponi: homo enim virtutem potius, quam crimen amplecti, & per *instinctum sensumque naturæ ad bonum tendentis*, & per agnitam *evidenter inter bonum & malum diversitatem*, omnino tenetur, obstringitur, & omnino debet.

Ego tamen adhuc iterum quæro; si est igitur ex *sensu naturæ & evidentia*, imposittum homini magnum officium sequendæ omnino virtutis, jam quando homo libertate sua malè usus, contra *instinctum & evidentiam* peccat, & nequaquam virtutem amplectitur, imo potius vel flagitiosissimam actionem contra virtutem committit, quid illi inde mali eveniet? Respondet Philosophus: nihil aliud, quam condemnatio à propria conscientia, aculei & morsus ejusdem, quod malè egerit; potest etiam scelus commissum sæpe sequi & pœna publica, uti debet, & infamia apud homines, uti sequi solet.

Ego autem ajo, condemnationem hanc à propria conscientia, ejusque aculeos esse debile nimium, & admodum fragile hominum malorum frænum; id quod certe probari non indiget, cum præ oculis quotidie

sint infiniti conscelerati homines , qui ob-
tusa, aut contempta conscientiae suae voce ,
contra *sensum naturae & evidentiam* , enor-
miter , continuoque peccent. Infamia jam
& pœna potest sæpius sequi , potest sæpius &
nulla consequi , dum vel à legibus poten-
tiore scelerato committitur , vel occultum
est , uti est sæpissime, crimen. *Officium* ergo
ac *obligatio* , imo & *lex* talis , quæ est abs-
que certissima & incluctabili cujusvis notæ
vel ignotæ prævaricationis pœna , nullius vis
apud quàm plurimos homines , nullius om-
nino momenti est : id perpetuà constat om-
nibus experientiâ , etiam in publicis , sed
in latentibus maxime , occultisque , quorum
numerus longè est major , peccatis.

Sana itaque ratio mihi , imo & sana
Philosophia dicitur , humanum genus omnino
ac prorsus necessario egere , ut homo ob-
stringatur incluctabili quodam gravissimoque
officio bene agendi , & à malo palam perin-
de ac clam abstinendi. Hoc autem *officium*
esse non potest sine *obligatione* gravi & se-
ria ab aliquo, omnino sub spe præmii , vel
pœnæ metu , imposita. *Obligatio* verò non
potest esse sine *lege* ; *lex* autem statui sine
Legislatore non potest.

Instin-

Instinctus seu *sensus* hic *naturæ* superius dictus, aut hæc *evidentia* boni & mali, non sunt talis Legislator. Ridiculæ essent leges, tot & tam variæ, quot & quam variæ sunt gentes, imo fere quot sunt hominum *individua*: quæque gentium, & quisque hominum pro suo *instinctu* & *evidentia*, qualem se omnino habere crederent, leges statuerent, sibi bene visas ac commodissimas, quæ aliis injuriosæ atque insanæ viderentur.

Alius ergo ad imponendam homini bene agendi gravem & feriam *obligationem*, quam prævaricari nefas sit, oportet ut sit oecumenicus pro tota natura Legislator, & hic Legislator alius esse nequit, quam ipse Deus, uti Dominus hominis liberi, rei tamen à se creatæ. Homo autem liber & ratione præditus in omni gente, quem timere, cui obedire omnino debeat, quam suo Conditori? Conditor autem hic humani generis, quæ ejusdem Creator, à sua sapientia, bonitate, & providentia determinari potest, imo non determinari nequit, ut suam voluntatem legemque hominibus à se creatis palam faciat & revelet. Secus lex à nemine promulgata non obligat. Deus itaque legem sancit, & dicit, *declina à malo, & fac bonum*, ac statim assignat mercedem & pœnam, tam temporales, ut ipsi libet, quam

æternas, idque pro sua sapientia, bonitate, providentia, potentia, & justitia facit. Lex ergo solius Dei promulgata imponit ineluctabile officium & obligationem homini, quamvis libero, sed qui Deo est undequaque subditus, jam præmiis, jam panis certis eisdem propositis. Divina ergo lex jubet & obligat, præmia æterna alliciunt & ad virtutem pertrahunt, pænæ à culpa absterrent.

Apud Christianos itaque Philosophos melius veriusque detegitur prima causa, seu primum principium moralium hominis actionum, omniumque Christianarum virtutum, scilicet, *Legislatoris Dei voluntas, & gratia*, sine qua nihil possumus: *voluntas* quam nobis primò per revelationem & Verbum divinum, seu legem suam divinam denuntiat, suo & Catholicæ Ecclesiæ ore; *secundò* per *instinctum naturæ* seu *sensum moralem* qui tendit semper ad bonum malo præferendum; *tertiò* per lumen rationis, seu istam *evidenter* à nobis agnitam diversitatem bonum inter malumque morale.

Non negamus itaque & *sensum moralem* & *evidentiam*, esse causas & quædam virtutis principia; at nos Christiani justissimis, verissimis, nobisque salutaribus rationibus, (quidquid contra eas Theistæ sentiant) permoti, adducimur, ut & hunc *sensum*

sum ipsum in nobis moralem, & cognitionem evidentem boni & mali, altiori, primo, veroque subiciamus principio, nempe voluntati, seu legi gratiaque divinæ.

Quamobrem ita? primò virtutes namque duntaxat ex *sensu in nobis morali*, & ex *evidentia boni* ortæ, non ex vi divinæ legis, erunt morales, humanæ profus, & purè naturales virtutes, quales etiam Ethnicis nunquam denegari posse toties observavimus: sed non erunt virtutes, quæ nobis aliquid ad promerendam vitam æternam contribuant. Si non est *lex & gratia Dei* verum earum principium, si virtutes & bonæ actiones non ex mera obedientia divinæ legi, & voluntati debita proficiscuntur, nulla earum, præsertim æterna, à Deo merces præstolanda est.

Secundo, instinctus naturæ seu sensus moralis, & evidenter cognita diversitas inter bonum & malum, ut jam diximus, non deberent errare unquam, non deberent uspiam in toto genere humano variare & mutari: sed quantum in diversis nationibus, populis, & ætatibus errant, variant, & mutantur! Est natio, in qua laudabile est seipsum occidere: est natio, quæ pro tempore longioris itineris, locat, conducitque uxores; sunt societates hominum, quibus,

quidquid detestabilius in natura est, committere, nulli pudori, nulli culpæ est; sunt gentes adhuc, ut jam id & supra innumimus, quæ ne numerus prolium augeatur, eas occidi omnino permittunt, ut ea cætera, quæ superius protulimus, & innumera id genus omittamus: Nec *sensus moralis* nec *evidentia* mali aut boni, se se tam enormibus ibidem opponunt flagitiis; præjudiciis, opinionibus, consuetudine, bina hæc virtutis principia sunt obruta, sunt mutata in alia. Pessimè agunt homines, & *sensus moralis*, & *evidentia* silent. Si *lex Dei* ad hos populos pervenit, si ab eis suscipitur, licita, quæ iis videbantur, esse omnino illicita mox eis parcbunt.

Christiani ergo qui mandata divina, seu legem Dei, interpretem voluntatis divinæ pro principio & regula bonarum actionum virtutisque ponunt, variare & errare hanc sequentes non possunt. Scelera apud Christianos erunt semper eadem scelera, nam lex Dei immutabilis ea prohibet: virtutes veræ, semper erunt apud Christianos veræ eadem virtutes, nam lex Dei eas præcipit, & præscribit. *Sensus moralis* semper apud Christianos tendet ad verum bonum, nam legem Dei semper sequetur, non opiniones Philosophorum, non præjudicia populi, non

con-

consuetudines nationum. *Evidentissima* cognitio veri boni & mali nunquam deseret Christianos, nam eorum lumen & fax, semper erit lex Dei: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.*

Conentur Philosophi e. g. ut id faciunt, impiis scriptis & sermonibus scrupulum omnem tollere prævaricatoribus Præcepti Sexti, adulteria tamen & fornicationes semper erunt apud Christianos flagitia, quia lex Dei ea prohibet. Philosophis quidem istis & *sensus* Eorum *moralis*, & *Evidentia*, aliud fortasse dictant, quam vetet hoc Præceptum Divinum; Christianis & *sensus* moralis & *Evidentia*, nihil aliud dictant, quam quod imperent aut vetent & hoc & alia Præcepta Divina. Ipsa ergo ratio sana ultrò suadet, quatenus noſter *sensus moralis*, & *evidens cognitio boni & mali* in nobis nunquam errent, nunquam varient, nunquam mutantur, ut omnino pro principio, amissi & regula actionum, pro prima omnis virtutis causa *voluntatem* seu legem Dei agnoscamus: nec aliter homines rationabiles, & qui benè cogitent posse nobis cogitare videntur.

3tio Theistis quidem id nemo persuaserit, ut voluntatem & legem Dei in utroque Testamento hominibus traditam, pro
VERO

vero & necessario principio bonarum actionum virtutisque agnoscant , qui legem & verbum Dei prorsus rejiciunt ; sed neque hæc nos iis loquimur. Quæ ut Christiani Catholici dicimus , nostrorum non eorum gratiâ dicimus. Nescio tamen an & Theistæ ipsi hac in re nobiscum non convenient, nempe (sine altiore à voluntate & lege Dei proficiscente virtutis principio) quod hæc sola duo actionum nostrarum principia, *sensus moralis* , & *evidens* boni à malo diversitas , nequaquam possint esse efficacia ad continendos in officio & virtute , ad arcendos à flagitiis homines. Ferri enim toto sensu morali in bonum , cognoscere evidentissimè bonum & virtutem , non continuo hæc duo me bonum facient , non continuo voluntatem meam à malo & crimine avocabunt. Non frustra plangebat Paulus : *video aliam legem in membris meis , repugnantem legi mentis meæ & captivantem me in lege peccati*. Si hæc in Paulo , multo jam minus & hic naturalis ad bonum instinctus , & hæc maxima boni aut mali Evidentia , in homine malo , injusto , superbo , avaro , crudeli , mendaci , fure , raptore , calumniatore , libidinoso & lascivo , boni aliquid hæc duo sola producent principia ; admittet flagitia omnia instinctu & Evi-

Evidentiâ contemptis, si non Deum sapientem, providum et justum Legislatorem, in remunerando infinitè liberalem, in puniendo severum Judicem & ultorem, si non certam & indubiam sceleris formidet pœnam. Mores noti nonnullorum Philosophorum in omni conditione, id mirificè probant.

Adeoq̄ue & ista Atheorum Respublica, quam Bailius format, totamque virtutem à solo *sensu morali & Evidentiâ boni vel mali* in Atheos derivat, ista inquam Respublica ex solis Atheis, qui Deum Legislatorem & Dei legem rejiciunt, conflata, quomodo felix & fortunata esse posset? quo enim frænô longè plures malos, imo etiam pessimos naturâ homines coerceret? occultis vero flagitiis, quæ tandem in perniciem Reipublicæ semper erumpere solent, libidinibus, incæstibus, adulteriis, avaritiæ, furtis, rapinis, fraudibus, mendaciis, calumniis, perjuriis, conspirationibus, proditiionibus, clandestinis venenis & latrocinis, quem obicem suo sensu morali & Evidentiâ tam fortem poneret? an forte virgas, flagra, gladios, patibula, rogos, coercendis malis satis esse putaret? quæ continua supplicia, plenam potius Rempublicam hominibus sceleratis ostenderent, quam eandem
cmen-

emendarent. Paucis ut dicam, effrænibus & indomitis hominum passionibus, quarum immoderata vis & impetus omnium in genere humano sunt causa malorum, ambitioni, lasciviis, avaritiæ, iræ, quas habenas hæc Respublica injiceret? quod repagulum objiceret? sine Dei impressa in animis lege, sine futuri post mortem spe, sine certo metu Dei Judicis, pænæque Divinæ.

Respondent tamen adhuc isti: cum hominem suæ *passiones* etiam vehementiores ad malum abripiunt, metu hîc pænarum æternarum minimè opus est: nam dum homo animum ad id reflectat, quod agere intendit, certè contra perfectam *Evidentiam* boni & mali cogniti, cupiditates, passionis & affectiones hominis parum aut nihil posse, frustra ei resistere, frustra Evidentiæ obniti, Philosophi Theistæ contendunt: Evidentiam semper è passionibus triumphum relaturam. Evidenti bono morali, nunquam ratio nec voluntas præferet evidens malum morale. Ita ludunt Theistæ. Sed oblitine sunt isti veteris illius tritæ tristisque querelæ, *video meliora proboque, deteriora sequor?*

Nero à Seneca & honestissimo mortarium Burrho educatus, qui sanguinis horrore multam capitis quantumvis, gemens
 subscri-

subscribere erat solitus, an fortasse perquam evidenter non cognovit, clementiam & bonitatem Principis pulcherrimas & necessarias sibi esse virtutes? innocentis vero effusionem sanguinis scelus esse humanitati omni & naturæ contrarium? at quis Nerone plures, quis atrociores deinceps commisit cædes & latrocinia? In Amano, cupiditatem, quâ arsit vindictæ, an refrænavit Evidentia portentosi sceleris, quo Tirannus hic totam innocentem Gentem ad excidium & internecionem destinavit? Sæva ejus passio superbix ac barbaræ ultionis & iræ, an evidentix summi flagitii cessit? Nobis Christianis (negent ut velint Theistæ) indubitata è Sacro Textu constat, resuscitatum à Christo è mortuis Lazarum, Pontifices quæsisse, & decrevisse occidere; quid illis evidentius fuisse potuit, quam hominem hunc in oculis plurimorum testium ad vitam à Christo revocatum esse? Evidentia hæc stititne, extinxitne malignitatem furiosorum?

Sed quid hæc pluribus? an tot Judicibus justitia vel injustitia causæ evidentissima non est? tamen sæpe eorum Decretis quid injustius? an tot sceleratissimi homines apertissime & evidentissimè conscientiam convicti non fuerunt, se Patriam prodere & perdere?

dere? prodiderunt tamen, perdiderunt. An tot sine numero furta, libidines, latrocinia, perjuria, & summa id genus flagitia mali non perpetrant, quorum passiones ab iis sensus naturæ & evidentiæ sceleris ac indubitata cognitio boni & mali tota vi avocabant?

Concludamus jam, quod si ad evitandum malum, ad faciendum bonum, malis hominibus & ipsa Lex ac voluntas Dei revelantis, & instinctus, & Evidentiæ, sæpe non sufficiunt, nec semper passiones refrænant nostras, multo minus iis continendis solus sensus moralis & Evidentiæ sufficient. Dei hæc non tantum voluntate & Lege, sed etiam Dei manu ope & gratiâ opus est, sine qua boni nihil homo faciet, ut Revelatio nos docet, *sine me nihil potestis facere*. Item illud Pauli: *non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*.

Quid jam hærendum mihi est, inter cuiuscunque Athei sive Theistæ dogma, statuens duo sola virtutis principia, & inter Divinam Auctoris Religionis meæ doctrinam? inter Baillium, & inter Petrum Apostolum totamque Ecclesiam, docentem à voluntate Divina omnia bona opera, omnes etiam politicas manare virtutes, *sic est voluntas*

luntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam, omnes honorate, fratres diligite, Deum time, Regem honorificate, servi subditi estote Dominis etiam discolis. Et ecce voluntatem Dei manifestum harum & omnium verarum virtutum principium, sic est voluntas Dei. Sine hoc principio, cum toto sensu morali & evidentia () nec Bæliana,*
 N quam

N O T A.

(*) *Quam debilia sunt hæc sola virtutis principia: sensus moralis & evidentia, ostendimus supra è sceleribus inductis in mores apud quasdam gentes, ut mergendorum infantium & similibus; Theista respondent, non sequi inde hæc duo, bonorum morum & actionum sufficientia non esse principia: dummodo enim educantur ex errore gentes, & veritate collustrentur, certè errore sublato, & verò stabilito, aliud mox illis gentibus sensus moralis & evidentia dictabunt. Quid facilius autem quam v. g. crimen demergendorum infantium, humanitati omnino contrarium, noxium, turpe & infame esse, barbaris demon-*

quam ex Atheis conflat, nec ulla, aut bene regetur, aut erit felix Respublica.

Ex his jam liqueat, quam vanæ ineptaque sint, ut SS. Patres nos continuo monent istorum Philosophorum contemplationes & præceptiones virtutis, *non est in ore*

monstrare? illico ex errore educti, ipsimet morem barbarum condemnabunt: & tum sensus moralis & evidentia crimen ita occidendarum prolium gentibus omnino dissuadebunt, ejusque horrorem injicient. Idem de cæteris.

Sed jam esto ita, ut sensus moralis & evidentia possint mutari in melius, in ea gente, quæ è suo veteri errore educitur. At manifestum est, & hunc sensum moralem & hanc evidentiam, dum errore sublato possunt mutari in melius, posse eadem principia & in pejus mutari, dum alius atque alius error & opinio gentem eandem pervaserit, & occuparit. Ita semper hæc duo, quæ vocant principia, erunt juxta opiniones gentium mutabilia: semper incerta: opiniones autem gentium utrum semper & bonæ, & eadem futura sint, quis hæc de re nos certos reddet?

Edu-

ore eorum veritas, cor eorum vanum est: quamque revelatio & lex Divina procul omni comparatione, efficacius fit omnium bonarum actionum, veræque virtutis principium.

N 2

§. XII.

Educende sunt itaque prius ex suis priscis & inveteratis erroribus gentes: sed quis ille est, qui illas ex errore earum educet liberabitque? An Philosophi Theista vel Athæi? at isti certissimè primo & maximo omnium, eodemque enormissimo ac absurdissimo errore, (fontæ aliorum omnium,) è quo ipsimet educendi sunt, gentes minimè educent, minimè liberabunt: nempe ex ignorantia Veri Dei, ex ignorantia immortalis animæ, Athæi & Theistæ gentes non eripient. Nam cum isti ipsi Philosophi religionis hostes, Deum creatorem è nibilo, legislatorem, remuneratorem, judicem, ultorem scelerum, animam æternam victuram, minimè nôrint & omnino ignorent, ac ignorare velint, quonam modo gentes ex hac perquam criminosa ignorantia educent? Relinquendo jam gentes & nationes in hac ignorantia veri Dei,

AC

§. XII.

Continuatio Principiorum.

PRincipium quartum: illi neque Deum ;
neque animæ salutem pro ultimo homini
scopo præfigunt, sed nonnulli, quemadmo-
dum

ac vita futura, ridicula & ridenda omni-
no est ista philosophica illustratio & con-
versio gentium, ac gentilium errorum e-
versio. Hi eorum aliqui errores fortasse
tollentur per Philosophos, sed ex ignoratio-
ne veri Dei & animæ, mille alii etiam
absurdiores pullulabunt, ut seditiones con-
tra legitimas potestates, odia mortalia, cæ-
des mutua, bella injustissima, rapina, vin-
dicta implacabiles, adulteria, incestus,
impietas omnis erunt licita, qua tot phi-
losophi licere jam docent, ut superius vi-
dimus, & infra videbimus. Sensus mo-
ralis & evidentia his etiam assuescent, uti
sunt priscis assuefacta erroribus.

Non horum itaque Philosophorum hoc opus
est, nec usquam erit, gentes ex erroribus
inveteratis educere, quas novis & aequè
noxiiis aut etiam peioribus inscient isti :
sed

dum supra meminimus, finem ultimum hominis, arbitrantur collectionem bonorum corporis, animi & fortunæ cum virtute conjunctam, plerique in sola virtute finem ultimum & summam humanæ felicitatis ponunt: nostri contra, temporalia bona mox desitura, ut vilissimum homineque indignum finem statuunt. Neque virtuti tantum tribuunt, ut ea noster sit ultimus finis, sed tanquam medium quoddam ad finem ultimum, id est Deum, & sempiternam salutem consequendam. Optime concipimus Christiani mentem Pauli: *si in hac vita tantum*

N 3

speremus

sed opus hoc Dei ipsius, legis Divinæ. & Evangelii proprium omnino est. Voluntas & lex Divina predicata & cognita gentibus, extirpabit errores, & erit una certissima constans & immutabilis bonorum morum regula. Dum hac & sensum moralem & evidentiam diriget, tum primum fædi gentium cessabunt errores. Irreligio semper fecundissima parens erit pessimorum & errorum & morum. Instinctus morales & evidentia, nisi à religione & lege Dei illuminentur, semper erunt cæca errorum & opinionum mancipia.

speremus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Id est, quod nemo nobis Christianis esset in orbe terrarum infelicior ac miserior, si tantum modo in præfenti vita totum laborum & virtutis præmium collocarem, & in futura, nihil amplius à Deo nobis sperare liceret. Christianus virtuti non virtutem ipsam, sed virtuti Deum, pro mercede, & vitam æternam proponit. Virtutem itaque, ut semen beatitudinis futuræ, non ut hominis beatitudinem, Christiani respicimus. Cum virtute vivendi, Deus est nobis scopus, cælum terminus. Quis jam finis hominis ultimus, ad evitanda peccata, ad virtutis, ad bonorum operum morumque studium efficacior?

Principium quintum : Illorum quidam ob certas duntaxat aut suæ tranquillitatis aut politicas rationes, *ita quidem non sine aliqua observantia Christum commemorant, ut facile è frigidis coactisque eorum verbis, ac à mente dissonis, intelligi possit, quam impie de Divina ejus Persona & miraculis sentiant?* quamque sint hypocritæ, quorum cor à Christo alienissimum sit, imo illi inimicissimum. Alii istorum audaciores etiam, jam Arianorum & Socinianorum more, jam vel ipsis Ethnicis & Judæis deterius de Christo sua palam judicicia produunt.

Quo

Quo locó occurrunt menti ad arguendam horum Christianorum impietatem , & mirificum Judæi cujuspiam de Christo testimonium , quod quidem sæpius jam in angustias istos conjecit Philosophos , & Ethnici Philosophi , & Mahometis ipsius præclara de Christo testimonia. Ignoscet , qui hæc legit , huic brevi digressioni ; adolescentum duntaxat causâ , qui forte res tam singulares ignorent , adhibitæ.

Constans igitur ad extremum vitæ Judæus , Josephus , familiaris Imperatoribus Vespasiano , Tito , & Domitiano , nihilominus ita honorificè de Christo in sua inquit Historia : Cap: 4. Lib: 18. *Iudic: Antiquit : Fuit autem hoc tempore Jesus Vir sapiens. Si tamen Virum illum oportet dicere. Erat enim mirabilium operum Effector , Magister hominum , qui vera libenter amplectuntur , & plurimos quidem ex Judæis , plurimos etiam ex Gentibus ad se pertraxit. Hic erat Christus : cumque eum à Primoribus Gentis suæ accusatum Pilatus ad crucem damnasset , ab eo diligendo non abstinerunt , qui primum ceperunt. Nam post tertium diem rediivivus ipse apparuit , cum Divini Vatos hæc , aliaque quam plurima admiranda de eo prædixissent. Neque ad hanc diem deficit denominatum ab eo*

Christianorum Genus. Nunquam vero hunc Judæum Religionem Christianam fuisse amplexum, ejusque genuinum hunc esse Textum, post alios clarissimos Auctores, contra Volterium egregiè demonstravit hujus avi insignis Philosophus *Ivo Tom.* 1. Capite 3. abbreviatæ Historiæ Eccl.

Non Religione igitur ulla, sed quadam politica ratione impulsus Domitiani Tyranni, ut dixi, familiaris Hebræus, id ita honorificè de Christo scripsisse videtur: cum enim Domitianus descendentes à Davide Judæos internecone delere statuisset, quod & alii ante eum Imperatores jam cæperant, ne Rex promissus à Vatibus, qui Romano Imperio cladem afferret, ex hac stirpe nasceretur; Josephus excidii hujus avertendi causa, amore suæ Gentis, maluit Domitiano in Historia sua suggerere, jam hunc promissum è stirpe Davidica Virum Divinum, natum, invidiâque primorum Gentis occisum pridem fuisse, neminemque alium à Judæis expectari, qui esset Romano Imperio metuendus.

Quidquid jam sit: hoc celebre Josephi veri Judæi de Christo elogium, sequatur & aliud simile infestissimi Christianorum hostis Porphyrii Philosophi, magni habiti à Juliano Apostatâ. Is ita de Christo: *Fuit tale*

tale Oraculum, quo Christus appellatus est Homo probus & immortalitate dignus, quam Christiani impuri, deceptique sint. Dea nempe Hecate istud de Christo Oraculum edidit: Fuisse illum hominem pietate clarum, cujus corpus tametsi crudelibus cedere debuit suppliciis, anima tamen illius est cum beatis in Cælo Spiritibus. Hæc anima (Hecate inquit) nescio quò fato inspiravit, errorem Animabus, quibus cognoscere summum Iovem, non est datum ratumque à Fatis. Hinc Christiani sunt acerrimi Deorum hostes. Sed cavetote ne Christum vituperetis: dolete super his potius, quorum vobis fata infausta occinni. Vide Abbreuiat: Histor: Eccl: Ivo- nis Tom 11. p. 732.

Arridet laus hæc ex ore hostili non denegata Christo, quamvis minus humana ratione dignis permixta fabulâ. Hoc quidem certum est, hunc quanquam Christianis inimicissimum Philosophum qui quarto sæculo vixit, non potuisse aliter de Christo dicere, quam cum quadam reverentia, & perhonorifico testimonio ejus virtutum & immortalis gloriæ: Siquidem inter ipsos quoque Gentiles primis illis Ecclesiæ sæculis, communis eaque constantissima de Christi sanctitate, pervulgata erat existimatio.

Judæo & Ethnico, adjungamus acerri-
 mum Christi Dei hostem, Ariana certè im-
 pietate à Monachis Arabibus imbutum,
 Mahometem, tantæ Sectæ Fundatorem va-
 ferrimum, qui nihilominus, ne undequa-
 que Christianorum animos à se alienaret,
 odiosumque se illis redderet, quanta semper
 cum reverentia, & laudibus in vicenis am-
 plius sui Alcorani, è quibus, quæ sequun-
 tur, excerpimus, locis, Christum com-
 memorat & concelebrat? *o Maria*, inquit
certè Deus elegit te, fecit te puram, Viri
nesciam, elegit te super mulieres omnium
mundorum, omnium sæculorum. Deus anun-
tiait tibi Verbum ex se, nomen ejus erit
Jesus, Filius Mariæ conspicuus in hoc mun-
do & in futuro sæculo, positus in signum o-
mnipotentia, in miraculum hominibus & in
miserericordiam. Dedit illi Deus sapientiam
& Evangelium, & misit eum verè lega-
tum suum ad Filios Israel, Ducem & Præ-
ceptorem Gentium. Venit ad confirmandum
vetus Testamentum. Dedit illi Deus vim
miraculorum & roboravit eum spiritu San-
ctitatis, curavit cacos, leprosos, vivifica-
vit mortuos. Deus eum ad se in Calum
rapuit & elevavit. Adventus ejus futurus
in mundum, erit supremum signum extremi
Judicii. Hæc & similia passim Mahometes.
 Insuper

veri honesti homines, Auctorem nostræ Religionis Deum humanæ naturæ unitum agnoscetes, nedum Divinas ejus leges & præcepta, sed æquè illius Sacramenta & Mysteria in Evangelio proposita ab Apostolis divulgata & asserta, ab Ecclesia constanter tradita, uti revelatam veritatem à Deo, pronò animò suscipiunt, eisque ita firmiter adhærent, ut pro iis defendendis vitam & sanguinem profunderè sint parati. Actus autem omnes seu Ritus externos Ecclesiæ, ac imprimis Sacrificium illud præstantissimum, nostræque Religioni proprium, respiciunt tanquam cultum supremo suo & rerum Conditori ac Domino à præditis ratione hominibus jure maximo debitum.

Quis & hic dubitet, Mysteria salutis nostræ, Sacramenta, Ritusque Ecclesiæ, continuo ad summam in Deum Religionem & pietatem homines excitare? Mysteriorum fidem & Sacramenta in mores Christianorum influere? contemptis Mysteriis & Sacramentis, inter Ethnicorum ac infidelium nostramque disciplinam & mores nullum fore discrimen.

Principium sextum disciplinæ honestorum hominum. Tanto illi Administros rerum Sacrarum & Ecclesiæ Magistratus, qui rationibus verè ad animam & conscientiam perti-

pertinentibus præsent , odio præsequuntur , gauderent ut plurimum , si quoquomodo è medio hominum tollere eos illis liceret.

Injurias & damna Hominibus Ecclesiasticis illata , nihili ducunt , aut etiam virtutis & justitiæ locò reputant. Id sane non mirum : neque enim unquam amica potest esse Theistis conditio , & Status Sacerdotum , in his enim illi , qui omnia ad Religionis ruinam moliri non desunt , non parum obstaculi situm esse , animadvertunt.

Philosophi contra Christiani ratione ac Religione his de rebus sunt planè convicti : imprimis Deo publicum necessariò deberi cultum , Mysteria ac dogmata Religionis , quæ ad vitam futuram spectent , à Deo revelata esse. Harum uti sanctissimi cujusdam depositi Sacerdotes pro officio primos esse custodes : Nòrunt item probè , quod cum homo constet natura duplici , corpore nimirum & spiritu , duplicia quoque dari bona , temporalia corporis , aeterna animi , proinde alio Magistratu opus esse , ad quem bonorum ad corpus pertinentium procuratio , præsidium & tutela spectet , atque id officii mundani Magistratus obeunt : alia procuratione indigere propria bonæ animæ , quorum cura & administratio concedita est Sacerdotali ordini , bonorum inquam longè
præ-

præstantiorum fluxis vitæ hujus bonis. Intelligent itaque Christiani Philosophi inde consequi, istud hominum genus à Deo cum ad peculiarem sui cultum, tum ad regendas hominum animas conscientiasque adlectum, & coli à Populo, & integra illi sua jura servari oportere.

Cum itaque in quovis Imperio & Republica duplex hæc Sacerdotalis & mundana conspiciatur Potestas, utrique igitur suus honos & obedientia suo jure debetur. Neutram alteri fraudi damnoque esse debere, sed concordiam & fædus quoddam perpetuum ac intactum inter Imperium & Sacerdotium sacrosanctè servandum esse.

Tam sacrum ordinem statui sæculari & Principi, quam Principem & statum sæcularem sacris Magistratibus statûs Ecclesiastici obnoxios esse: nec unum alteri se posse opponere in rebus ad alterutrius jurisdictionem spectantibus: imo status Ecclesiasticus, respectu rerum seu rationum temporalium subjectus obediensque esse debet Patriæ legibus, dominantique Principi, uti vicissim Princeps dominans, cives & incolæ Regni, respectu rerum seu negotiorum spiritualium & pertinentium ad salutem animæ, ad cultum Divinum, ad ordinandas res

Reli-

Religionis & Ecclesiæ, debent esse obedientes & subiecti superioribus Ecclesiasticis.

Sacerdotibus itaque jure suo, honore debito, reverentia & obedientia in rebus conscientiaæ ut par est servatis, quid ad probos Principum & Populorum mores? ad causam vivendi regulam magis ac efficiacius prodesse ac opitulari possit? nemo non videt. Contempta vero sacerdotii custodiâ, quæ Religio? quæ disciplina? qui mores, quæ vitiorum clam, flagitiorum palam censura ac repagulum?

Principium Theistarum septimum. Philosophi (de qualibus in præsentî agimus) id præcipuum solenneque habent, eoque tanquam lidio lapide libri eorum morales cumprimis dignoscuntur, quod in iis maximopere exaggerent, illos solos Deum, ut decet, cognoscere, hoc est, illos solos bonitatem ejus, clementiam, munificentiam, commiserationem, amorem ejus erga homines paternum debite prædicare & celebrare, (ac si nos Christiani idem ipsum libentissime non faceremus) affirmentque, quod hoc sit revera Deum cognoscere, bonum undeque Deum confiteri, *sed non oportere, illum ut terribilem Legislatorem, severissimum Iudicem & vindicem tyrannumque nobis effingamus*: id enim esse omnino contra Divinæ

vinæ Bonitatis naturam. Magnopere illi hac in parte Dei causam sibi defendendam suscipiunt, quod videlicet Deus *omnibus bene, nulli male queat facere*: hujus dogmatis pleni sunt Theistarum libri omnes, & recentior illorum Belisarius. Trahunt doctrinæ hujus originem à priscis Philosophis Ethnicis: *Ira Deorum nulla est unquam: nec irasci Deum, nec nocere*. Dantque hujus rei causam, quod ira sit commotio humani animi, ejusque passio, quæ eum commovet, permutat, & præterit: quales animi motus Deo convenire non possunt. Qui autem sine ira & severitate (inquiunt) Deus possit esse trux quidem Legislatores, Judex, ultor & punitor? Ajunt item cum Seneca: *Dii nec facere injuriam queunt, nec accipere*.

Respondit pridem his Philosophis longè sapientior illis & longè antiquissimus Theologus Ecclesiasticus: *ne dicas: miseratio Domini magna est, multitudinem peccatorum meorum miserebitur: misericordia enim & ira ab illo proximant, & in peccatores respicit illius ira*. Id est æquè sunt Deo proximæ, nam illi sunt intimæ & ira & misericordia: misericordia inquam in deprecantes: ira in contumaces peccatores. Respondit iisdem & doctissimus Lactantius o-
pere

pere : *de ira Dei.* Nos enim Christiani iis respondemus : iram in Deo non esse ut in hominibus affectum animi subitum & concitatum , qui Deum commoveat , & prætereat : sed quemadmodum una ex parte , ejus amor , & misericordia erga creatos à se homines , qui eum ut par est Creatorem agnoscunt , ita parte ex altera ejus justitia , severitas & ira contra malos Creatorique perduelles , sunt , ut vocamus *Attributa & inseparabiles proprietates Divinæ naturæ* , quæ Deum in semet minime mutant , eodemque penitus modo sunt ejus attributa , uti & ejus sapientia , omnipotentia , bonitas. Imo si oporteret Deum carere ira & ultione ideo , quod ira & ultio hominem commoveat & perturbet , ob hanc ipsam rationem Deus deberet carere & misericordia & amore erga homines , quandoquidem & commiserationis & amoris affectus excitant , commovent , mutantque humanum animum.

Meliore , ut dicere solemus fide , aut saltem meliore Logica usi sunt aliqui Philosophi veteres , qui affirmabant , quod Deus neque ullum oblectamentum capiat ex hominibus , neque rebus eorum lætetur , neque ira contra eos incendatur : *ab omnibus passionibus animi liber , ut nec dolere unquam possit , nec aliquando letari.* Apulejus. Cer-

tum enim est, quod qui odisse non potest, & amare nequit.

Minoribus & inferioribus Diis prisca Philosophi concedebant affectus amoris & iræ in homines, de iis fatebantur: *quod ira incitantur, misericordia flectuntur, donis invitantur, precibus leniuntur, contumeliis exasperantur, honoribus mulcentur & ad similem nobis modum variantur. Apulejus.* Supremum autem Deorum carere his omnibus affirmabant, seu quod idem est, supremum Deum solum nec amare homines, nec etiam posse illis irasci.

Nos Christiani Catholici Deum unum colimus, nullos alios minores habemus Deos: respectu enim seu comparatione ad Deum, Divi sanctique (quantumcunque eis debitam venerationem cultumque exhibeamus legitimum, tanquam Personis excellenti virtute præditis, Deoque caris, & nostris apud Dei majestatem patronis) sunt opinione nostra tam viles uti & nos exiguique vermiculi, comparati inquam Deo sunt talis ut & nos cinis & pulvis. Sed nostra nos docet Religio æquè de infinito hujus summi Dei erga homines amore, ac de ejus in illorum Religiosis precibus ac virtutibus oblectamento, æquè & simul de terribili Dei contra Præceptorum ejus prævaricatores ira,

ac

ac inevitabili sive temporali sive æterna in
 impios ultione Divina. Sacra Scriptura his
 vocibus plena est, *ira, indignatio, furor*
Domini, vindicta, ignis incensus est in fu-
rore meo. Signa hæc vocum non significant
 in Deo mutabilem ac prætereuntem com-
 motionem bilis seu *cholera*, sed explicant
 humano quidem modo infinitam ejus sancti-
 tatem, infinitam justitiam, ob quam peccata
 & scelera ulla ratione pati nec potest nec
 vult; id tamen ullo modo, nec vel mini-
 me Dei in se ipso tranquillitatem pertur-
 bat. Possumus id, ut humano more faci-
 mus, è quibusdam similitudinibus facile
 intelligere: parens qui pœnam dilectæ etiam
 proli infligi jubet, culpisque ejus paterne
 irascitur, potest quæta omnino planeque
 pacata id mente facere. Judex flagitiosum
 hominem supplicis & morte mulctat, nihil
 tamen inde commovetur, nihil ejus incendit
 animum, est undequaque tranquillus: vel
 in obnoxiiis ergo continuo pectoris animorum-
 que motui mortalibus, hæc potest observari
 pax animi & perfectio, cur non in Deo in-
 finito omnium perfectionum fonte, ut justus
 severusque esse possit, ut impios juste pu-
 niat, sed absque ulla passione & motu.
 Offendit Deum, (nam & hoc simili uti no-
 bis fas est) legem ejus prævaricatio quem-
 O 2 admodum

admodum offendit Regem legum Regiarum contemptus. Quò sublimior est offensi majestas, quoque vilior qui offendit, eò major majestatis offensa & injuria. Rex hæc inter pacatus tranquillusque solio infidet, leges autem semel ab eo statuta, ulciscuntur ut par est, puniuntque flagitia.

At enimvero saltem æternitatem illi pœnarum, tanquam paternæ summæque Dei bonitati & clementiæ juxta eos prorsus contrariam, audacter rescindunt, contra expressum supremi nostri Judicis decretum, *ite maledicti in ignem æternum*. Quasi vero ultroneus contemptus & offensio infinitæ majestatis, non esset infinita offensio, à vilissimo homine rem creatam creatori præferente, Deo facta: quasi itaque juxta omnino non reperiatur proportio inter infinitam Deo illatam injuriam, & infinitam pro ea pœnam. Si tuo *equali*, aut si tuo *Regi*, eandem penitus injuriam inferas, an non ratio ipsa suadet, te longè majus mereri supplicium, pro eodem penitus crimine contra Regem commisso, quam si illud contra parem committeres? & non vis ut læsa infinita Dei majestas rebellem suo supremo Dominio hominem ad proportionem ejus criminis & juxta mensuram infinitæ offensionis puniat? vis ut sit Deus tibi infinite
 misc-

misericors quò audacius pecces , & non vis ut sit infinite justus ? Vanæ itaque futilesque sunt , omnes hæ Philosophorum contra Divinam iram, vindictamque rationes , quibus Deo justitiam & pænæ justæ modum adimere isti satagunt.

Sed enimvero in tali eorum doctrina, Philosophi isti Religionis honestorum hominum , ingens suum emolumentum situm esse existimant , si sibi humanoque generi persuadere possint , *Deum nunquam posse irasci*: ideo enim bonitatem ipsam , caritatem & misericordiam Dei simul quam maxime exaltare , simul justitiam ac severitatem pænarum tam temporalium quam æternarum in mentibus & memoria hominum obliterare sunt soliti , quò peccare liberius securiusque fas illis sit. Contra apud Christianos Philosophos , non est ille Deus , qui sit tantum misericors , & non sit justus. Istorum est tessera : *sêrvite Domino in timore , & exultate ei cum tremore*. Quod jam quæso horum Dogmatum seu Principiorum , ad morum innocentiam aut emendationem efficacius mortales excitet ? Nobis quidem Christianis & calcar ad bona opera non mediocriter addunt , & fugam horroremque iniquitatis incutiunt monentis nos Pauli verba : *Deus reddet unicuique secundum operæ*

ejus in die iræ & justî Judicii; iis quidem, qui boni operis gloriam & honorem querunt, vitam æternam: iis autem, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

Quo loco fas jam mihi sit, libere id quod sentiam, dicere: dum videlicet Theistæ nobis Christianis exprobrare in omnibus suis libris sine soliti, quod male de Deo sentiamus, quod Deum alium nobis quam sit, idest hostem humani generis, crudelemque effingamus, quod itaque Deum, illis melius notum, nos plane non noscamus: Philosophi isti hoc convitio & toties ista jacta in nos calumnia, ad verius quiddam de iis dicendum nos cogunt & provocant: affirmamus itaque provocati, quod potius inter eorum plerosque, ac inter Athæos, non plurimum sit discriminis; nempe quod Deum quantum homini fas est, & quantum omnino decet & oportet, Theistæ nec nôrint, nec adorent, sed alium quendam, quem nos re vera non novimus, illi sibi excogitant & comminiscuntur Deum.

Illine enim Deum verum nôrint & adorent, qui otiosum quendam Deum confinxerint? cujus nihil res nostræ humanæ intersint; qui postquam inferiorem hunc mundum semel extra se, aut effuderit, aut ejecerit,

cerit, eum naturæ, aut casui, fortunæque gubernandum reliquerit? qui nulla præcepta humano præscripserit generi, legemque nullam, cum hæc, ut perperam loquuntur & blaterant, à Moyse efficta sit, & simplici Hæbreo populo, nomine duntaxat Divinitatis imposita. Quem porro illi Deum se noscere ac adorare prædicant? qui nec præmia virtuti, nec poenam flagitiis, nec Cœlum, nec in inferis supplicia, hominibus aut promiserit, aut minatus sit, aut debeat, aut sit unquam daturus? Deum proinde: quem si metuas, si spernas, si ames, si oderis, perinde tantundemque tibi est? de quo nihil bene mereri, in quem peccare nihil unquam possis, à quo boni nihil, mali quoque nihil præstolère? Præsenti etenim in vita, natura aut casu verti agique omnia, futuram nullam esse affirmant. Itaque ut hominem & Supremo Arbitro, & Judici vindicique Deo subtrahant, immortalem in nobis animum esse pernegant, multamque Conditori gratiam præstare videntur, si de immortalitate nostra tantum dubitent. Id autem totum, nullo alio fine, nulla causa, præterquam ut brutis, ut obscenis, quas & ipsi veteres gravesque Philosophi detestantur & horrent, voluptatibus & lasciviis, spe omni metuque futuri subla-

to, totos se infrænata quadam libidine, liberius & impunè tradant. Honesti jam illi sapientesque? imo verò soli illi & honesti & sapientes, sibi esse videntur, qui ita de Deo cogitant, nos illis vulgus sumus, turba, fæx populi, homuncionesque stultissimi, si Deum metuimus, si potiundi præcipuè bonis æternis, spem nostram in Deo locamus. Quis est hic itaque deses, delicatus, piger, omnium quæ fecit, officique negligens, otiosissimus, ut sit ipse beatus, dulci suo æternum indulgens immerfusque sopori, rerum nostrarum & incurius & improvidus, quis inquam iste aut cæcus & hebes Deus, qui nihil, quod agimus, videat, aut nimium Epicuræ tranquillitatis amans, qui ne suam interturbet quietem, nulla gubernationis, eorum quæ fecit, curâ occupare se velit, molestiamque omnem à se hac ratione rejiciat? quasi laborandum sudandumque sit Deo, si sedulo diligenterque mundum, orbemque terrarum, gubernare, homines singulatim inspicere velit, qui mundum, terras & homines undantaxat verbo eduxit & excitavit è nihilo. Talem ergo Deum agnoscere, adorare talem, est ne Deum & agnoscere, & adorare? Habeat ille quidem innumerabilia alia & summa, & maxima, quæ in eo *Theistæ*
con-

concelebrent , sed ego hunc eorum Deum, quo alius melior & perfectior esse possit : cui summa quædam desunt , scilicet , & providentia carentem , & neque misericordem , neque justum , nec amo , nec odi , nec laudo , nec vitupero , nec colo , nec despicio , pigritiam tamen incuriamque ejus rideo , tantoque majore cachinno , quod aut illum metuendi , aut aliquid ab eo sperandi causam nullam locumque habeam. Maneat jam ergo ille , quiescat æternum Cælesti suo obductus sipario *Theistarum* ac Epicurcorum Deus : Nobis alius Deus est , Conditor , Legislator , Rex , Imperator , Conservator , Judex , *Agonothetes* , ultor , punitor , omnipotens , sapiens , bonus , justus , misericors , providus , ut principium , ita unus & ultimus nostri omnium finis , qui nec in tempore , nec in æternitate , satis unquam amari , coli , adorarique possit.

Principium Philosophorum octavum : omnia , quæ ratio humana capere & comprehendere non possit , superbe rejiciunt , nihilque quod captum hominis excedat , se credere posse profitentur , evidentiam & demonstrationes geometricas in dogmatibus religionis omnino requirunt. Quod nos autem Christiani , dignitati ac excellentiæ Rationis humanæ valde injuriosi simus , de nobis pluri-

num conquoruntur. Philosophi Christiani, nihil quod sit contra rationem admittunt, contrarium nihil sano docent judicio, sed in reuelatis à Deo ad salutem æternam pertinentibus rebus, quæ non sunt contra, at duntaxat sunt supra hominis rationem, *subjiciunt intellectum in obsequium fidei*: absolute enim illis persuasum est, quod opera & Divina mysteria mens humana imbecillis & tenuis capere complectique non possit: præterea propria convicti sunt experientia, quod etiam præstantissima hominum ingenia, vel in cognitione rerum terrestrium sensui subjectarum, magisque adhuc rerum ab ipsa natura absconditarum, adeo angustè circumscripta, definita & coarctata sint, ut de quavis fere, saltem de innumeris questionibus prorsus naturalibus, perpetua utrinque dubia & opiniones serantur, & æternæ quodammodo disputationes inter homines ac nunquam decidendæ ferveant; rectè proinde hinc inferunt quid jam iis dicendum, dum de cognitione rerum, super (ut vocamus) naturalium æternarumque agitur? quam eadem vel excellentissima ingenia in iis capiendis cæcutire absque luce revelationis oportet?

Calumniam vero Christianis Philosophis hostes eorum impingunt, affirmando, quod
Chri-

Christiani nimium vim mentis humanæ deprimant arctisque circumscribant limitibus, dum imbecillam ineptamque eam faciunt ad detegendum concipiendumque verum quantumlibet sublime & altum; adeoque ita per Christianos depressa humana ratio, parum ut à brutis differat, oportebit. Calumnia hæc inquam est. Quid enim sublimius sentire aut celebrare possumus de excellentia rationis humanæ, quam quod à Conditore ita formata, ita ad lumen cæleste recipiendum idonea facta sit, ut Deum ipsum quantum homini fas est cognoscere possit? hoc sane ipsum illam infinite elevat, nedum supra brutorum, sed etiam supra solis, siderum, Cælorumque naturam, ac præstantiam. Et reapse cujusnam est in nobis opus, cujusnam vis, cujus actio? nisi Rationis nostræ, quod cum naturali duntaxat lumine jam nonnihil, cum cælesti vero addita illi luce perfectius, & quantum nostra interest, Divinum illud agnoscamus Numen? certe hæc cognitio supremi Numinis, non est corporis, non est materiæ, sed est mentis Spiritibus propria. Præterea, quid est illud in nobis, quod examinat, quod trutinat, quod consentit, aut rejicit ea, quæ nobis credenda, vel non credenda sint? nisi divinitus illustrata Ratio? Absque assensu rationis,

tionis, ipsamet in nobis esse non potest Religio.

Nihil itaque dicendo de mirifica admodum humanæ mentis vi, celeritate & penetrandi virtute, quam illi propriam observamus in detegendis plerisque naturæ arcanis, in perscrutandis rebus plurimis de cælo, stellis & Elementis, in inveniendis tot scientiis, Logice, Theologia, Ethica, Physica, Astronomia, aliisque Mathecos partibus, in inducta varietate, quot Nationum, tot linguarum sæcundarum, aptarumque adeo ad exprimenda quævis hominum cogitata: in tot liberalibus artibus institutis, Historiæ, Politicæ, Eloquentiæ, Pœescos, in innumerabilibus fere mechanicis artibus adinventis, cum necessariis, tum ad vitæ voluptatem spectantibus; quas profecto humani ingenii inventiones plane admirabiles, nunquam satis demirari possimus; quid doctius, quid sapientius, quid præstantius tot libris genuinis pulcherrimisque humanorum ingeniorum partibus! Sed jam super hæc omnia, quæ enumerari nequeant, mentis humanæ molimina, & admirabilia opera, hæc ipsamet, quo ad fieri potest, Dei & attributorum naturæ Divinæ cognitio, non estne præstantissimum omnium mentis humanæ decus, commendatio & gloria?

Verum

Verum enimvero & istud quoque, imo cumprimis humanæ rationis officium, partesque ejus sunt, suam spheram ut nôrit, neque super illam se se elevet, suos ut agnoscat limites, quod videlicet infinita non sit, *hic comprimes tumentes fluctus tuos!* quod tantum in ordine naturæ, sed nequaquam super ordinem naturæ, sit ad omnia cognoscenda per seipsam apta & idonea, fortisque & mirabilis: quidquid vero situm est supra naturam, quidquid Divinum est, si id velit intelligere & capere, quod jam id proprias vires ejus excedat, jamque ad id superiore à Deo opus sit illi lumine.

Dcus autem nihil, quò homo verè opus haberet, hominis cognitioni subtrahit, nihil denegavit: quidquid enim ad vitæ ejus præsentis conservationem spectet, dedit illi horum omnium intelligentiam; dedit sublimem, capacem, vastumque, ac eundem sagacissimum rerum inventorem intellectum: hic ei usque ad delicias alimenta, amictum, ædes percommodas, vecturam, navigationem, mille se se occupandi modos, usum Elementorum omnium, hic ei, in societate vivendi leges, sui que defendendi copiam & artem, hic illi necessaria omnia ad hujus vitæ præsidium, & ad liberandum ab ignorantia hominem, tot ejus digna scitu excogitando, abunde

abunde providit : quod autem ad alteram in æternitate futuram vitam attinet , cum hic mens humana dubia quò se vertat , omnino hærerere debeat , revelationem quandam Divinam ipse Plato in Phædone homini ad id esse utilissimam & necessariam opinatus est : Ea itaque , quæ Ratio nostra nobis nequit detegere , ad vitam & beatitudinem nostram pertinentia , ignaro horum homini à Deo revelari oportere , etiam ut §. V. vidimus Plato ipse fatetur. Deus itaque tempore à se constituto misit homini revelatam è cælo veritatem , quæ ei ad salutem æternam sit prodromus , faciemque præferat. Si jam hanc Ratio superba respuit , & se se super illam extollit , liberum quidem id illi est , sed id perquam imprudenter agit , sibi que vehementer nocet. At id jam cuivis bene cogitanti satis superque constat , quod Creator nihil nobis necessarij subtraheret , dum ad usum felicitatemque temporariæ vitæ dedit nobis præcipuum mentis & intellectûs donum , quo nos vero beatos in æternum efficiat , suis hanc ipsam mentem nostram promissionibus & revelatione illuminat.

Jam igitur ita cogitare , hæc prædicare de Ratione humana , estne illam deprimere , ac è gradu suæ dignitatis dejicere ?

Nequam

Nequam sane effrænesque in malum omne homines, quos *Libertinos* vocant, qui quam minimum sanæ rationis habent, eam quam maxime, sed simul pessime sibi contra nos defendendam assumunt. A nobis rationem nimium deprimi, nos graviter accusant, ipsimet vero una ex parte Rationem extollunt supra id quod est, parte ex altera eam vilipendunt & impie temereque deprimunt infra id quod est: quandoquidem eorum pluri, etiam cæteris doctiores talem ut in nobis animam, esse etiam in Brutis disputant & affirmant, eaque nobis & nos illis, in nihilum post mortem & nos & bruta redigendo, exæquant; agitur tantum (ut inquit) nos inter & belluas de diverso mentis rationisque gradu; ut in hujus ævi Philosophis, Volterio imprimis, quamvis sibi more suo ubique contradicente, doctrinam hanc impiam ad nauseam & fastidium nobis obtrudi conspicimus.

Sapienter igitur, inter excellentiores hujus ævi recensendus Philosophos, Anglus Varburton affirmat, *quod qui Rationem humanam vituperat deprimique, absurde insignique stultitia disputationem suam finiat, necesse est, sed simul idem quam mirifice solideque deducit in præclara lucubratione de nexu Religionis, Ethices, & Politices,*

quod

quod Ratio nostra ultra suos limites propriamque sphaeram elabi, sinenda non sit.

Principium Theistarum Philosophorum nonum: Superstitionis denique omnia illi arguunt & accusant, illi inquam, de quibus nulla eorum injuria, nam vere dici potest, quod nullius Religionis sint, & quod sub his nominibus Theista, Deista, Spiritus fortis, Philosophus Relig. honest. hominum, lateat re ipsa, homo omni Religione destitutus. Habent nonnulli talem, qualem plerique Philosophi prisca, id est Religionem propter populum, quam identidem commendare solent, sed eam neque propter se ipsos, neque propter Principes habent. Tantum Religionem dilaudant, quantum eis persuadet Politice, quod absque Religionis ope, Populus in officio contineri non possit, & illam duntaxat respiciunt, tanquam inventum Politicum: quantum vero ad eorum conscientiam attinet, universam Religionem, ejus Mysteria, actus & ritus omnes, supplicationes & ceremonias, Virtutes, legesque Christianas, uti superstitiones & fanatica despiciunt & proscribunt. Non cessant in superstitiones invehi, & iterum iterumque in superstitiones; & hic est proprius Theistarum stylus & indoles: sed hæc apud eos superstitio, nihil aliud significat, quam potissi-

potissimum Religionem Christianam Catholicam.

Scimus bene Christiani à Religione separare superstitionis deliria & anilia, vituperamus illam & ex animis Populi conamur evellere, quandoque & è mentibus personarum digniorum plus simplicitate quam doctrina præstantium: odimus ut illi male olentes, ut vocare solemus, *Sanctulos*, aut infames Hipocritas; ignoramus nihilominus qua ratione horum nobis Philosophorum conciliemus gratiam, quandoquidem apud eos & genua coram Deo flectere, est superstitio, & certis diebus frequentare Tempia, est superstitio, & modestiam silentiumque in Templis servare, est superstitio, & Deum invocare, eique ante & post cibum sumptum gratias agere, est superstitio, & libros Christianos morales legere, est superstitio, & matutinas ferotinasque preces ad Deum fundere, est superstitio, & de Deo ac Religione fermocinari, est superstitio. Qui jam sunt ergo alii Religionis, si quam habent, actus & indicia? cum apud eos etiam peccata contra sextum Præceptum Decalogi, atque alia clandestina præsertim vitare flagitia, sit vanus scrupulus & pura pura superstitio. Quis jam illa evitanda sit, si forte Theistis gratificari velimus, nos plane

P

nesci-

nescimus. Tantum nobis constat, Religionem esse debere in animo, sed absque externis actibus bonisque operibus, absque publico cultu & adoratione Dei, nullam esse. Apud eos dum Tempa omnia cum universo Sacerdotio omnibusque Christianis in cineres redigentur, tum primum cessabit superstitio.

Jam quomodo illi docent Principes? quod solennius clariusque apud istos Philosophos est isto dogmate: *Religionem tantum esse Principi inutilem, quantum Populo necessariam.* Principum, juxta eos, hi veriduntaxat sunt duo Dii, eorum *utilitas propria*, & *Ratio status.* Præcepta quæ appellant Divina, obstringere vulgus non Principes. Illos esse supra omnes Divinas humanasque leges. Beata Regna, beatos dicunt Populos, ubi hæc totam vim habent & dominantur Philosophorum principia. Christianis Philosophis ignota hæc sunt, ideoque isti apud plerosque hujus ævi Philosophos ad procurandam Populorum, Principum, propriamque felicitatem penitus inepti sunt, profususque inutiles.

Sed jam satis esto, de maxima inter Theistas seu honestorum hominum Religionis assèclas, ac nos, diversitate principiorum

rum ac opinionum, è quibus regulas Legesque morum & mores ipsos continuo effluere necesse est.

§. XIII.

Varietas Principiorum & Sententiarum in materia Religionis, varietatem morum inducit. Ostenditur qui sint mores male de Religione sentientium, qui verè Christianam Religionem profitentium?

EX hac inter nostros Theistasque Philosophos diversitate & oppositione Principiorum, quid jam naturaliter necessarioque emanat? Varietas scilicet opinionum de officio & obligatione hominis: inde verò consequitur effluitque varietas Regularum & Præceptorum ad vitam instituendam pertinentium, tandem ex horum diversitate, diversitas morum.

Complectamur dicta superius brevibus: è principiis eorum Philosophorum, qui hanc honestorum hominum sequuntur Religionem & dogmata, constat, ut volunt, Deum nihil horum curare, quæ agant homines: nec Cælum nec infernum, vel juxta paucos ex illis, Cælum solum pro mercede virtutis admitti; supplicia impiorum & scelerum

nulla dari , multo minus æterna : animæ
 mortali dum è corpore exierit , nihil in
 futura vita præstolandum , nihil esse timen-
 dum : esto per eos & immortalis sit anima ,
 sed Deum summe bonum esse ut ad æternas
 hominem possit pænas damnare ? &c. quid-
 nam necesse est ex his sequi principiis ?
 omnem nimirum peccandi libertatem , ac
 effrænem in omne malum , præsertim clan-
 destinum occultumque licentiam. Modo enim
 legibus civilis societatis satisfecerint , modo
 pænam à Rege , Magistratu seu quavis po-
 testate constitutam evitaverint , modo mo-
 lestiam vitæ , infamiam , jacturam honoris ,
 fortunæ , salutis , effugerint , jam nullum
 iis nefas est , quod vel cum tota illa , quam
 nonnulli eorum prædicant , fictitia Dei cha-
 ritate , secura quadam conscientia eis patra-
 re non liceat ; nisi forte aliqui bonam quandã
 ac cæteris meliorem , quod perrarum est ,
 crimina & flagitia ex semet perhorrescentem
 nacti sint animam , aut nisi falsum esset ,
 quod adeo vere observatum sancteque in
 Scriptura dictum est , *pronus esse ad ma-
 lum ab adolescentia sua sensus hominis* , si
 non cum timor Dei Religioque contineat.

At dicant Theistæ , id quod hic præ-
 tercundum non est , imo diligentius perpen-
 dendum : videlicet , etiam Christianos cum

tota

tota eorum Religione Christiana , æquè graviter ac enormiter sæpeque peccare posse, imo etiam peccare , ac peccant Theistæ & sine Religione Athei. Sed enimvero quid certius ipsaque experientiâ evidentius probatum est , quam quod Christiani , quamdiu se Christianos verè esse profitentur , absque scrupulo , metu , angustiis animi , diroque mortu conscientiæ peccare non possint: cum fieri nequeat , ut post peccatum vindictam Dei seu temporalem seu æternam , quamdiu sunt Christiani , non pertimescant. Etenim Christiana eos docet fides , quod Deus peccata temporalibus & æternis castiget pænis: timor hic itaque eos tandē coercet , & ad vere pænitentium disponit. Contra Theistæ , homines qui tantum honestatem humanam profitentur , peccant quidem , sed nihil eos terrente , nihil illis cōminante cōscientiâ peccant , quæ in incredulis (horam mortis eorum excipe) obduruit jam & occalluit , peccant sine scrupulo , sine ullo pænæ , præterquam aliquando humanæ , metu. Quæque igitur vel flagitiosissima sine pudore timoreque perpetrare facinora , de adulteriis & similibus , præsertim si in ea Magistratus non animadvertat nec puniat , etiam gloriari illis fas est , illis licet. Conscientia siquidem paulo supra recensitis principiis & opinionibus

Philosophicis occupata, nec quidquam sibi timens à Deo, nec enormissima quidem crimina eis exprobrat, nihil in illis reprehendit, nihil damnat, videnturque sibi innocentes esse & omnino tranquilli, dum in existimatione hominum sint honesti.

Si jam nulla condonata injuriâ crudelem etiam de inimicis adversariisque suis sumere vindictam possint, hanc perlibenter & cum oblectamento sine ulla conscientiæ improbatione sumunt, aut implacabili usque ad cineres, contra offensæ veræ aut falsæ auctorem, in semet pacati, flagrant odio. Æs alienum quam maximum undequaque contrahere, illud à se certo tempore restituendum cum omnibus lucris & usuris sub fide honore & conscientia spondere, fidem datam seu domi seu in Actis publicis scripto obfirmare, interea vero decies ac pluries elabente præfixo ad solutionem termino, de persolvendo minime cogitare, mille modos ad fraudandum eludendumque creditorem conquirere, effectis pro arbitrio coloribus de censu aut capitali ut vocant summa aliquid detrahere ac rescindere, quin etiam servos, operas, Artifices ac Mercatores pacta mercede pretioque frustrari, & nummos interim in ludos, convivia, fornice, ac in omnem luxum insane prodigere,

gere, nescio quomodo sibi isti persuadent hæc non esse contra honestatem humanam, multo minus hæc esse contra conscientiam & Deum: tantum abest, ut ista sibi cupiam vertant culpæ, potius ut hanc rationem agendi ut sublimem æconomiam ac politice in re familiari necessariam sibi ipsis collaudent. Mentiri, jurare, ac peierare, tantundem apud eos est.

Calumniari quempiam, cujusvis obvii qui in mentem veniat, famæ detrahere, mali nihil apud ipsos est, cum ita exigat communis conversandi ratio, quæ sine hoc obtrectationis pabulo cito deficeret. Jam vero ut fortunam, ut honorem, aut favorem Principis assequantur, quid sibi non licere existimant? Sive enim summa vi & injustitia debiliorem oppresserint, sive falso innocentem accusaverint, sive Judices muneribus corruerint, aut iniquam eorum sententiam violenter extorserint, sive in modum latrocinantis vicinum tenuiorem de sua proprietate depulerint, sive nefario quocunque artificio æmulum suum de bona Principis opinione dejecerint gratiaque excluderint: esto quam turpissima deceptio, dolus malus & callidissimæ supplantandi artes, esto fæda juxtaque vilissima ad circumvenendum Principis animum adulatio, esto vel

pernitiosum Patriæ consilium, modo auctori sit utile, esto denique vel nefanda secretaque in Principem Regemque suum conspiratio, rebellio, proditio, dummodo cum privato emolumento proditoris cohæreant; omnia hæc illis licent, si fortunæ eorum expediant, si præsertim tuto possint committi. Nullus enim illis obstat timor Divinæ offensionis aut vindictæ, ubi de exsaturanda avaritia, augēdo bono privato, satianda lascivia, ambitione, aut vindicta, captando favore Principis, aut si favere nolit, de ultione ex eo quærenda agitur: prompti ad omne flagitium: nam ut nulla boni operis merces in altera vita, ita nulla peccati punitio apud eos est, vel saltem hæc, inter incerta plane ab iis numerantur.

Quare plus etiam de iis vereque dici potest, quod propemodum imprudenter secus agere viderentur, si sublatis Dei Præceptis ac Evangelio, sublata spe præmii metuque pænæ, aliquem adhuc conscientiæ scrupulum reliquum sibi facerent. Nam cui illis bono esset, Deo nec remunerante nec puniente, perdifficilis ista, præsertim in arcano à quovis scelere continentia? innocentia, & morum severitas? Proinde ut Paulus Apostolus ait, *quæ in occulto fiunt ab ipsis, tur-*

pe est & dicere. En maxima parte horum honestæ Religionis hominum & philosophandi, & consequens ad eorum principia vivendi ratio.

Statuamus nunc ex adverso honesti Christiani imaginem ; & quemadmodum *justus ex fide vivit*, videamus quomodo ille mores suos ad fidei Christianæ amissim conformet, ac in quo Christianam collocet honestatem. Diximus, ac abunde demonstravimus, quod honestas Philosophica, seu probitas novæ hujus Religionis duobus his ceu cardinibus innitatur, quarundam scilicet virtutum, ad decorum in societate humana servandum, superficiei, deinde sollicitæ conservationi proprii honoris & famæ.

Postquam igitur jam verissimis lineamentis depinximus istos homines, qui solam Religionem honestorum hominum profitentur, videamus, quomodo Christianus, super aliis planeque diversis duobus itidem fundamentis Christianam statuat honestatem. Ac *primò*: honestas Christiana, ad Religionis Præcepta, mores diligentissime conformare, id est omnes Christianas virtutes Theologicas ut vocant, ac morales exercere, simulque ab omni peccato declinare, idque totum amore solius Dei, & propter animæ salutem, jubet. Deinde *secundò*, suum cui-

P 5

que

que honorem & famam, cautè, sollicitè, ac juxta Christianæ Religionis leges tueri præcipit.

Honestatis Christianæ, (honestus quidam inquit Politicus lib. de vera Politice) *honestatis Christianæ conditio inseparabilis est, ut Religionem Christianam constantissime proficere, ut ejus disciplinam exactè sequaris, ut licentiam vitæ ac impietatem omnem perhorrescas.* Intime autem, in mente, in cogitatione ipsa, licentia & impietas honesto Christiano perhorrescenda est, non factis duntaxat externis & ad hominum oculum censuramque compositis. Fuerit enim & Theista Philosophus morali virtute conspicuus, opera ejus, cum in conspectu sint omnium, ac sermones etiam, possunt esse compositi ad normam virtutis. Sed quis de cogitationibus ejus ac mente respondebit? Non credit hujusmodi Philosophus quod Deus cor animumque suum scrutetur, quod ejus cogitatorum sit conscius, quod Deus legem homini sub promissione vitæ æternæ, aut sub comminatione supplicii æterni, posuerit. At Christianus credit. A quo igitur timebit iste Philosophus? senemetipsum ut illi inquirunt, timere, cavere, ac vitare debet? Sed quam parum pertimescendus custos, quam parum metuendus sibi ipse est homo censor! qui cum sui amoris proprii plenus sit, non est cur tantopere sibi à semet timeat.

timeat. Gravis profecto atroxque sibi non erit, in castigandis Deo injuriosis, aut vero concupiscentiæ, libidinis, iræ implacabilis, vindictæ, cogitationibus, aliisque homine virtute prædito indignis; cum hæ ipsæ cogitationes ejus opinione illicitæ esse nequeunt: quomodo enim illicitæ essent? cum Dei lege prohibitæ non sunt? nullique eorum reddenda sit ratio? Bonus autem Christianus hunc summum, præ Theista è sua Religione reportat fructum, quod non modo loqui ac agere, sed ne male quidem cogitare sua illi permittat Religio, quinimo vel cogitationes malas gravi ducit delicto. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mechatus est eam in corde suo.* Cum igitur Christianus sua religione jubente vel ipsas malas cogitationes vitare cogitur, quidni mala opera devitet?

Novit siquidem probe honestus Christianus, quod Deus omnia videat, omniaque penetret. *Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Credit verbis Christi honestus Christianus. *Quod nihil sit occultum, quod non reveletur.* Ac propterea non externè tantum, & ad speciem, sed intus & in animo curat esse bonus, justus & honestus, propterea omnem malitiam, iram, invidiam, obtrusionem, injustitiam, mendacium, aviritiam,

ritiam, superbiam, luxuriam omniaque viribus omnibus peccata vitare studet, cum non ad humanum oculum, sed unice propter videntem omnia Deum operetur. Hac ipsa de causa actus Religionis Christianos, domi mane, ac vespere, in Templis Festis saltem diebus, sacras è Cathedra vel piis libris conciones, elemosinas subsidia pauperum, jejunia præcepta, pro virium valetudine, nunquam intermittit: & eos tanquam nugatores levesque eorum fugillationes contemnit, qui toti corporis voluptatibus dediti, hos aliquantum naturæ molestos, at *corpus insolens in servitutem redigentes*, impie derident & jocos proscindunt, à Religione & Evangelio præscriptos actus.

Honestus Christianus injurias sibi illatas condonat ex animo, vindictam non cupit, pro suis Deum etiam deprecatur hostibus: quemvis proximum pro charitate Christiana, quibus modis potest ultro alacriterque juvat: amico datam fidem inviolabiliter sancteque servat, sed in amici gratiam, nihil quod legi Divinæ adversetur, admittet: verba mendacii ac simulationis non novit: de se permodestè sentit, despicit neminem: & vel infimos pares sibi naturam, virtute meliores existimat; cognoscit

scit seipsum, id est hominem obnoxium vitiiis & peccatis: libidinem, lasciviam pravorumque motus animi cohibet, ac cor ab omni labe sollicitè illibatum conservat: si per infirmitatem humanam delinquat, seque labi advertat, per religiosum Sacramentorum usum illico se se erigit: non obstinatum in malo voluntatem gerit, sed mox delicta & vitam emendare omni contentione satagit: ab omni malo atque mali occasione declinat, propitium sibi reddit pænitiëntiã Deum: vicariam ejus potestatem, tam in Principe, Magistratu & Judice, quã Civis, quam in Sacerdotio, quã Christianus, prout par est, reveretur & audit, iisdemque ut Deo obedit: Ecclesiæ, servis, operis, creditoribus, opificibus, mercatoribus, suum cuique plenè solvit ac reddit: nulli, quo tenetur, hominis, Civis, Patris, mariti, Domini, servi, Magistratûs, Judicis, Ducis, Militis &c. &c. officio deesse, totus satagit: cum in his omnibus non humanos plausus, sed desuper paratam mercedem, imo Deum ipsum, qui se bonis *in mercedem magnam nimis* offert, pœstoletur. En nucleum, veramque honesti ac Christiani hominis effigiem, en mores illius è Religione tanquam è fonte suo decurrentes.

Quod

Quod autem curam tutelamque *honoris* attinet: honestus Christianus permagni suum facit æstimatque honorem, tanquam præcellens cæteris, datum sibi in terra bonum, quod & sacer Textus commendat, *melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ*: sed conservationem & defensionem honoris, in rebus secundum Deum licitis, & justis collocat. (*) Tactur illum quidem juxta statum con-

(*) *Perperam nonnulli Philosophorum, qui conquirunt undique modos, quibus Religionem Christianam in invidiam adducant, hanc ei inurunt notam: isthac scilicet, inquit, Religione deprimi dejicique hominum animos, ab ea nempe perquam humilem, imo & malam de se opinionem, & quandam veluti coram omnibus reptantem imperari humilitatis virtutem: Religioni huic proprium esse, animum ad contemptum honoris, gloriæ, præclaræ estimationis & magni nominis, formare. Sed enim quam perversi sunt Interpretes isti in explicando Christiano sistemate, & Religionis vero Spiritu: nam hic quidem re ipsa omnes ejusmodi cogitationes inspirat homini, sed eo duntaxat fine, ut in illo*

conditionemque suam, verum superiores se Magistratus, omnemque potestatem & leges prout par est, veretur & colit, seque eorum prompte submittit imperiis. Paucos non offendit, inferiores non spernit. Ipsemet honestus ejus ambitus in assequendis honoribus

illo vanitatem, superbiam, arrogantiam, innatamque illi immoderatam ambitionem, quantum fieri potest, refrenet, moderetur & reprimat. Et revera quidem Religio nostra revocat cuiusvis in mentem continuo, hominem, tot calamitatibus, ignorantiae, caecitati, miseriis, pravisque inclinationibus obnoxium, tantae in bono inconstantiae, habituum tam viciosorum plenissimum, tot coram Deo peccatorum & culparum reum, ut homo cesset tantopere aestimare seipsum, ut hac vera cognitione sui ipsius, intimè semet convincat, illum nullo prorsus honore, nulla existimatione, multominus fama & gloria at potius dedecore & ignominia dignum esse. Cumque hac ratione ipse se se cognoverit, intusque coram Deo Creatore suo, ita ut aequum est, de se senserit, tum aspirando, (ut homini id proprium, innatum, nec frustra à Conditore ejus naturae infusum est)

bus & fascibus , minime in illo reprehendendus est , qui potius generosum ejus decet animum. Non enim honores , tanquam crepundia , vana decora & quempiam superbiæ fomitem intuetur , verum eos tanquam instrumenta & adjumenta quædam respicit ,
 quibus

*est) tum inquam jure merito aspirando ad bonum nomen , ad præclaram in societate qua vivit existimationem , ad famam optimam , imo & ad munera decoraque Patria , simul autem modestos , & alienos ab omni fastu & superbia gerendo spiritus , sui conscius , seseque noscens , profecto non peccabit cæca illa & immoderata animi elatione, neque calcatis divinis humanisque juribus naturali satisfacere curabit honoris ambitui : qui quidem ambitus ita moderatus temperatusque , nec illum adducet in interitum , nec Patria damno ruinaque esse poterit ; quemadmodum Patriam sæpe obruit olim gloria multorum , & laudis titulique cupido. Moderari igitur animum , modeste ac demissè de se ipso sentire, non se aliis anteferre , non honores tanquam omnino lege quadam sibi debitos aut solo jure nascendi ad se
 per-*

quibus se humanæ societati, Patriæ, & Principi reddere perutilem possit; solis instar, cui adjecta epigraphè, *quò altior eo utilior*. Ipsa etiam cum modo magnificentia conditioni ejus conformis, argumento est, nosse cum probè quid sibi, quid suo debeat muner-

Q

neri.

pertinentes putare, appetere, & propemodùm extorquere à Principe; voluntati Divinæ ejusque Fato, sive compos voti fuerit sive minime, se se submittere, obfirmatum ad utramque fortunam quod & ipsa Philosophia plurimùm commendat, peccatus gerere, omnia quæcunque vanitatem redolent, internè contemnere: hæc sunt quæ docet Christiana Religio: sed simul illa existimationis suæ, & bonæ famæ curam omnem habere, altiores Magistratus honorumque gradus desiderare & appetere, tantum absit ut prohibeat, potius ut vel in ipsis ad sacros fascis & Tyaras destinatis Personis id non improbet, imo probet, cum asserit, qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderare; dummodo non umbra captetur pro corpore, id est, vani tituli, pro perhonorifico quidem, at simul perquam laborioso officio. Nam ut vere
cla-

neri. Injuriam quidem suo honori inferri non sinit, sed ad eam propulsandam æquissimo jure utitur. Neminem laceffit, sed laceffitus vim probe legitimeque à se amoliri & arcere novit. Nominis sui famam apud homines fartam tectam tueri, existimationem
pro-

clariusque dicamus, plurimum profecto Religionis interest, ut probi & boni Christiani, totum quoad fieri potest Orbem regant, ut fulgeant, ut celebrentur, ut Magistratibus præsent & amplissimos honores possideant. Anne enim impiis & Religionis hostibus jus omne & potestas relinquenda sunt? flagitiosi hæc rapiant, bonis interdictum sit manus ad hos fasces extendere? Christiani hæc fugiant, recusent, contemnant, & totam Rempublicam irreligiosis tradant, malis occupandam deserant? Adeant potius viâ Regia, id est meritorum de Patria, Civitatis & Reipublicæ munia, sint Consules, sint Prætores, sint Senatores, sint Copiarum Duces, capeffant & Regiam dignitatem, sed tamen semper modestum & demissum gerant animum, non intumescant, sint humiles erga Deum gratique, illi honorem suum in acceptis

probitatis & honestatis suæ, imò & virtutis firmare, omni conatu adnititur, cum nòrit, *necessariam sibi esse conscientiam propter Deum, famam propter proximum.* Homo quippe absque bona fama virtutisque opinionone, quid quæso boni propter societatem

Q²

&

ceptis referant, & ut donum sibi à Deo concessum retineant.

Cæterùm quis rationis compos non fateatur, in homine appetitum honoris, existimationis & gloriæ, præclarum esse donum naturæ? Maximum certe istud ad omne bonum incitamentum est, ad præclare facta, ad bene merendum de genere humano calcar acerrimum: absque eo nihil sublime seque dignum magna illæ aut cogitarent, aut aggredierentur indoles. Est hæc ut verbo complectar omnia, dos pulcherrima & necessaria homini à Creatore infusa. Hoc ceu efficacissimo quodam stimulò ipsemet Deus utitur, cum ad dignas Rege cogitationes dignaque Rege opera, per vatem suum interpretem, Davidem excitat: feci Tibi nomen grande, juxta nomen Maghorum qui sunt in terra: Er-

gont

& in societate humana facere ? aut quod munus in Republica cum auctoritate dignitateque administrare potest ?

Necque jam verò illum ipsum honorem ac temporariam famam tanti æstimat , ut ejus tuendæ causâ Divinam gratiam , Divinam

gone Religio prohibebit illa , quibus Deus ipse homines exornat & excitat ?

Religio igitur vetat , ne tuum honorem anteponas Divino , præcipit potius , ut facta tua resque gestas ad laudem Dei & Domini tui , non verò ad ostentationem & vanam gloriam dirigas : ut propter Deum & æternam animæ salutem tuâ , non verò propter oculum & acclamations populi , in virtutem incumbas : Iam si virtute præstes , ne quidquam metue , gloria & honor proculdubio tanquam umbra sequentur , & illa omnia quibus cor humanum tantopere delectatur . Trahimur omnes laudis studio , & optimus quisque maxime gloriâ ducitur . Cicero . Optimi mortalium altissima cupiunt . Tacitus : Nihil ejusmodi sententiis Christiana adversatur Religio , modestiam solum animique moderationem exigit , charitatem

in

vinam ut ita dicamus de se existimationem parvi pendere ac spernere videatur, seu quod idem est, ut pluris faciat ab hominibus, quam ab ipso supremo Numine æstimari. Verus Christianus ita juxta Divum Chrysostomum secum ipse reputat: *quæ utilitas hominis, si illum totus Orbis admiretur & laudet, Conditor autem & Iudex omnium, æternum condemnet?* Ac tandem cum Divo Paulo sic statuit, *gloria nostra hæc est, Testimonium conscientie nostræ.* Hæc igitur vera est, paucis quidem & absque fuce depicta, probi Christiani imago: quam compendiosius adhuc colligendo, id de eo brevibus dicendum est, quod scilicet secundum Re-

Q 3

ligio-

in alios exigit, justitiam exigit, ne emolumenta tua fraudi damnoque sint te dignioribus, & te melius de Ecclesia Principe ac Republica meritis.

Par responsio afferri potest ad opum divitiarumque curam, quam, ut objiciunt Philosophi, Religio Christiana prohibet, proinde pauperie & egestate Gentes Civitatesque, (ut ab iis accusatur) marcescere sinit. Omne enim hac de re nostræ Religionis consilium eò reducitur: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

ligionem vivat ; integritatem autem honoris ac optimæ apud Homines existimationis , cum timore Dei & bona simulque tuta conscientia sapienter nôrit copulare.

§. XIV.

Publicæ privataque rationes expenduntur , ob quas probus Christianus , præfertur probo Homini ex ista Religione fictitia hominum honestorum. Bonam , florentem , felicemque Rempublicam , nullo prorsus modo esse posse , cujus Cives irreligiosi sint , malisque moribus.

INquiramus jam ac statuamus , fatisne sit cuiquam honesto esse viro , quin simul idem probus sit Christianus. Enimverò , si quem nondum totum abripuit occupavitque isthæc nova Religio Philosophorum , qui aliquarum tantùm virtutum socialium sibi corticem & superficiem sufficere arbitrentur , veras autem , Christianorum præcipuas , moralesque eorum virtutes rejiciunt , Præcepta nulla , legem nullam Dei agnoscunt , peccari contra Deum , peccataque à Deo puniri inficiantur , qui rejecto fine ultimo hominis , in temporalibus bonis ac præclara apud homines de se opinione & fama , aut in ipsa

vanæ

vanæ ac infructuosæ virtutis possessione conquiescunt ; si quis his inquam principiis nondum se totum abripi occuparique sivit, huic sana adhuc mens & ratio permittet unâ nobiscum agnoscere, quantum longè præstet, bonum esse honestumque Christianum, præ Philosopho, collocatæ in sola honestate humana Religionis Præcone.

Ego verò triplicem ob causam, bonum Christianum, honesto isti homini præferendum omninò esse, procul omni dubio affirmo & statuo: imprimis ob publicum humanæ societatis bonum: deinde ob famæ etiam temporariæ veræ solidæque rationem: postremò (quod semper primum & maximum, cæterisque omnibus longè majoris momenti, homini mente prædito debet esse incitamentum) ob spem in altera vita felicitatis æternæ.

Melius, inquam, imprimis est bonum esse Christianum, ob publicum humanæ societatis bonum: ad hunc enim scopum tota hæc nostra tendit lucubratio. Cui Patria cordi est, ejusque præsentem infelicissimum videt & examinat statum, simulque perspicit, quam hæc omnia mala & infortunia publica, non aliunde apud nos quam ex summa regiminis interni confusione, è dissolutis semper infructuose Reipublicæ comitiis,

Q4

proinde

proinde ex publici derelictione inopiaque consilii proficiscuntur, quisquis hæc inquam penitus considerare velit, contremiscat & torpeat necesse est super observatione de interitu multarum Nationum, facta à plerisque optimis & sapientissimis rerum politicarum Scriptoribus, quibus nostri æque ac præcætorum sæculorum historia præ oculis est.

Manifeste itaque clare & indubitate meliores quivis ostendunt Politici, in omni Gente, Regno, & Republica, ubi depravati malique mores altas jam longè lateque egerunt radices, & jam quodammodo dominantur, actum jam desperandumque esse de ea Gente, Regno & Republica, ut è præsentis ruina erigi, ut sibi melius consulere & prospicere, ut ad meliorem pristinumque statum, ad corrigendam internæ administrationis & rectionis formam redire unquam revocarique possint. Id perquam est evidens, nec fieri aliter potest. Ubi etenim multò major est copia numerusque flagitiosorum & perditorum, quam bonorum Civium, quid jam de tali Populo, de tali Natione, adeò malis infecta, boni sperandum superest? Id in re ipsa videamus. Post sunt enim pauci, qui adhuc supersint, quos adhuc in multitudine malorum reperies,
verc

vere probi sapientesque Cives, saluberrima & optima, ad erigendam è naufragio Patriam præbere consilia, sed isti pauci obruentur à majore nequam Civium numero; mali, bonis invicto semper erunt obstaculo. Semper etenim bonorum evertent conamina homines malorum morum, intus pessimi, vitiorum & criminum occultorum pleni, quibus Gens jam in semet tota depravata abundat, homines scilicet avari & inexplebiles, homines qui per fas & nefas suam rem privatam augere discupiant, homines, qui luxu & libidinibus rem domesticam decoxerunt, & damnis Reipublicæ ac infami ex ea questu sua damna sarcire & reparare contendunt, homines in omnia flagitia & ipsam proditionem Reipublicæ & Principis proclives & proni, dum eorum ambitioni effræni, ridiculis cupiditatibus, superbix, vindictæ, furorique satisfiat; homines fæde inhiantes pecuniis privatæque rei amplificandæ, ideoque vilissimi & abjectissimi, quibus vel turpissima adulatio, & infamis rependi ante Potentiores, atque capita prosternendi consuetudo, basia manuum, genuum pedumque prensatio constent nihili; homines ad omne mendaciorum & calumniarum genus projectissimi, homines vendere, vel

maximas sanctissimasque Patriæ rationes cui-

vis

vis

vis plus offerenti paratissimi, dum vel exiguum brevemque inde fructum percipiant, homines brutis voluptatibus, lasciviis & libidinibus nimium toti quanti immersi, ut erigere possint mentem ad meditandum aliquid sublimius, sibi gloriosum, humano generi salutare & utile.

In qua igitur Gente, Regno & Republica talium pars magna aut major civium jure suo ad consulendum Reipublicæ se se immiscet, & muneribus officiisque Ecclesiæ, Patriæ, ac Principis pro jure nascendi admovetur, quid jam ibi divinandum est, quid de ea Gente fiet? cujus consilia, Ærarium & reditus publici, arma & militarium copiarum imperia, justitiæ administratio, templa & Sacra in tam flagitiosorum sint manu Civium? quomodo Natio perditis idgenus referta hominibus se se ab imminente certoque exitio, interitu, ruina, liberabit & eruet? Istine salus erunt Patriæ? tum cum difficillimis, uti accidunt, Reipublicæ temporibus, omnia pro sacris, salute & libertate aggredienda, movenda, excitanda essent, cum vel maxima ultero essent adenda pericula, incommoda famis, sitis, frigoris, insomniorum libenter ferenda, toleranda fortunæ, splendoris, bonorumque jactura, & omnium rerum quibus nihil in vita carius

ta carius detrimenta , obfirmandum contra infortuniorum tela vimque fati ahencum pctus : istine quæso delicati , molliculi , uxorii , meretricii , libidinibus undequaque catenati & vincti , istine , calamistrati & cincinnati Trossuli , istine augendæ vel per scelera rei privatæ cupidissimi & infatiabiles opum helluones , istine superbia , & ambitionis peste , invidia alieni boni , odiis ardentes mutuis , istine adulatorum , versipelles , fraudibus , perfidiæ , periuriisque infucti , istine ad rapinas vexationesque & in omne nefas audacissimi , istine perditissimorum morum homines notâ publicæ impietatis iniusti , idonei forte erunt promptique , ad defendendas aras & jura Reipublicæ , ad consulendum ut bene sit Patriæ ? ad cives à ruina & clade vindicandos ?

Si cui jam , hominis alicujus genus humanum exosi , solitarii & asperi , non politicorum hæ esse meditationes videntur , præstabit saltem fidem Philosopho & Poetæ Ethnicæ , qui Romani Imperii perniciem & occasum libidinibus & plenis lasciviæ moribus , ac alte jam in animos immixtis adscribit sceleribus : *fecunda culpæ sæcula , nuptias primum inquinavere , & genus & Domos ; hoc fonte derivata clades , in Patriam Populumque fluxit* : verumne id omni-

no esse agnoscet Ethnicus ? Christianus negabit ? omnia nimirum mala Gentium à malis & impuris moribus flagitiisque effluere ?

Sapienter igitur à plerisque affirmari solet, nos prius, quam internæ gubernationis formam, immutandos refundendosque esse. Secus, actum est decretumque fati, nobis aut pereundum esse, ita ut desinamus illa esse, quæ fuimus, Natio, aut mores nobis esse mutandos. Gens quævis & Respublica (nulli falsitati obnoxia hæc est Politicorum admonitio & summa veritas) Gens quævis & Respublica depravata interiorius, in qua flagitiorum plus sit quam virtutum, Gens in semet corrupta, agat quidquid velit, jam propriis destituta est viribus, quibus se se resque suas emendet. Jam perit, jam sine spe resurgendi interiit.

Avertant Superi, ut id de nostra Natione intelligam : multum adhuc in ea est honestatis veræque virtutis, cujus vel his ipsis calamitosissimis temporibus clara & crebra monumenta incitamento erunt laudique posteris : sed summa jam adhibenda est diligentia labor & bonorum conatus, ne ut impietas seu ut vocant *irreligio*, & qui ex ea corruptissimi fluunt mores, paulatim & apud nos ita gliscat, ut deinceps etiam dominantem Religionem & cum ea mores avi-

tos

tos ac omnia fusque deque evertat. Dicamus disputemusque ut libet, certe descripta hactenus fideliter Philosophica Religio honestorum hominum, eorum sensa, doctrinae, principia & libri, impietate non paucos inficiant, hanc autem mox sequuntur mores pessimi & flagitia. Et nostri ergo interitus, cum à fatiis definitur, nulla est, nulla unquam alia erit causa.

Tolle siquidem, ut isti Philosophi cum genere humano faciunt, tolle inquam pronis natura ad malum hominibus, quibus sola virtus difficilis est, omnem spem mercedis, omnem metum pœnæ æternæ, sustulisti unicum idemque efficacissimum ad cohibendos homines à peccato frænum, sustulisti pulcherrimum ad virtutem illicium; perijimus! jam in orbe terrarum, jam & apud nos ipsos, incredibilis longeque major malorum numerus, obruat minorem longè bonorum numerum, necesse est. Spes & timor religiosus nos continent, istis fortiores quæ nos à malo retineant habenas, humana non novit indoles. Qui has diruperit, disrumpet vincula nexusque omnes societatis humanæ.

Soluta hac Religione, quid inde Genus humanum emolumentum referet? quid Reges quid Principes, quid Cives, quid Patria & nihil

nihil certe aliud, quam quod omnia, dissolutissimis moribus, omnis generis libidibus & latrociniiis permiscebuntur, Respublica verò sceleratis prægravata hominibus magis magisque semper labefactabitur, donec tota horribili rerum confusione & *Anarchia* corruerit.

Pudeat jam nonnullos hujus ævi Politicos: quantum illi desipiunt! dum tractando de modis instaurandæ, firmandæ, amplificandæ Reipublicæ, Politici isti unius diei (ut Thomas Gallicorum nostri temporis Orationum facile Princeps, in Elogio Ducis Sullii inquit) postquam omnia ad calculum sibi revocasse videntur, summam rei ac felicitatis publicæ, aut in quam maxima populi multitudine & connubiorum fecunditate, aut in ingenti terra marique commerciorum copia, aut in armorum fortiumque Exercituum robore, aut in laboriosissima vel solius agriculturæ industria, aut in perficiendis pulcherrimis utilissimisque artibus, deinde quo omnia tendunt in immensa divitiarum, opum, auri, argentique congesti abundantia collocant; nihil verò de moribus; silent, heu silent, de solis moribus, quasi isti non essent omnis gubernationis anima, non essent principium & prima causa omnis in Republica motus, non
essent

essent vita & anima legum. Facite jam innumerabili refertam Populo & hominibus plus quàm arborum foliis numerosiorem Gentem , Xerxeis eam firmate Exercitibus & Classibus , Maniis arcibusque circumdate , locupletate eam & omnibus quæ Patria optima tellus , fluvii , montesque metallici possint parere, & confluentibus utraq; ex India opibus ; si in sacerdotio, populo, primoribus, Juventute, senibus , viris & fæminis mores improbi , corrupti , profligatique sint , quid jam Genti illi eveniet ? id quod Romanis , Atheniensibus, Lacedæmoniis , Carthaginensibus , quæ Republicæ tamdiu fortes & formidandæ , quamdiu bonis moribus & virtute steterê. Postquàm verò tam incredibiles opes , aut his major avaritia , quam derisa à Philosophis & sensim sublata è Populo spes & expectatio futurorum in altera vita , postquàm Epicureorum secta quæ nobiliorem partem Civitatis & Reipublicæ infecit , mores primorum Civium ac deinde Plebis fæde corrupisset , tum abjecta veteri majorum disciplinâ excussoque legum imperio, omnia in præceps & pessum apud eos ire , imperium ad occasum properare & vergere cæpit.

Erat quidem Republica bonis adhuc munita legibus, quarum numerus crescebat
in-

indies : sed quid quantumvis sanctissimis sapientissimisque legibus ibi Legislatores proficient, ubi Princeps & Magistratus bonis moribus Civium, ac conservandæ, (unde ij velut suo è fonte effluunt) Religioni, summa diligentia & severitate non invigilant? Censura, castigatio & correctio infelixa morum, leges animat, legibus vim omnem tribuit. Ubi autem corrumpi universim sinuntur mores, ubi nempe injustitiæ Judiciorum, privatorum avaritiæ, effræni ambitioni, odiis civilibus, vindictæ, duellorumque furoribus, vi Potentiorum in debiliores, lasciviæ publicæ, adulteris & cinædis, patrimoniorum & bonorum decoctoribus, ganeonibus, aleatoribus, mendacibus, perfidis & perjuris, alieni raptoribus, ærarii furibus, tyrannis in plebem, acediosis & absque ulla professione ac certo vivendi modo vagabundis erronibus, ac similibus sexcentis criminibus, ubi publicæ præsertim impietati omnium fonti criminum, continuo, solerter, magnaque vi & animo non obstant illi, quorum id officii partiumque est, mores pravos increbrescere firmarique adeo sinunt, ut frustra deinde Legum, quas malis moribus everti sivère, auxilia opemque advocent. Mores enim fortiores sunt legibus.

Et

Et ut præstantissimus ille de Legum natura scriptor & Philosophus Montesquieu inquit: *longè esse probabilius, ubi boni sint mores, malas etiam Leges populis gravi damno non fore, Leges autem vel optimas nullam allaturas salutem Reipublicæ, in qua mali jam prævalere mores: non mores Legibus, sed Leges cedere moribus: vana quid Leges sine moribus?* Quos si Principes & Magistratus negligant, multoque magis si ipsimet impietatis, contemptæ Religionis & dissolutorum morum exempla præbeant, populoque facem præferant, jam profecto in flagitiorum sentinas & latrocinia, Regna, Imperia Respublicasque vertent, ac in certissimam perniciem exitiumque trahent.

Phocionis hic Atheniensium Principis saluberrima & sapientissima colloquia, non à minus probo, quam sapiente Auctore non multis ab hinc annis edita; Varburti celeberrimi Philosophi Angli eruditissimæ ac solidissimæ de nexu Religionis cum morali doctrina & politice, Dissertationes; pluresque alii præstantissimi hac de re Scriptores mihi toti describendi essent, qui omnem Regnorum Gentiumque fortunam non in opibus, agricultura, commerciis, artibus, armis, proferendis Patriis finibus, subjiciendis Urbibus & Provinciis, sed in primis in

R

bonis

bonis moribus conservandis , bonos autem mores , in unica basi veræ Religionis collocant.

Si jam itaque & nostræ bene cupimus, bene precamur , communi nostri omnium Parenti Patriæ , consentiendum nobis fatendumque omnino est , nihil ei esse præstabilius magisque necessarium , nihil rebus nostris salubrius aut utilius , quam Rempublicam honestis , solida virtute præditis , ac bonorum morum laude conspicuis , quoad fieri potest , propagare , munire , & ornare Civibus, quales Christiana nostra efformat Religio. O utinam tam honestis, quales ista format Christianisq; viris, non fictis sed veris , Gens nostra abundet ! Nisi enim aliquis pervicacius penitusq; Christianam fidem deserat, & svave sanctumque ejus prorsus excutiat jugum , potest esse in ea homo fragilis vitisq; obnoxius , sed funditus sed desperanter malus esse non potest , nec sine emendationis spe, dum adhuc Christianus sit. Oportet eum jam penitus omni Religione carere , ei prorsus renunciasse, & vacuum re , falsoque nomen Christiani gerere , qui Christianis penitus renunciavit virtutibus. Qui adhuc Christianæ Religionis sit , debet esse adhuc ejus sectator Virtutum ; aut saltem modis ab ea præscriptis servarique in ea solitis

litis (si non datus est ut Paulus inquit in reprobum sensum) debet vel postliminio ad amissam redire virtutem.

Est equidem hoc ævo unus quidam Philosophus , qui Christianam religionem ita furiose insectari solet , ut ne probitatem quidem in ea locum habere affirmet , qui in Christiano cætu , nullam , apud Ethnicos videt omnes celebratque virtutes. Nihilominus singulari quadam adversus Christianam Religionem rabie percitus , quam crebris contradictionibus secum non cohæret , quoties secum ipse pugnat ? hic enim ille contra Religionem nostram impudenter convitia vomit , alibi eandem super sidera effert sanctamque declamat. Liceat ejus farinæ Philosophis tam impia & temeraria spargenti , liceat & nobis locis aliis eidem Philosopho saniora docenti credere. Sed neque ille quidquid contra Christianos scribat , nec ejus sectatores , ulla unquam ratione efficiant , ut Christiana Religio in semet ipsa non sit implacabilis flagitiorum hostis , non sit virtutum omnium facundissima parens fonsque uberrimus.

Quis jam igitur sanæ rationis compos dubitet , melius longè fore societati humane , si potius tota ex honestis verisque Christianis , quam ex his honestorum Religionem

crepantibus conflaretur Philosophis? si, & utinam è talibus! qualis fuit magnus ille Joannes Zamoycki, quo nec honestiorem, Christianum, nec præstantiorem virtute Civem, nec majorem clarioremve Pacis & belli ministrum, nec fortiorem exercituum Imperatorem, nec celebriorem tam internorum, quam externorum hostium triumphatorem, nec simul veriorem ac sapientiorem Philosophum Polonia protulit. Unum selectum vitæ ejus ut sic dicam momentum ostendet fatis, quantæ Religionis fuerit. Diem pene totum negotiis expediendisque literis, (quas magni Cancellarii supremique Ducis Exercituum munera, non potuerunt non exigere plurimas) discessurus ex arce Zamofcio Varfaviam ad Comitata Regni, laboriosissime impendit. Inclinata ad vesperum die, prodit comitante frequentissima amicorum & aulicorum caterva, rhedam ascensurus, cum repente gradu revocato, quasi quiddam illi memoria excidisset, quod necessario illum adhuc expedire oportuerit, omnes ut aliquantum præstolentur, perhumaniter petit, ipsemet prope redit suoque se abdit conclavi: cumque dimidiam ferme horam minime prodiret, domesticos cupido incessit, scrutandi per januæ forte rimam, quid tamdiu ageret: cernunt illum totum humi

humi passis manibus coram Deo prostratum. Perfacili negotio conjicere etiam num licet, quid pius Senator & Minister Regni tam ardentibus apud Deum precibus imploraret: quid inquam? nisi lumen, opem, faustumque & suum ad Comitia iter, & optimum Consiliorum successum. Potuitne talis Vir male Patriæ Principique consulere? Quærenti se, Deus adest, universasque vias ejus dirigit. Si jam permagnus numerus ingensque copia talium ut Zamoscius Philosophorum ac bonorum Christianorum Genti nostræ suppeteret, pro his Philosophis honestorumque Religionis hominibus, itane res essent uti nunc sunt in Republica? hisne malis præsentibus conflictaretur Patria?

Inferamus jam inde, quod cum vera Religio, veræ Virtutis, principium & origo sit, cum emanantia ab impietate flagitia malique mores in natione quacunque jactis alte radicibus, quasi jam Populo in naturam versi, spem omnem perdere jubent de statu Regnorum ac Rerumpublicarum in ruinam labentium, ut ab ea se se possint unquam erigere, certam itaque ac indubitatam hanc esse veritatem oportet, multo consultius esse, ac fortunatius socie-

rati humanæ id eventurum , si è bonis honestisque Christianis potius , quam ex] novæ de qua agimus Religionis honestis hominibus coalescat.

Huc ergo Principis , Senatus , Equestrisque Ordinis , in magnis Regni Comitibus studia omnia , vires , contentiones curæque omnes , si felicem velint Rempublicam , convertendæ exerendæque sunt , ut sancta ac vera Religio , bonorum morum sola mater & alrix , magistra & norma , nihil ab impietate detrimenti patiatur.

§. XV.

Continuatio. Rationes reliquæ duæ : propriæ Fama , & salutis. Ubi & de Theisimi duobus fontibus seu veris causis.

MELIUS adhuc est , quod præcedenti Capite proposuimus , probum esse Christianum *etiam temporaria nostræ fama* , propriæque existimationis causa. Virtus quidem necessario conciliat existimationem homini ; jam cum superius affirmarim , (id quod verum est ,) etiam Theistas posse moralibus pollere virtutibus , proinde ex illis , posse eos aliquam existimationem consequi , minime inficior , neque hac in parte quidquam

quam famæ eorum derogo. Sed cum Theistæ Virtutibus Christianis careant, nam ipsimet fidem, spem, charitatem, continentiam à lascivis voluptatibus, timorem Dei severe punientis, pænitentiam pro peccatis, humilitatem seu modestiam animi &c. omnino ut superfluas inutilesque rejiciunt, secure itaque & indubitate affirmo, Theistas, qui Christianis omnibus renuntiarint Virtutibus, quidquid de sua humana honestate prædicent, optimam, apud vere bonos, de se opinionem, & solidam boni nominis famam nequaquam merituros. Si hoc verum non est, calumniator sim.

Duo tamen hic prius consideranda sunt: *1mo*: quibus modis homines è Christianis natis, Theistæ, ac propriarum Christianis Virtutum hostes, deveniunt. *2do*. Post eorum sive apertam sive occultam à Christiana Religione defectionem ac professionem Theismi, quid sequatur.

Examinemus primum, scilicet, *quibus modis homines, è Christianis natis, Theistæ deveniunt.*

Duplicem video in orbe nostro Christiano Theistarum, unde ij oriuntur, sementem: imprimis *superbiam mentis*, deinde *facillam vitæ licentiam*.

Aliquos ergo ex iis , superbia , arrogantia , ingens de se ipsis opinio modestiæ & humilitati Christianæ contraria , paucis ut dicam , affectata Philosophiæ ostentatio , Theistas è Christianis efficit. Veterum , ut jam supra inuimus , Platoniorum , Stoicorum , Epicureorum , & recentium impiorum plerorumque Philosophorum scripta ac monumenta , illis familiaria sunt , ea legunt , ea mirantur. His tumidi , humilitatem Evangelii despiciunt. De illis dictum est , quod Paulus de sui temporis sapientibus Ethnicis dixerat : *prædicamus Christum Crucifixum , Gentibus stultitiam*. Fidem ergo nostram in Christum Crucifixum stultitiæ superbi isti arguunt : Pro amore & gratissimo animo , quem Deo Servatori ac Redemptori humani generis debent , impie eidem convitiantur ; ut ipse verbis Vatis possit conqueri , *pro eo ut diligerent me , detrahebant mihi*. Itaque simplicitas Christianæ fidei ejusque principia , ac præsertim mysteria modum captumque mentis humanæ excedentia , illis displicent. Putant suis nihil impervium , nihil impenetrabile esse debere ingeniis. Flosculi ac grani naturam & vim minime comprehendunt ; nam si comprehenderent , flosculum & granum , quales Deus & natura producit , producerent : &

Deum

Deum Divinaque volunt isti comprehendere. Divina inquam omnia quæcunque eorum ob-
jiciuntur intellectui, perinde ut pauca
quædam quæ sensui subjiciuntur, terrestria,
capere & definire se debere, & posse, ar-
bitrantur. Quæ jam è Divinis non capi-
unt, temere arroganterque refutant, deri-
dent & rejiciunt. Et quamvis quoddam lon-
gè superius illis ingenium, verè omnino pro-
rulerit: *si Augustinus Deum ratione cape-
re posset, Augustinus Deus esset*: adeo Di-
vina mysteria humanæ mentis vi superiora
esse agnovit Augustinus & omnes cum eo
Christiani Philosophi: tamen Theistis Phi-
losophis nihil obstat, quin apud se statue-
rint & consecrarint hoc quasi indubitatum
principium: *nihil esse credendum, quod ca-
pi ratione non possit*. Prima ergo sementis,
aut si mavis primus fons Theismi, est va-
nissimorum ingeniorum superbia. Homines
immemores sapientiæ & omnipotentæ Di-
vinæ, ea quæ ratione complecti nequeunt,
à supremo Deo, mente humana infinite su-
periori, revelata, à Christianis sanctè reve-
renterque accepta, petulantissime ac pervi-
caciter respuunt. Hoc est itaque primum
semen Theismi.

Attamen incomparabilis hisque major aliorum est numerus, quos non subtilior ulla ratiocinatio, sed solum simplex Christianæ disciplinæ odium, & inveterata liberioris vitæ licentia paulatim ad Theismum deducit. Conscientia imprimis identidem eos arguit & discruciat, ac illis, nefanda quæ agunt, impropere, monet ea esse contra Dei legem peccata, quæ pæna certa & æterna omnino maneat. Terrentur, perturbantur, sed in malo, cui assueti sunt, vim nullam depravatæ voluntati inferre volentes, obdurescunt. Quid jam cogitat? quid consilii capit? quid denique statuit, & à propria conscientia vapulans, & à Sacerdotibus amicisque Deum timentibus toties admonitus, emendarique pertinaciter detrectans, morum dissolutorum homuncio? statuit apud se scilicet, excutiendum illi esse omnem scrupulum vanosque vitæ alterius timores; declarat proinde & sustinet, omnia sacerdotum esse fabulas, & infantæ præjudicia, frustra que futurorum metu perturbari & infici breves præsentis vitæ nostræ voluptates. Et hi sunt illi, hujus farinæ Theistæ, quos vulgo nuncupamus, *Libertini*, hominum sæpius ignarissimi at moribus depravatissimi, qui ita ut mox diximus, ratiocinantur. His proxime accedunt illi, qui absque

absque ullo rerum Divinarum Religionisque præmisso studio, vix primis labris literas humanas attigerint, impiorum sermones audiunt, vel infames Libellos cupiditatibus eorum nimium quantum blandientes, nulla præmuniti Religione, lætitant, ac tandem sine ullo discrimine jurantes in verba Magistri, quo magis impie, eo magis egregie sibi philosophari videntur.

Non agitur quidem istis magnopere de Mysteriorum assequenda penetrandaque sublimitate, nam parati essent isti vel difficiliora captu, quam de Deo Trino & uno, aut Eucharistia credere, dum modo eadem, quæ credere hæc jubet, Religio, iis omnem cynicorum lasciviam & luxuriam, alieni rapinam, calumnias, injurias omnemque injustitiam, & idgenus scelera impune permetteret. Hæc si Christiana fides illis omnino non gravatim concederet, certum est, quod longè pauciores Theistas fortesque Spiritus, quam nunc sint, Christiana numeraret societas. Nam credere tantum, & pro sola fide sine operibus, sine peccatorum fuga, sine laboriosa exercitatione virtutis, Cælum consequi, fatuus qui nollet: sed cum de operibus Christianis cum fide conjungendis, cum de abstinentia ab omni peccato agitur, hoc difficile, hoc grave, hoc
in

in professione Christiana est illis intolerabile. En alteram veram causam & originem plurimorum Theistarum sectatorumque Religionis, quam vocitant honestorum hominum.

Detectis jam duobus his veris Theismi fontibus: secundum, quod paulo superius dixi, attingendum nobis est: nempe, *quid sive post apertam, sive post occultam Theismi professionem sequatur?* Nam sive è mentis humanæ superbia, sive è flagitiosorum licentia morum, ultima impietas seu *irreligio* nascitur, quæ jam flagitia, scelera crimina non ex hac impietate consequuntur & pullulant? certe si Theistarum dogmata & doctrinæ male audiunt, bonisque Christianis & sanæ rationis hominibus sunt abominabiles, inde præsertim id venit, quod verus propriusque earum effectus fructusque sit, sectatorum discipulorumque suorum mores corrumpere & dissolutissimos reddere. Quemcunque enim talem in quacunque societate conspexeris, ejusque indecoram, tam de rebus sacris quam de moribus loquendi, & agendi rationem observaris, cogitare mox & amico possis dicere, *hic niger est, hunc tu Romane caveto*, hic est è secta ut vocant honestorum hominum, hic fortis

fortis spiritus , hic Philosophus est. Ex eorum principiis de eorum actionibus , ex eorum pariter actionibus de eorum principiis recte inferimus.

Ingenio verò mirum quantum duntaxat hac in re pollent , possint ut facile quævis excusare flagitia , libidines , adulteria , mortalia odia , implacabilem vindictam , vim cuicumque illatam , mendacia & fraudes , ambitionem , etiam seditionem contra Principem , prodicionem Patriæ , denique & maledicta adversus res sacras & Divinas. Cuius vel maximo idgenus crimini , horrorem demere , reperta semper facile in suæ Philosophiæ Principiis , apparente quapiam ratione , conantur : aut id quod agunt , esse crimen , præterquam apud superstitiosos & fanaticos , omnino pernegant. Hodie enim summa rei apud plerosque Theistas est , persuadere ut velint humano generi , nihil esse peccatum , hominem nulla re in Deum peccare posse. Et hæ sunt naturales irreligiosorum hominum consequentiæ ex eorum rite deductæ principiis : hæ sunt eorum doctrinæ : hæc nisi ille miretur aut non credat , cui eorum Libros legere fortasse non contigisset. Tales habet Apostolos novissima hæc honestorum hominum Religio : & isti aut superbi morum pædagogi , aut peccudum

cudum more viventes , omnique scaten-
 turpitudine , nos docent virtutem. Nobis
 illi (nescio unde & à quo missi,) prædicare
 audent : Leges , quas appellamus Divinas ,
 hominum commenta esse ; nihil nos boni
 malive à morte manere ; tuto secureque ut
 illi vivunt , ita & nos posse vivere. O in-
 gentem sæculi nominisque Christiani la-
 bem !

Ut jam itaque ad propositum redeamus,
 quærerere jam liceat , an Christianus natus ,
 sive ille per superbiam , sive per deprava-
 tionem fæditatemque morum (uti hætenus
 diximus) eò impietatis devenit , ut san-
 ctam Christianam Catholicam Religionem
 deseruerit , an inquam bonam apud bonos
 viros famam , solidamque existimationem
 meretur ? an non potius jus omne ad eam
 amisit ? Hæc enim sibi sunt majorem in mo-
 dum contraria , decus integritatemque boni
 nominis conservare velle , & in talium col-
 luvie sectaque misceri.

Qui jam ergo veræ è virtute existima-
 tionis est cupidus , cujus innatum est homi-
 ni desiderium , qui bonæ famæ ut par est
 curam gerit præcipuam , ille & horum su-
 perbos spiritus , & istorum brutas ac infam-
 es libidines aversetur. Adhæreat Christia-
 næ societati, iisque, qui Divinis se regi sinunt
 Legibus,

Legibus qui Religioni se se toti ultro submit-
tunt & obtemperant, apud quos Virtutes, sunt
Virtutes, peccata, sunt omnino peccata.

Qui honore boni nominis cohonestari
quærit, optatque ut Viri probi, sibi famam
conciliet; animadvertat id quæso, quod in
omni natione, in omnibus quæ sunt in or-
be Sectis, etiam apud Mahumetanos & E-
thnicos, non concipiatur alia *idea*, & no-
tio honesti hominis, quam ejus, qui secun-
dum Religionem vivit. Nequit esse apud
Judæos, Turcas, Sinenses Vir ille hone-
stus, qui Religione imprimis caruerit. Hæc
est pervagata ac universalis omnium opinio
Gentium, quod honestas & probitas nulla
esse possit, sine cultu Divino. Non è Chri-
stianis Seneca, qui asseruit, *bonum Virum
concedas necesse est, summæ esse pietatis in
Deum*. Contra, impietas, licentia vitæ, in
nulla quotquot sunt Gente & Secta, apud nul-
lum Judicio pollentem verumque Philoso-
phum, cum honestate cohærere possunt nec
cum illis convenire honestas.

Inde consequitur, quam frustra injuste-
que, hi clam vel palam homines impii & o-
mni vitiorum genere corruptissimi, homi-
nes sine Religionis sensu, hi deceptores,
gloriolæ duntaxat humanæ causa Virtutem
mentiti, summa audacia nomine honestorum

utun-

utuntur, ejusque turpiter dignitatem prostituunt. Clament illi propalam, *ego honestus sum*, perque suam honestatem jurent: parcamus illis, si è nascendi sorte, opibus, aliquibusve meritis, sibi titulum honestorum tribuunt: at si hoc nomine opinionem quandam Virtutis quærunt, fidem nullam merentur. Et reapse quamvis urbanitatis causa male hoc ab illis usurpatum vocabulum, homines silentio præterire sint soliti, malos tamen & improbos, esse honestos nemo bonorum fatebitur. Dolendum, quod hi honesti homines, vere honestis hominibus dum eorum nomen usurpant, maculam aliquam & contumeliam videantur inspergere.

Inde denique inferendum est, quod quandoquidem Gens nulla, Secta & societas nulla agnoscit cum esse honestum hominem, qui Religione destituitur, nec è Religione vivit, fas jam sit & in nostra societate Christiana, constanter affirmare, quod qui nomine Christianus sit, sua vero Religione spreta, ejus etiam Leges vivendi contemnit, nulla ratione potest vir esse honestus.

Dicere solemus, hunc Hebræum, hunc Turcam esse in sua Religione honestum, quomodo id satis intelligi possit, quâ dicere liceat?

Jiceat ? hunc Christianum honestum esse qui Religione Christiana , ejusque Virtutibus caret ? *Deus bone !* (suspirat Barradius) *Turcane ? Mauri ? nos Christianos charitate , castitate & aliis moralibus virtutibus superent ?*

Illud jam itaque quod principiô statui, iterum iterumque affirmo ! vin' in vita præsentis honesti hominis ornamentum & famam ? juxta Religionem ejusque Virtutis præcepta vivo ; secus nemo sacrum hunc ambiat titulum. Ergo jam vel ob ipsum bonum nomen conservandum in societate humana , quod hucusque asseruimus , præstabilior est Christiana probitas, & præferenda Philosophicæ isti honestati.

Quid jam tandem hoc loci proferam de salute æterna animæ ? Cui post mortem bono erit , humana isthæc sine Religione honestas ? Nihil dum viverent non egerunt isti homines , *ut honorarentur ab hominibus* : atqui jam Christo Arbitrô & Judice *receperunt mercedem suam*. Habitus illis honor est saltem à suis similibus , celebrabantur , plaudebaturque iis , esse eos perhonestos, sapientes, celebres, magnosque viros , esse amicorum optimos , fraudis , fallaciæque ignaros, justos, promissi tenacissimos.

Sed enim quod in altera vita operæ pretium habebunt hæ populares acclamationes & laudes, quum: *Qui habitat in Calis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos?* Cum inquam Deus, Supremus Judex & laudes eorum, & laudatos, & laudantes contemnet. Honorem, æstimationemque apud mortales, bonum esse insigne haud inficior, sed tu Domine minus illius imperitare, atque adeo si tibi libet vel omnem in præsentī vita adime, dum non æternæ nos tecum gloriæ, jacturam facere patiaris.

Huic jam confirmandæ veritati pluribus insistere supervacaneum esset, solam nempe honestatem Christianam nobis à morte profuturam, ac in spem beatæ sempiternæque vitæ nos erigere. Hæc causâ veris Christianis adeo certa, perspicua, evidensque est, nihil ut novi illis, si vel plurima hæc de re dixerimus, accedere possit: Theistis vero hæc, & plura occinere, esset surdo narrare fabulam.

§. XVI.

*De Ecclesiasticorum Intolerantia. Excerpta
ex Oratione de Mr. Seguier.*

Nihil jam mihi reliquum est ad præsens propositum, quam ut solenni illi ac frequentissimæ Philosophorum querimonix & accusationi respondeam : *homines imprimis ut inquit, Ecclesiasticos, ex eo, quod tolerantix sint hostes infensissimi, perturbatores esse pacis publicæ.* Sed quid agunt hi Ecclesiastici ? peccant ne ? dum provocati impiis contra Religionem istorum conviciis, sermonibus, Scriptis, furiosis conatibus, se se pro suo opponunt officio ? an fortasse Religionem impiis argumentis impetere, sarcasms laceßere, ironiã, & jocis, in risum vertere istis licet Philosophis ? nobis respondere, ut par justumque est, nefas erit ? *Durum me dicas sævumque ? videlicet in te, nobis nihil ? tibi in Deos tantum licet ? Quid ? an dicere non possumus, tibi soli tacebunt homines, & cum ceteros irriseris, à nullo confutaberis ? Job. 3. aut illud Itaiæ : vix qui spernis, nonne ipse spernèris ? & cum fatigatus disieris contemnere, contemnèris.* Quod si jam Religionem, contra eos qui illam adoriuntur, defendere, into-

lerantia Ecelesiasticorum est? quæ igitur erunt eorum partes, quod munus, quod officium? Tolerantia hostium Religionis dominantis, quæ illis Legibus Patriis publicisque asserta est, & omnia iis jura quomodocunque concessa, ut ut sartatecta illis pace nostra relinquuntur, consequiturne inde, irreligiosis hominibus potestatem aliquam aut jus esse concessum, verbis, scriptis, factis, aggrediendi & impugnandi Dominantem Religionem Christianam Catholicam? Qua in re si istorum retundatur audacia, mox apud eos universum Sacerdotale genus ut intolerantissimum declamatur, accusatur, arguitur.

Sed perlibenter jam hoc loco ostendam, impietatem & *irreligionem* publicam, non solis Sacerdotibus esse offendiculo & scandalo, non solos Sacerdotes intolerantes esse, non solos optare Sacerdotes, eam è Regnis & Rebuspublicis exturbari, extrudi, ac ejici, bonus quilibet & sapiens Christianus, bonus quilibet Politicus, bonus quilibet Civis Patriæ, Judex, Magistratus, rectus Principis Consiliarius, ipseque Dei cultor prudensque Princeps, idem omnino cum sacerdotibus sentiunt, idem agunt, & quidem non è Religionis tantum, verum etiam è maximis Regni & Reipublicæ rationibus.

Seguier,

Sequier, clarissimus Vir præcipuæque in Regno Galliæ dignitatis & existimationis, supremus Advocatus Caesarum Regius in Curia Parisiensi, digno veteribus Christianis Philosophis animo & ardore, digna Augusti ætate, Senatu Populoque Romano eloquentia, rem Religionis nuperrimè in Augusto Tribunali Parisiensi egit; cujus Oratio, hic mihi tota, si non productior legentibus hoc loci videretur, describenda foret: è cujus tamen non modica parte latinè versa, quivis facile, quod mox diximus, animadvertet, quam nedum Ecclesiastici, sed & præstantiores Philosophi, & Principum Magistratus optimi, intolerantissimi *irreligionis* sint; quivis præterea condiscet brevibus etiam illa, quæ nos hucusque non attigimus, quam horrida & abominanda sint, nonnullorum impiorum Philosophorum dogmata, eorumque pessimos in re Civili effectus, & quam denique nedum Sacris, sed & Regnis, Rebuspublicis, Civitati, ac societati humanæ, Regibus, Principibus, omnique legitimæ potestati, certam perniciem & evidens comminentur exitium. Non Antistes itaque Thiasa conspicuus è sacro suggestu, sed Regius Advocatus, impiorum scriptorum intolerans, ut opera eorum mulctentur Decreto infamiæ; flammisque expientur, perorat:

„ Quousque tandem abutere patientia
 „ nostra, Romanus exclamârat Orator, eo
 „ tempore, quo Respublica exposita vehe-
 „ menti factionis jam jam erupturæ furori,
 „ in conjuratorum numero illustriores ple-
 „ rosque recensabat Cives, infimæ plebi ab-
 „ jectæque permistos. Non possumusne &
 „ nos hodie his ipsis uti verbis ad Scripto-
 „ res hujus sæculi, in hac quadam eos in-
 „ ter initi similitudine fæderis, quo quasi
 „ nexu quopiam in unum stringuntur, &
 „ conjurâsse videntur, impii fere omnes omnis
 „ generis contra Religionem Imperiumque
 „ Authores. Id sane nos jam nobis ipsis cæ-
 „ lare non possumus. Societas hæc flagitiosa
 „ suum ipsamet secretum prodidit: scopum
 „ ejus præcipuum esse, ut firmatam inter
 „ omnes Imperii ordines rumpat convellat-
 „ que concordiam, quæ compacta & conser-
 „ vata hucusque sacro quodam & indissolu-
 „ bili vinculo, inter doctrinam Ecclesiæ,
 „ ac inter Leges Politicas substitit.

„ Ita sane P. C. post extirpatas Hære-
 „ ses, quæ Ecclesiæ convullerant pacem,
 „ vidimus doctrinam prodire è tenebris, an-
 „ tiquis longè damnosiorum ac periculosio-
 „ rum erroribus, toties, quoties pullulâssent,
 „ extinctis. Nata est in medio nostri secta
 „ audax ac impia: quæ sapientiam falsam
 „ Philo-

„ Philosophiæ cohonestavit nomine. Specio-
 „ so hoc titulo persuadere nobis conata est,
 „ esse eam quandam omnium scientiarum
 „ scaturiginem & fontem. Sectatores ejus
 „ arrogârunt sibi munus Præceptorum hu-
 „ mani generis.

„ *Libertas cognitandi!* hæc est eorum
 „ tessera, hic clamor, quo isti universum
 „ personant implentque terrarum orbem. U-
 „ na manu tentârunt labefactare Thronum,
 „ aras evertere altera. Mens & propositum
 „ eorum erat, Divinam extinguere fidem, ac
 „ in aliam prorsus viam avocare hominum
 „ animos ab institutionibus Religiosis & Ci-
 „ vilibus; & rerum, quam moliebantur, mu-
 „ tatio, illis propemodum è sententia cessit.
 „ Discipulorum auctus ingens numerus, opi-
 „ niones & principia eorum ubique pervul-
 „ gata. Regna, & Respublicæ, sua vetera
 „ titubare fundamenta senserunt. Nationes
 „ attonitæ, dum animadvertunt, quidquid
 „ in Religione, moribus, & legibus sanctius
 „ crederent, fere obrutum, subversum, &
 „ ad incitas redactum esse, percontari ac
 „ querere à se ipsis cæperunt, quonam in-
 „ felici fato eò devenissent, ut tantopere à
 „ semetipsis differrent?

„ Religio proculdubio prima est, cui
 „ impii isti, rerum novarum auctores, fu-
 „ nestissimos mortalesque infligere conati sunt
 „ ictus. Rabie quadam inciti furentesque,
 „ evertere funditus majorum Sacra, corrup-
 „ pere morum innocentiam, extinguere in
 „ animis omnem virtutis sensum aggressi
 „ sunt. Illi, qui ob præstantiora cæteris
 „ ingenia, magis fuissent idonei ad collu-
 „ strandos ejusdem secum ævi mortales, Du-
 „ ces Incredulorum devenerunt. Vexillo
 „ sublato, datoque rebellionis signo, excuf-
 „ so omni officio, atque superbo illo, qui
 „ nulli subesse velit, elati spiritu, adjice-
 „ re se plurimum ad celebritatem sui nomi-
 „ minis hac ratione agendi crediderunt. Mul-
 „ tudo quoque eos secuta obscurorum Scri-
 „ ptorum, cum possent & illi quadam spe-
 „ cie ingenii sibi famam aucupari, cum ea-
 „ dem in medium profilierunt audacia: ac
 „ existimationem suam rei nulli alii debue-
 „ runt, quam effræni omnia scribendi li-
 „ centiæ, quam funesto cuidam illicio in
 „ suis Libris, in quibus infana Pyrrhonio-
 „ rum somnia innovârunt.

„ Alii jam doctrinam impietatis, &
 „ quidquid Religioni contrarium sit, pa-
 „ lam, apertè, impudenter, in suis operibus
 „ professi sunt. Alii eandem impietatem seu
 „ vulgo

„ vulgo Irreligionem obscenis suis & ad vo-
 „ luptatem emollientibus immiscuere Scri-
 „ ptis, quo eam facilius Juvenum insinua-
 „ rent animis : lascivisque eos fascinarunt
 „ picturis, ut his eorum impietatem auge-
 „ rent flagitiis, quorum latenti veneno jam
 „ teneros Adolescentum titillaverunt sensus.
 „ Corda intaminata, animæ puræ siverunt
 „ se attrahi insidiosis fallacibusque consiliis,
 „ quæ eis honestas ipsa dictasse videbatur.
 „ Menti illi recti consciæ, simplicitatique
 „ naturæ Juvenilis, facile illudi potuit,
 „ principiis tanto periculosioribus, quanto
 „ magis illi tendere visa sunt ad felicitatem
 „ humani generis.

„ Scriptores impii, cum gravitate illa
 „ Philosophica, conjunxerunt auctoritatem
 „ quandam, modumque ordine & via do-
 „ cendi, quam vocant methodum, atque
 „ monita, mentem ad omnia reflectendi.
 „ Scripta eorum plana, facilia, lectu ju-
 „ cunda hominibus frivolis, & præter su-
 „ perficiem inanibus : perplexa autem &
 „ implicatissima quæstionibus & dubiis, quæ
 „ simplices rudesque non possint dissolvere :
 „ sed denique irreligiosi joci, facetiæ, &
 „ ridicula de rebus sacris maledicta, pleros-
 „ que pertraxere, quibus falsa ratiocinatio-
 „ ne nihil persuadere potuerunt.

S 5

„ Secta

„ Secta hæc damnosa, omnes modos ad-
 „ hibuit, & ut corruptelam morum propa-
 „ garet, omnes ut ita dicamus fontes pu-
 „ blicos veneno infecit. Eloquentia, Poe-
 „ sis, Historia, fictæ sub nomine Romanen-
 „ sium narrationes, ipsa usque Lexica, in-
 „ fecta sunt omnia. Theatra ipsa majorem
 „ vim pestiferis his addidere principiis, quo-
 „ rum toxicum tanto vehementius agit in
 „ in universæ Nationis animos, quanto ma-
 „ jor spectatorum copia, quanto vividior
 „ in hitrione & in iis qui personam agunt,
 „ vitii imitatio. Denique Religio tot fere
 „ suos hostes recenset, quod falsos Respu-
 „ blica Literaria gloriatur se produxisse Phi-
 „ losophos. Tremant oportet Principes, dum
 „ in sinu Nationis tolerant inflammatam fu-
 „ rore perdendæ Religionis Incredulorum
 „ Sectam, quæ nihil aliud reapse quærit,
 „ quam ut sub obtentu doctrinæ, qua lucem
 „ se humano generi afferre jactitat, armet
 „ Populos contra Principes, & ad seditio-
 „ nem contra legitimam potestatem incen-
 „ dat.

„ Non ignoramus quanto exponamus nos
 „ metipfos odio, cum audacem perinde ac
 „ numerosam perditissimorum hominum con-
 „ jurationem, Magistratui deferre audemus.
 „ Sed quidquid demum offeratur periculi
 „ iis

„ iis, quicunque se palā contra hos declarant
 „ Apostolos ; qui tolerantiam tantopere præ-
 „ dicare solent , ipsi hominum intoleran-
 „ tissimi, quoties quis se se impiis opinio-
 „ nibus eorum opponit : nos nihilominus
 „ partes muneris nobis impositi adimplebi-
 „ mus imperterritito & intrepido animo, quem
 „ inspirare solet defensio veri & amor boni
 „ publici. Nefas est nobis silere , ad hanc
 „ incredibilem diluvii instar Scriptorum
 „ multitudinem , quibus irreligio contem-
 „ ptusque Legum à tot annis orbem univer-
 „ sum inundat & obruit.

„ Occupabamur colligendis id genus fu-
 „ nestissimis eorum lucubrationibus, cum edo-
 „ cemur , quod iidem flagitiosi Libelli , ju-
 „ stam in se indignationem congregati Pa-
 „ risiis Cleri Gallici, converterint. Rex ipse-
 „ met nos commonuit , Episcopos sui Re-
 „ gni deposuisse ante Solium querimonias
 „ æquè fortes, ac modestia plenas , contra
 „ audaciam irreligiosorum Scriptorum. Di-
 „ gna laude proculdubio vobis videbitur hæc,
 „ quam offensa præstolabatur Religio, pri-
 „ morum Ecclesiæ Ministrorum contentio &
 „ ardor ; id quod iis bene prosperèque ces-
 „ surum Regia respondet pietas. Minimè
 „ proinde id vobis admirationi sit oportet ,
 „ quod & nos ad hoc templum justitiæ , eas-
 „ dem

„ dem afferamus querelas , vota eadem fa-
 „ ciamus. Ministri , in quorum manu au-
 „ thoritas Ecclesiæ deposita est , & Magi-
 „ stratus quibus Princeps suam itidem au-
 „ thoritatem concedidit , debent secum cer-
 „ tare ardenti studiô & vigiliantia , quoties
 „ de conservanda sanctate Religione agi-
 „ tur , quæ nobis primum carissimumque bo-
 „ norum omnium , bonum est ; Et cælestes
 „ & Patriæ Leges tam Magistratibus quam
 „ Sacris Præfulibus commiserunt honorifi-
 „ centissimum munus & curam illius defen-
 „ dendæ , & adigendi ejus hostes , ut eam
 „ tantum revereantur , quantum in ea boni
 „ propter veros Ecclesiæ filios situm est.
 „ Id officii eo strictius Magistratibus impo-
 „ situm est , quod impietas non minus ag-
 „ greditur Principem quam Ecclesiam , quod
 „ eversum eant non minus Civilem quam
 „ sacrum Ordinem Machinatores improbi-
 „ simi.

„ Nemo , nisi homines corruptissimis
 „ moribus , qui possint scribere & se se eri-
 „ gere contra ea principia , quæ non alio
 „ tendunt , quam ad reprimendam flagitio-
 „ rum vim & insolentiam. Sola manus sacri-
 „ lega , quæ diruere ac violare aufit valla
 „ & repagula , à Latoribus Legum inter
 „ impietatem & spiritum hominis , inter
 „ virtu-

„ virtutem & crimen , inter bonos pravos-
 „ que mores posita , scelerique objecta. Ne-
 „ mo nisi hostis sit hominum , qui denegare
 „ possit actionibus nostris bonitatem vel ma-
 „ litiam earum moralem , virtuti tollere ha-
 „ sim eam , quæ duntaxat in spe vitæ fu-
 „ turæ consistit , malis omnem timorem adi-
 „ mere , quibus hic necessario imprimitur à
 „ terribili rerum post mortem secuturarum
 „ notione. Et quot sunt crimina ? quæ di-
 „ ligentia & severitas Tribunalium vocate
 „ in Judicium non possit ? Quot crimina ,
 „ quæ nulla potestas , nulla coercere aucto-
 „ ritas , nec illis occurrere valent ? quot
 „ crimina , quæ constitutam in Legibus hu-
 „ manis nullam habent pœnam ? si eam non
 „ vereantur , quam in altera vita consequi
 „ scelera necesse est : quam quidem punitio-
 „ nem criminum etiam Philosophis Ethni-
 „ cis dictasse videtur sensus quidam interior,
 „ à Religione naturali inseparabilis , & quam
 „ secreta quædam & continua revelatio ani-
 „ mo humano detexit.

„ Dum hæc auscultatis , non difficul-
 „ ter jam in memoriam revocabitis eos ef-
 „ fectus , quos Christiana Religio inter o-
 „ mnes produxit Populos quicumque tam fe-
 „ lices fuerint , ut oculos ad lumen fidei a-
 „ peruerint. Quod si id præterea adjunga-
 „ mus

„ mus , quam Sancta hæc Religio internæ
 „ constitutionis Regiminisque nostri partem
 „ faciat omnino præcipuam , quam ejus Le-
 „ ges suos in statu Civili producant Civiles
 „ effectus , quam illa suis Juribus Privile-
 „ giis & patrimonio apud nos gaudeat , quam
 „ nexu quodam stricto ubique coaluerit Chri-
 „ stianus cum Cive ; fateri jam omnino de-
 „ bebimus , quod nemo possit Religionem
 „ impugnare & aggredi , quin idem publi-
 „ cam perturbet convellatque tranquillita-
 „ tem & ordinem , quin felicitati Populorum
 „ deroget , sitque majorem in modum Ge-
 „ neri humono injurius , uno verbo quin
 „ principia politicæ constitutionis immutet:
 „ inde manat quod impiæ auctores doctrinæ
 „ se reos læsæ Divinæ Majestatis reddant &
 „ quod hostis Dei , hostis sit quoque homi-
 „ nis & universæ societatis humanæ.

Perlibenter totius elegantissimæ hujus
 orationis in Latinam , versionem suscipierem,
 sed quod id & nimis fortasse longum legen-
 tibus videretur , & quod quantum attinet
 ad meum propositum , vel in hac prima
 præstantissimæ hujus orationis à me latine
 explicata parte , satis jam superque cluceat ,
 à proseguendo hoc opere vel invitus manum
 retraho. Non possum tamen me continere,
 quin

quin aliqua vel brevibus ex ea excerpam,
quæ leguntur inferius.

„ Fæminæ ipsæ (inquit) initiantur im-
 „ buuntque his impietatis & Scepticorum
 „ misteriiis ; ac neglectis , quæ sunt propria
 „ sexui earum officiis , & ad quæ solæ illæ
 „ idoneæ sunt , in legendis ac meditandis
 „ minutis idgenus pestiferisque opusculis vi-
 „ tam transigunt otiosam. - - - Vix lo-
 „ cus aliquis ab hac contagione immunis ,
 „ quæ adinstar torrentis per Provincias o-
 „ mnes diffunditur , ac usque ad opificinas
 „ Artificum , usque ad plebis infimæ mapa-
 „ lia penetrat. Parum abest , ut jam ni-
 „ hil supersit fidei , nihil Religionis ,
 „ nihil morum , quorum innocentia pri-
 „ mitiva fere deperit. Flammeus qui-
 „ dam urensque impietatis halitus exsic-
 „ cavit consumpsitque virtutem. Populus
 „ erat pauper , sed non absque solatio : nunc
 „ æquè sub laborum onere , ac sub inspira-
 „ tis ab impietate de Religione dubiis , mi-
 „ ser undequaque succumbit. Spe antea me-
 „ lioris vitæ suas solitus lenire ærumnas ,
 „ nunc & calamitatibus suæ conditionis op-
 „ primitur , & nullum malorum suorum ,
 „ præter mortem & nihilum , finem pro-
 „ spicit.

Maje-

Majorem jam partem Orationis hujus, Librorum septem impiorum quoddam compendium occupat, quorum Philosophicæ doctrinæ & opiniones de Deo, de homine, de moribus, probant satis, quod cum Cicerone dixeramus principiò, nihil tam absurdè dici posse, nihil tam nefandum, quod ab aliquo Philosophorum non dicatur. Sed hæc Philosophos, qui nati sint Christiani, dicere, hæc eos docentes audire & legere, religiosus quidam horror incedat animum, necesse est. Unius M. Mirabaud Secretarii perpetui Academiae quadraginta Virorum, quæ ex ejus Libro: *sistema nature &c.* noster hujus sæculi Cicero Christianus excerpit, dogmata quædam pauca sufficiant: quæ nos brevioribus quod fieri potest verbis complectimur.

„ Materia (docet Mirabaud) est æterna, & necessariò est. Motus, in ejus
 „ essentia est, - - - Movet se vi & efficacia
 „ propria, non intelligentia, sed necessitate
 „ æternæ materiæ inhærente movetur - - -
 „ Homo est ens purè physicum, ex seipso
 „ formatum, productio naturæ, ut alia omnia.
 „ Motus materiæ, illum fecit nasci.
 „ Differentia hominis & belluarum, in ipsis
 „ consistit organis. Gratis fingi speciem humanam
 „ ex primo homine & prima fæmina
 „ à Deo

„ à Deo creatis descendere : habemus ali-
 „ quas à natura ideas, Divinitatis nullam ,
 „ creationis nullam : his uti vocabulis, est
 „ ignorare vim potentiam & efficaciam na-
 „ turæ , est nescire , quomodo illa potuit
 „ produxisse hominem. - - - Leges necessa-
 „ riæ quæ nos nasci fecere , faciunt nos re-
 „ verti in sinum naturæ , & iterum nos sub
 „ novis producent formis. - - -

An jam in unum collecta & coalita A-
 theorum veterum recentiumque malitia , po-
 test his quid pejus evomere ? Quæ naturæ
 isti attribunt , hæc in Deo vivo & vero
 agnoscere, quid isti difficultatis habent ? Dei-
 ne illi duntaxat nomen tollere ? & naturæ,
 aut materiæ , aut necessitatis nomen substi-
 tuere, insani contendant ? Ita belle nostri
 sæculi Christiani nati Philosophi !

„ Libertatem humanam , (cujus adeo
 „ sibi est homo conscius) Mirabaud sustulit,
 „ & ejus loco fati vim rerum humanarum
 „ præfidem statuit : omnes itaque actiones
 „ nostras fato esse subjectas , necessitatem
 „ fatalem esse, quæ regit ac movet perinde
 „ mundum Physicum ac moralem , quæ im-
 „ pellit fataliter liberas inter bonum &
 „ malum hominum voluntates , ut cogente
 „ fato , tanquam navigans violento abreptus
 „ torrente , rapiantur & devehantur quo
 „ nollent.

T

„ nollent. - - - Interea desiderium præ-
 „ sentis felicitatis propriæ est prima causa
 „ movens actionum omnium humanarum.
 „ Vitium proinde seu peccatum hominis nul-
 „ lum est, nisi id, quod se præsentis hominis
 „ felicitati opponit. Virtus quoque in ho-
 „ mine nulla est alia, nisi ea, quæ præsen-
 „ ti hominis felicitati constanter est utilis.
 „ Homo agere non potest, nisi è sua utili-
 „ tate: Injustum est igitur exigere ab ho-
 „ mine, ut virtutem sectetur, si cum vir-
 „ tute se se in præsens redderet infelicem:
 „ quando vitium illum nunc reddit felicem,
 „ vitium seu peccatum homo amet, oportet.
 „ Et cum omnia ex opinione pendeant, prin-
 „ cipium mox dictum debet esse basis mo-
 „ rum, educationis, politics, Legumque
 „ ferendarum. - - - Immortalitas animæ,
 „ Fabula chimeræ similis. Inspiciens dogma
 „ vitæ alterius, homines sane præpedit, ne
 „ procuranda vera felicitate occupentur, ne
 „ suas utiles Institutiones perficiant, suas
 „ Leges, suos mores, suas scientias. Error
 „ hic reliquis damnosior est, qui genus in-
 „ fecere humanum. - - - Mori, est esse
 „ desinere. Hoc momentum, entheo quodam
 „ affatis spem, superstitionis formidinem af-
 „ fert. Confirmatus ratione animus non ti-
 „ met mortem, quæ ei sensum omnem cri-
 „ „ pict;

„ piet ; imo eam etiam prævenire , juris il-
 „ lius est. Natura sibi necem inferre jubet,
 „ cum ignominia , indigentia , amicorum
 „ perfidia , corrupta uxoris fides , liberi in-
 „ grati , cupiditas , quæ optato potiri non pos-
 „ sit , ærumna , tristitia , melancholia , de-
 „ speratio , causæ sunt legitimæ renuntian-
 „ di vitæ. Tum pugio consolator præcipuus.
 „ - - - Idea Dei Vindicis & terribilis ,
 „ vitæ futuræ , felicitatis differentis ab hac ,
 „ qua nunc fruimur , vera est origo malo-
 „ rum hominis. Mirabaud expressè perne-
 „ gat obligationes & officia hominis à Deo
 „ originem ducere , ad Divinitatem referri.
 „ - - - Tyrannis ipsis Religio utilis. - -
 „ - - - Errore hoc usi sunt ad imponendum
 „ hominibus jugum , & ut eos è liberis in
 „ mancipia , servos , & victimas suæ ambitio-
 „ nis verterent. - - - Ignorantiæ naturæ
 „ liberæ , debentur hæ potestates incognitæ ,
 „ sub quibus genus humanum à tot sæculis
 „ contremiscit. &c. &c.

Ex his jam luce clarius patet , an prin-
 cípio orationis Pericles noster de impiis Phi-
 losophis verè illud protulerit : *una manu*
tentârunt labefactare Thronum , aras ever-
tere altera.

Opinor jam Ecclesiasticorum nullum, hoc religioso Philosopho & sapiente oratore, esse *intolerantiozem* impietatis. Sunt & innumeri illi confimiles, & boni principum Ministri ac consiliarii, & ipsimet pii Principes, & Senatores, & Magistratus, & illustres Cives orthodoxi Christiani, qui ejusdem prorsus sunt cum hoc præstantissimo viro sententiæ *zeli* & ardoris contra impios. Æque proinde ac sacerdotes invidiam & intolerantium accusationem apud istos merentur Philosophos, quod nempe sint omnes *perturbatores pacis publicæ*. Ac si quis ingenti ardere flamma domum noctu conspiciens, alta & contentissima voce clamet, incendium! incendium! perturbator sit quicquid, otii, & tranquillitatis publicæ.

Quod jam ad rem nostram præcipue attinet, satis vel in hac excellentis orationis parte vidimus, id quod toto hoc libello adolescentibus præsertim ob oculos ponimus, ad quem scilicet impietatis apicem isti perigere Philosophi, Theistæ, honestorum religionis homines, si quid jam absurdius perniciosius juxta ac sceleratius contra Deum, contra virtutem & mores, contra sanam Philosophiam & politicen, contra Reges Principes & Magistratus, excogitari & dici potest, quam hi dicant doceantque Philosophi;

sophi ; si jam denique tolerari eorum impietas & *irreligio* in imperiis Regnis Rebus publicis & Civitatibus debeat ? si tolerantia eorum bono generis humani conveniat ?

§. XVII.

Conclusio.

Adolescentibus imprimis , tertio ætatis eorum elabente , aut quarto incunte lustro , cogitata hæc legi , aut prælegi peroptarem. Inferior ætas nondum fortasse his undequaque matura videri posset : in decursu quarti lustri , jam & solidiora & apertiora ingenia : & juvenes ex educatione in liberius vitæ genus prodituri , magis antidoto seu remedio id genus , contra pestem venenumque sæculi egere , satis intelliguntur.

Quod jam vero principium scopusque fuit hujus nostræ , de Religione plerorumque Philosophorū & hominū , honestoū , juventuti præsertim sacræ lucubrationis , eadem este illius peroratio : quod videlicet tam ob *maximum bonum & nostrum & societatis humanæ* , quam ob *temporariam boni nominis famæque nostræ rationem* , imprimis autem ob *æternam felicitatem nostram* , longè antefecenda sit humanæ honestati Christiana

honestas. Et quamobrem à nomine Christi Dei & Servatoris nostri, qui nos sua morte redemit, pudeat nos nuncupari Christianos Catholicos? quamobrem jucundius nobis sit, honestos appellari homines, potius quam Christianos honestos?

Contra præstantissimum hunc honesti Viri Christiani titulum, quid valeant? quidve illi comparentur, nova hæc, identidem à falsis malisque Christianis excogitata, & in semet falsa omnino nomina? Appellitant se illi *fortes spiritus seu animos seu ingenia*, sed quam id manifeste falsum est! Unde enim *fortes*? Si fortasse ideo, quod, ut illi ipsi jactitant, rumpant masculè & viriliter omnes Religionis nexus & vincula, quod magno animo se se exuant puerilibus ut ajunt præjudiciis, quod Revelationem & fidem Divinorum mysteriorum rejiciant, quod tollant leges promissa & comminationes Divinas, quod impugnent Scripturam, Evangelium & Ecclesiam? at ideone sunt illi fortes spiritus, quod Deo & hominibus indicant bellum? Non est ista vis & robor spiritus, sed nuncupatione utendo propria, est quædam potius ingeniorum amentia: & dementes sunt robusti & fortes, sed sunt semper dementes. An illi putant prævalituram eorum vim contra fundatam firmatam-

que

que Religionem à Deo, seque opus Christi Dei everfuros? O temeritatem! o insaniam!

Cogitemus potius, quid debilius, quid miserabilius sit *fortibus* his animis, qui id nullo modo efficere, nec id assequi possunt, ut suam Rationem, (in cognoscendis vel aspe-ctabilis naturæ rebus tam circumscriptam tenebrisque offusam, jam vero ad concipiendas res æternas tam hebetem debilemque, tamen Deo rebellem,) in officio contineant, coment, eamque cogant, uti æquum est, ut se auctoritati Revelationis & legis Divinæ subjiciat? Nequeunt itidem suos animi immoderatos motus, libidines, ingentem de se ipsis opinionem & superbiam edomare ac comprimere, quæ eos in impietatis & ruinæ præcipitium tanquam sua vilia mancipia pertrahunt. En illos, si Diis placet, fortès Spiritus.

Nuncupant se *Theistas*, *Deistas* à Dei nomine; quanta falsitas, & quam indigna Divini, quod contaminant, nominis profanatio! tollendo siquidem omnem Divinæ legibus obedientiam, timorem Dei, Providentiam, justitiam Divinæ mercedis & pænae, tamque eorum doctrinis, quam vitæ exemplis, divina violando præcepta, à Deo illi veniunt? à Deo nomen derivare non videntur?

Assumunt *Philosophorum* nomen, & hoc quidem perquam falso: quid enim sana, Philosophia indignius, quid rationi est minus conforme, quid societati humanæ perniciosius? quam perrumpere, & è genere humano tollere sanctissimos omnes nexus & Religionis officia? quam ad omnem licentiam & occulta præsertim flagitia, sublato omni religioso metu, fractisque repagulis omnibus, ostium aperire? Pulchrum omnino, & longè præstantissimum est *Philosophorum* nomen, saluberrima, utilissima humano generi, excellentissima res est Philosophia; est, cur principes ipsi regnorum domini ambiant: *Philosophorum* nomen, illudque principatibus præferant: amate diligite deperite & nomen & rem & gloriam *Philosophorum* egregii & ad magna nati Juvenes! utinam gens tota deveniat *Philosophorum* Patria: sed videte sollicite, ut Paulus Apostolus monet, *videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum & elementa mundi, & non secundum Christum Coloss. 11., sed in-piorum Philosophorum* notam perhorrescite, fugite, detesteminor.

Nuncupari sæpius amant, *humanitati, generis humani amici*: insignis deceptio! causa enim humano generi esse mali pejoris, detri-

detrimentique non possunt, quam cum homines à Divinis Legibus, à Divinorum iudiciorum timore exemptos liberosque declarant, quam cum vera peccata non esse peccata docent, quam cum ab omni obligatione Religionis conscientiam cujusque absolvent: possuntne vel maximi hostes humani generis plus illi esse finnesti & noxii?

Appellitant se *naturalis Religionis*: falsum id quoque evidentissimè est: cui enim, certissime, evidenter, ac indubitate non constat, quam hæc ipsa plurimum corrupta natura, tot sæculorum ante Christum intervallo, ad oblivionem sui Conditoris Dei, ad adorandam ridiculorum Deorum multitudinem, totum humanum induxit & præcipitavit genus? & revera hæc nostra natura debilis nimium, & ex semet in malum pronâ, potius ad effrænatam præcipitemque vivendi licentiam, & omne flagitiorum genus, quam ad veræ virtutis studium ducit protruditque hominem: & hæc sunt, naturæ absque Religionis lumine sibimet relicte, veræ proprietates & partes, cæcitas intellectûs quò ad res Divinas, & pronâ proclivisque ad malum propensio. Talis quidem *naturalis Religionis* esse plerosque Philosophos sane nemo inficiabitur.

Usurpant denique *Religionis honestorum hominum* præstantem titulum : quam id quoque falso ! quam enim hæc eorum Religio in superficie duntaxat & colore virtutis universa consistat , satis hucusque demonstratum est. Cujusnam igitur præclaræ istæ omnes denominationes , quas Secta hæc continuo permutat , & semper nova nomina quaerit , cujus inquam momenti sunt , si comparentur nomini honesti Christiani ?

Quanam causa igitur obliterandum in nobis velimus nomen à Christo deductum , & tanta antiquitate consecratum , efficitis his à nova Religione vocabulis , fortis animi seu spiritus , Deistarum , Theistarum , Philosophorum , naturalis Religionis , honestorum hominum ? Non est sane cur nos pudeat esse & vocari probos Christianos , & si vultis , Philosophos Christianos : Pulchrum hoc nomen est , & vel præcellentissimos summosque homines decet. Gregorius Nazianzenus de Ministro Imperatorio , illustri Cæsario , in ejus laudatione , ita inquit : *In multis magnisque dignitatibus , quibus florebat , hoc tamen decori sibi præcipuo gloriæque ducebat , esse se Christianum. Probi Christiani nomen tanti æstimabat , ut præ hoc uno , reliqua omnia in unum congesta , ludi instar nugarumque haberet.* Recenseamus & nos
nugas

nugas inter, non jam præclarum, quantum in semet verum est, hominis honesti probique nomen, sed idem, prout est ab hac nova Religione usurpatur.

Me denique in Christiana Catholica natum viventemque Religione, penetrant intusque perstringunt, ejusdem Divini Auctoris & Domini verba: *qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui autem erubuerit me & sermones meos, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in Majestate sua & Patris & Angelorum.* Precor itaque ex animo idem mecum sentientibus, toto ut vitæ curriculo omnibus contendant viribus, non in istorum honestorum hominum, sed in verorum honestorumque Christianorum esse censerique numero: quò supplicationes Christi ad Patrem factæ, etiam ad nos pertineant: *ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, quia clarificatus sum in eis.*

Causam jam Lucubrationis hujus, quam nostræ Genti offero, facile quivis animadvertet; qui enim ita cogitet, bene Patriæ precetur necesse est. Finis itaque unicarum cogitationum hic est, ut Respublica dum de meliore interni Regiminis forma cogitat, supremo jure & autoritate sua à defensione Juris honorisque Divini ordiatur:

&

& veteribus Polonis, eorumque virtute & indole digna Lege publica, cohibere & coercere curet manifesta principia, cursum, & audaciam publicæ jam plerorumque impietatis, seu ut vocant *irreligionis*, ac ex ea tanquam è pestifero fonte scaturientium criminum: idque revera ob diminuendos corruptos Civium mores, adeo bonæ gubernationi omnibusque bonis Consiliis contrarios & funestos, ac ad purgandam Gentem, quod sine efficaci Religionis ope fieri nullo modo potest, malis sceleratisque hominibus.

Si quis alius, sane REX & Dominus noster, verus Christianus Philosophus, qui sublimi mente & ratione veri omnis vim facile perscrutatur & concipit, qui in semet hac de re sibi penitus perspecta absolute convictus est, scilicet sine bonis Civium moribus nullo modo Rempublicam aut stare, aut erigi, instaurarique posse, bonos autem mores, honestatem probitatemque nusquam sine vera Religione locum habituram: proinde ad Religionem asserendam confirmandamque contra pernexas novitates, tota virium contentione allaborabit. Hæc vota publica, hæc spes de illo, hæc in ejus Dei Vicaria majestate fiducia.

Sub ejus Sceptro ne cristas attollat impietas, ne in familiaribus confessibus audeat,

deat contra Dominantem apud nos Religionem Catholicam convicia & maledicta jacere. Quo fine innovatio justarum pœnarum, veteribus Patriis Legibus definitarum, pernecessaria est. Quæ enim in orbe terrarum Gens est, quæ Legibus contra impios ac maledicos Dei & Religionis conviciatores careat? quæ, ut eos Concilia Legesque nostræ vocant, *blasphemos* non puniat?

Tantoque magis ut Libri impii, qui funditus bonos ac innocentes mores corrumpunt, sub gravibus prohibeantur panis, tam in eos latis, qui id genus venena in Regnum invehunt, quam in eos, qui talia aut typis imprimere, aut spargere, aut divendere audent: gravissima obligatione imposita tam sacris, quam Civilibus officiis, ut diligentissime super Prævaricatores vigilant, Legesque ad executionem deducant. Recens habemus exemplum in Gallia, (cujus sanctior Philippica Advocati Regii Seguier testimonium est,) quam ibi etiam Civilis auctoritas, contra hanc Librorum, Scriptorum & typis vulgarum pestem efficax remedium afferat. Nam ut verum id sit, *nitimur in vetitum cupimusque negata*: nihilominus fas est & expedit, ita publica auctoritate agere, ac potestate uti, saltem ut semper, summoque metu & terrore contineatur impietas.

Sentiat

Sentiat in semetipso qui vult, ut sibi libet, Deoque de suis cogitatis & voluntariis erroribus rationem reddat: in cogitando prout vult, sita est libertas hominis: non quod male cogitando graviter non peccet, non quod lex Divina male de Religione aut de morum disciplina sentire non prohibeat, non quod Deus impiè meditata, ut impiè facta, nisi pænitentia eluantur, severe puniturus non sit: sed quod ad Forum externum attinet, si male & impiè cogitata extra mentem non exeunt, tum certe Ecclesia de internis non judicat, nec Jurisdictiones Patriæ intus ejusvis conscientiam clausumque pectus introspiciunt. Sed palam coram aliis contra sanctitatem mysteriorum vel morum ratiocinari, Dogmata ferere, prædicare, pias aures sermonibus impiis liberisque inficere, scribere, typis in lucem edere, typis impressa in Regnum contra dominantem Christianam Catholicam Religionem invchere, hoc audaciæ nimix, hoc perquam effrontis pervicaciæ est, hoc intolerandum est; quidquid de talium intolerantia conqueratur impietas. Tolerari enim id sane non potest nec debet, quod ad convellendam Religionem verumque & Sanctum Dei cultum, quod ad perturbandam inter Cives pacem, unionem animorum & concordiam,

quod

quod pietate & Religione sublati ut Cicero inquit : ad perturbationem vite magnamque confusionem , & ad tollendam ex societate humani generis justitiam , quod ad inducendos pravos corruptosque in Rempublicam Civium mores , quod ad flagitiorum occultorum præsertim licentiam , necessario , unice , & absolute tendit.

Cum itaque omnem autoritatem vim potestatemque Imperii , cum consilia curamque omnem eò vertet Respublica , ut impietatem nascentem , & irreligiøsæ doctrinæ semina in herba suffocet , ulterioremque ei cursum præscindat & præpediat , tum paulatim , ope Dei summi , & mores in melius mutabuntur , & bonæ Reipublicæ administrationis ac Regiminis , & fausti prosperique Consiliorum publicorum successus , & omnis felicitatis Patriæ , tum primum spes certa affulgebit.

F I N I S.

F

XVIII-1.51